

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

معاونت پژوهش

مدیریت ساماندهی امور پژوهشی واحدهای حوزوی

شناسنامه

به کوشش: معاونت پژوهش مرکز حوزه‌های علمیه خاوران

فاطمه سادات حسینی اسحاق آبادی

ویراستار: فاطمه سادات حسینی اسحاق آبادی

صفحه آرا: منیژه گلستانی

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۱
اصول و الزامات جهاد اقتصادی از نگاه آموزه‌های دینی / مهدی عزیزان	۱۳
وظایف حوزه‌های علمیه خواران در جهاد اقتصادی / زینب عطاءاللهی	۱۵
موانع موفقیت در جهاد اقتصادی از دیدگاه آموزه‌های دینی / مهدی عزیزان ...	۱۷
کار از منظر علی بن ابی طالب (علیه السلام) / رقیه حاتمی	۱۹
محورهای جهاد اقتصادی در بیانات مقام معظم رهبری / صدیقه مهدویان پور	۲۱
زمینه‌های تحقق جهاد اقتصادی با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری / سمانه چترایی	۲۳
جلوه‌های همّت و کار مضاعف در آیه «فاذا فرغت فانصب» / مهدیه محمدیان	۲۵
همّت و کار مضاعف در آیات و روایات / زهرا سید صالحی	۲۷
تأثیر کار و همّت مضاعف در تعالی و رشد خانواده / فاطمه بلوچی	۲۹
توصیه‌های اسلام در ترغیب به کار و شیوه‌های کاربست آن در جهت اصلاح فرهنگ کار جامعه / سمیه فتاحی	۳۱
چگونگی ایجاد باور همّت مضاعف در ساختار فکری انسان / صغری شاه‌آبادی	۳۳
رابطه همّت و کار مضاعف با اندیشه انتظار و مهدویت / الهام کاریزی	۳۵
آثار کار و همّت مضاعف از منظر اسلام / هاجر یارمحمدی	۳۷
توصیه‌های اسلام در ترغیب به کار و شیوه‌های کاربست آن در جهت اصلاح فرهنگ کار / سیده کبری قاسمی	۳۹

- همت و کار مضاعف در سیره معصومین علیهم السلام و عالمان دینی / زینب اسپروز ۴۱
- رابطه کار و کمال در قرآن و روایات / سکینه صفرپور اندواری ۴۳
- اولویت‌های ساماندهی اقتصادی در حکومت امام علی علیه السلام / فاطمه دهقانی ۴۵
- نقش فرهنگ کار و تلاش در توسعه اقتصاد جامعه اسلامی / راضیه گلستانی ۴۷
- شاخص‌های اقتصاد مطلوب در قرآن / لیلا بیاتی، طیبه جعفری جلگه ۴۹
- بایدها و نبایدهای اشتغال زنان / شکوفه بسطامی ۵۱
- قرض و قرض‌الحسنه در مکتب اسلام / سارا ضامنی ۵۳
- پیامدهای ربا بر اقتصاد / رودابه کرمی ۵۵
- تأثیر تعطیلات بر کاهش بهره‌وری اقتصادی / لیلا یعقوبی ۵۷
- آسیب‌شناسی رفتار اقتصادی زنان در خانواده و اجتماع / زهرا احمدی ده‌ارباب ۵۹
- تأثیر کسب معیشت حلال بر امنیت اجتماعی انسان / ناهید نظری ۶۱
- ریشه‌کنی ربا و نقش آن در جهاد اقتصادی / فاطمه مرادی، سمیه نقدی ۶۳
- عدالت اقتصادی در نهج‌البلاغه / فریبا خاوند ۶۵
- شاخص‌های اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی / پروانه غیبی ۶۷
- تجمل‌گرایی در ازدواج و پیامدهای آن / مرضیه زمانی ۶۹
- حکومت و راهکارهای اقتصادی امام علی علیه السلام در نامه پنجاه و سوم نهج‌البلاغه / حمیده مروّتی شریف‌آباد ۷۱
- بررسی نقش توسعه فرهنگ و ساز و کارهای قرض‌الحسنه بر اقتصاد کلان جامعه اسلامی / فاطمه عزیزی ۷۳
- بررسی فقهی کاهش ارزش پول / بنت‌الهدی جعفرزاده ۷۵
- شاخص‌های نظری و کاربردی حاکمیت مهدوی در برقراری عدالت اقتصادی / منیره ملّایی، مرضیه حسن‌پور ۷۷
- جایگاه فعالیت اقتصادی زنان از نظر اسلام / معصومه نظرپور ۷۹

- ۸۱..... عدالت اقتصادی در نهج البلاغه / سمیه قدیرزاده
- ۸۳..... بایدها و نبایدهای اشتغال زنان / فاطمه طاهری
- ۸۵..... بایدها و نبایدهای اشتغال زنان / فاطمه شاه‌محمدی
- ۸۷..... نقش زن در اقتصاد خانواده / شمسی کرمی
- ۸۹..... نقش باورهای دینی در شکل‌گیری رفتارهای اقتصادی خانواده / رقیه عبداللهی
- ۹۱..... رابطه اقتصاد مطلوب و عبودیت از دیدگاه قرآن / سیده طاهره رشته‌احمدی
- ۹۳..... بررسی اقتصاد از دیدگاه نهج البلاغه / زهرا معصومی
- ۹۵..... عدالت اقتصادی در نهج البلاغه / لعیا اروانه
- ۹۷..... عوامل دستیابی به رزق و روزی از دیدگاه آیات و روایات / سمیه حر
- ۹۹..... نقش اشتغال زنان در توسعه اقتصادی / زهرا آقابابایی
- ۱۰۱..... بایدها و نبایدهای اشتغال زنان / مریم رحمی فرد
- ۱۰۳..... زن و حقوق مالی در اسلام و ایران / زهرا اکبرزاده
- ۱۰۵..... نقش باورهای دینی در اقتصاد خانواده و اجتماع / نجمه رضوی
- ۱۰۷..... سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام / الهام برزگر
- ۱۰۹..... مفهوم‌شناسی و تبیین رابطه جهاد با اقتصاد / طاهره کریمی محلی
- ۱۱۱..... عوامل موفقیت در جهاد اقتصادی از منظر آیات و روایات / مهدی عزیزان
- ۱۱۳..... بایدها در بازاریابی شبکه‌ای / فاطمه زند اقطاعی
- ۱۱۵..... رابطه تربیت اسلامی و معیشت مقتصدانه / عاطفه لفته‌ای، زهرا عبودیان
- اولویت‌های ساماندهی اقتصادی در حکومت علوی از منظر نهج البلاغه / مریم رضایی سرشت
- ۱۱۷.....
- ۱۱۹..... مبانی جهاد اقتصادی از منظر اسلام / معصومه وحیدی
- ۱۲۱..... نقش زن در ساماندهی بهینه اقتصاد خانواده / رقیه حاتمی
- ۱۲۳..... شاخص‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن / معصومه کاشفی‌زاده

- وظایف حوزه‌های علمیه در تحقّق جهاد اقتصادی / طیّبه رشیدی نوا، ندا رجبی ۱۲۵.
- نقش عدالت اجتماعی در توسعه اقتصادی جامعه اسلامی / مریم خاکشور مغانی ۱۲۷
- اهداف تولید ثروت و درآمد در جامعه اسلامی از دیدگاه آیات و روایات / سمانه کرکه آبادی ۱۲۹
- اصول رفتارهای اقتصادی حضرت زهرا علیها السلام در خانواده و مقایسه آن با زنان امروز / ریحانه چره‌ساز ۱۳۱
- بررسی مبنای فقهی جواز و عدم جواز جبران کاهش ارزش پول / زینت جعفری فشارکی ۱۳۳
- جهاد اقتصادی بر مبنای مدیریت مطلوب اقتصادی از دیدگاه قرآن / معصومه حاجی مقصودی ۱۳۵
- فعالیت اقتصادی از دیدگاه آموزه‌های دینی / فاطمه رضایی ۱۳۷
- شاخصه‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن / شیما حجازی ۱۳۹
- آثار تربیتی نماز در فعالیت‌های اقتصادی / سمیه احمدی ۱۴۱
- استانداردسازی منابع انسانی و آموزش و پرورش / عذرا مرادی ۱۴۳
- نقش مساجد در بسترسازی فرهنگی جهاد اقتصادی / سمیه تقوایی ۱۴۵
- ریشه کنی ربا و نقش آن در جهاد اقتصادی / طاهره کریمی محلی ۱۴۷
- بررسی مصادیق عدالت در اقتصاد اسلامی / شیرین شهامت‌فرد ۱۴۹
- عدالت اقتصادی جهانی و دکترین مهدویت / طاهره صیبری ۱۵۱
- اصول رفتارهای اقتصادی حضرت زهرا علیها السلام در خانواده در مقایسه با زنان امروز / سمیه محمودی ۱۵۳
- بررسی راه‌های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام / مریم علی‌بیگی ۱۵۵
- مبانی عدالت اقتصادی در نهج‌البلاغه / محبوبه استقامت ۱۵۷
- شاخص‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن / زهرا اکبری ۱۵۹

- ارزش‌های اقتصادی ماندگار (وقف و صدقه) / فاطمه اسمعیلی ۱۶۱
- سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام / مریم سادات مشیری ۱۶۳
- سیره حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در تأمین امرار معاش / سیده خدیجه حسینی ۱۶۵
- فقر و فقرزدایی در سیره معصومین علیهم‌السلام / سمیرا رحمانیان ۱۶۷
- جایگاه قرض‌الحسنه در نظام اقتصادی اسلام / مرضیه حسین‌نژاد ۱۶۹
- بررسی رفتارهای تجمل‌گرایانه و تأثیر آن بر خانواده و جوامع / فرزانه طالقانی .. ۱۷۱
- بررسی برخی قواعد فقهی و تأثیر آن بر بازار کار / ندا طاهری ۱۷۳
- نقش روحانیون و مبلغان در تبیین و تحقق جهاد اقتصادی / فاطمه فرهادیان ۱۷۵
- نقش توسعه اقتصادی در اقتدار جامعه اسلامی / معصومه آقاسی ۱۷۷
- اندیشه‌های اقتصادی در نهج‌البلاغه / اعظم نوربخش ۱۷۹
- ضمان کاهش ارزش پول با رویکرد فقهی / لیلا عرب ۱۸۱
- جهاد اقتصادی و تولید اسباب‌بازی / سمانه نهاوندی ۱۸۳
- اصلاح الگوی مصرف و رابطه آن با توسعه فرهنگی / پروین جعفر پور ۱۸۵
- جهاد اقتصادی با رهبری امام موسی صدر ع / منصوره منصوری ۱۸۶
- ابعاد امنیت و آثار آن از دیدگاه قرآن کریم / حمیده رنگرز ۱۸۸
- سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام / مرضیه خوری‌نژاد ۱۹۰
- مبانی اقتصادی اسلامی و کاپیتالیستی / مریم قاسمی ۱۹۲
- نگرش اسلام به تلاش برای توسعه معیشت اقتصادی / آناهیتا بلدی ۱۹۴
- نگرش اسلام به تلاش برای توسعه معیشت اقتصادی / اعظم کریمی مهرآبادی .. ۱۹۶
- جایگاه اقتصادی وقف در جامعه / فاطمه مسچی ۱۹۸
- نقش عدالت اجتماعی در توسعه اقتصادی / معصومه صفری ۲۰۰
- چگونگی تلاش جهادی برای پیشرفت اقتصادی / سمیه بحرینی ۲۰۲

بررسی اولویت های طرح ساماندهی اقتصادی در حکومت امام علی <small>علیه السلام</small> / طیبه	
دشتی مکان	۲۰۴.....
وقف، یادگار ماندگار / مدینه کاراندیش	۲۰۵.....
اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small> / مولود بیکی درونکلا	۲۰۷.....
شاخصه های اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small> / فاطمه ملایرنژاد	۲۰۹.....
شاخص های اقتصادی مطلوب در قرآن / فاطمه نظیر	۲۱۱.....
روحیه جهاد اقتصادی و راهکارهای ایجاد آن در عرصه اقتصاد / زهره رادان	۲۱۳.....
نظام اقتصادی اسلام از دیدگاه حضرت امام خمینی <small>علیه السلام</small> / مژگان ساجدی	۲۱۵.....
نظام اقتصادی از دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small> / راضیه حسینی	۲۱۷.....
اقتصاد مطلوب در قرآن / زهرا مسعودی	۲۱۹.....
آثار عدالت اقتصادی از دیدگاه اسلام / زهرا سلیمانی	۲۲۱.....
کرامت انسانی در پرتو جهاد اقتصادی / معصومه عنقای	۲۲۳.....
نقش زن در اقتصاد خانواده / فاطمه مرشدی	۲۲۵.....
آثار و فواید جهاد اقتصادی در قرآن و سنت / سیدمحمد سلجوقی	۲۲۷.....
نقش خمس در اقتصاد اسلامی / ثریا غم شاه زهی	۲۲۹.....
رفاه زدگی از دیدگاه اسلام / طیبه رشیدی، ندا رجبی	۲۳۱.....
عنوان: آسیب شناسی شتاب زدگی و عدم درک صحیح مدیران پژوهشی حوزه های	
علمیه خواهران از موضوعات سال / احترام رستمی	

defined.

پیشگفتار

پژوهش، بنیادی‌ترین گام در جستجوهای علمی است. در همه قلمروهای دانش، از جمله حوزه‌های علمیه، هرگاه پژوهش به اوج گراید، تمدن علمی شکوفا می‌شود و هرگاه پژوهش رو به افول و سستی نهد، گام‌های علمی سست می‌گردند. از این رو است که مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران برای پرورش توان پژوهشی طالبان علم دین، همه تلاش خود را به کار بسته است. در همین گستره، نگارش مقالات علمی در دستور کار همه مدارس علمیه خواهران قرار گرفته است.

مقاله علمی، برآمده از پژوهش روشمند در موضوعات مورد نیاز جامعه بر پایه قرآن و سنت پیامبر والا و خاندان معصوم او - علیهم صلوات الله - است که هم از توان پژوهش طالبان علم حکایت دارد و هم آنان را در مسیر سلوک علمی، به تکاپو برمی‌انگیزد. انصاف باید داد که سرمایه‌گذاری در این گستره، از زیربناهای عرصه تحقیقات حوزه‌های علمیه به شمار می‌رود و اگر این مقوله را آن سان که باید، جدی بینگاریم، به بهره‌های پر بار چشم امید توانیم بست.

اثری که پیش رو دارید، مجموعه‌ای از مقالات حوزه‌های علمیه خواهران سراسر کشور است که از میان بیش از هزار و چهارصد مقاله دریافت شده در پی «فراخوان مقاله سال ۱۳۸۹ با نام همت مضاعف، کار مضاعف و فراخوان مقاله سال ۱۳۹۰ با نام جهاد اقتصادی» به همت معاونت پژوهش مرکز مدیریت

حوزه‌های علمیه خواهران گزیده گشته است. روشن است که هر مقاله بر پایه مبانی و منابعی به تشخیص نویسنده ارجمند فراهم آمده و انتشار آن در این مجموعه، لزوماً به معنای تأیید همه آن مبانی و منابع نیست.

با این امید که تلاش ما در این قلمرو، به بهبود روند پژوهش‌های علمی دانش‌آموختگان حوزوی بینجامد، از کاستی‌های احتمالی پژوهش خواسته، نقدهای عالمانه را با روی گشاده استقبال می‌کنیم. از خداوند وهاب خواستاریم که همگامان این سعی بلیغ را پاداش جزیل عنایت فرماید و رهاورد این کوشش را به نگاه مهرآمیز حضرت صاحب الأمر - عجل الله فرجه المبارک - آراسته فرماید. بمنه و کرمه ...

اصول و الزامات جهاد اقتصادی از نگاه آموزه‌های دینی

محقق: مهدی عزیزان سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه الطیلة شهر: قم استان: قم

کلیدواژه‌ها: جهاد اقتصادی، اسلام، خدامحوری، عدالت‌محوری.

پیشرفت اقتصادی از نظر تمام جوامع بشری امری مطلوب و شایسته دست‌یابی است. البته به موازات اشتراکی که جوامع و نحله‌های گوناگون در تلقی از پیشرفت اقتصادی دارند، نقاط افتراقی نیز در این موضوع به چشم می‌خورد. اما با تمام تنوع و رنگارنگی نحله‌های فکری، می‌توان آن‌ها را در دو دسته مکاتب بشری و الهی جای داد. امروزه می‌توان لیبرالیسم و اسلام را به عنوان نمایندگان مکاتب بشری و الهی دانست که مدلی برای زندگی اجتماعی انسان ارائه می‌دهند. هدف لیبرالیسم، لذت حداکثری انسان است و هدف اسلام سعادت همه جانبه او است. از جمله اصول اسلامی پیشرفت، خدامحوری است. به دلیل نیازمندی انسان در آغاز و انجام و شریعت و طبیعت به خداوند متعال انسان باید راه خدامحوری را برگزیند و از خودمحوری بپرهیزد. عدالت‌محوری یکی از مبانی مهم جهاد اقتصادی است. عدالت به معنای قرار گرفتن هر چیز در جای خود است. خداوند که هستی را براساس عدالت آفریده از انسان‌ها نیز خواسته است که زندگی خود را بر اساس عدالت بنا کنند. در روایات نیز بر این حقیقت تأکید شده است که ریشه فقر و نداری در جامعه، بی‌عدالتی است و اگر در تقسیم مواهب طبیعی به عدالت رفتار شود، هیچ فقیری

باقی نخواهد ماند. هرچند عدالت‌ورزی یکایک انسان‌ها در تحقق عدالت اجتماعی تأثیرگذار است، اما عدالت‌نخبگان، زمامداران و سایر افراد تأثیرگذار در جامعه، بیش از عدالت‌ورزی دیگران مهم است. اتحاد و انسجام یکی از اصول و الزامات حرکت‌های موفق اجتماعی از جمله جهاد اقتصادی است. از دیدگاه قرآن کریم وجود اختلاف و نزاع در جامعه اسلامی، باعث از بین رفتن قدرت و توان مؤمنان و سستی و ناتوانی آنان می‌شود و علاوه بر نتایج منفی آن در دنیا، عذاب آن جهان را نیز در پی خواهد داشت. در دوران غیبت مسئولیت اداره امت با فقیه جامع‌الشرایط است و تبعیت از دستورات ولی فقیه به منزله تبعیت از دستورات امام معصوم علیه السلام است. بنابراین، اطاعت از فرامین و رهنمودهای مقام معظم رهبری از دیگر الزامات جهاد اقتصادی است. رهبر معظم انقلاب در سال نود پس از نامگذاری سال به عنوان سال جهاد اقتصادی از مردم و مسئولان خواستند در راه رسیدن به این هدف، فراتر از تلاش عادی و متداول، با حرکتی جهشی و جهادگونه اقدام کنند. بنابراین، تلاش شبانه‌روزی و فداکاری مردم و مسئولان در جهت تعالی و پیشرفت نظام اسلامی شرط دیگر موفقیت در جهاد اقتصادی است.

وظایف حوزه‌های علمیه خواهران در جهاد اقتصادی

نگارنده: زینب عطاءاللهی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمه معصومه علیها السلام شهر: بندرعباس استان: هرمزگان
واژگان کلیدی: جهاد، حوزه‌های علمیه، اقتصاد، جهاد اقتصادی.

جهاد اقتصادی، به کار گرفتن تمام تلاش و متحمل شدن سختی‌ها در ایجاد تعادل بین افراط و تفریط مالی است. اسلام دین کامل و جامعی است که برای تمام ابعاد زندگی انسان، برنامه‌های حیات‌بخشی دارد. دین مبین اسلام درباره مقوله اقتصاد، احکام و برنامه‌های جامعی دارد که نشان می‌دهد پول و ثروت در مکتب اسلام به طور مطلق مذموم نیست.

یکی از اصلی‌ترین و تاریخی‌ترین وظایف حوزه‌های علمیه تبلیغ تقوا و دینداری بوده است. از وظایف این حوزه‌ها، بیان اهمیت و ضرورت جهاد اقتصادی است؛ زیرا تا درجه اهمیت مسأله‌ای برای مردم روشن نشود، نمی‌توان ایشان را به سوی آن امر مهم فراخواند. اگر مفهوم و اهداف جهاد اقتصادی به طور صحیح بیان شود، هر عقل سلیمی آن را می‌پذیرد.

یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین نهادهای جامعه، حوزه‌های علمیه خواهران است. از وظایف خواهران طلبه، بصیرت‌آفرینی در حوزه اقتصاد است. زیرا نگاه عمیق و باطنی به امور اقتصادی، آن را هدفمند و با ارزش می‌کند. در زمینه جهاد اقتصادی الگوهای تأثیرگذار و ارزشمندی در اسلام وجود دارند. حوزه‌های علمیه به خصوص حوزه علمیه خواهران، باید به روشنی مصادیق

جهاد اقتصادی را به جامعه معرفی کنند تا چنین تصوّر نشود که صحبت از اقتصاد فقط در یک بُعد خاص است، بلکه تمام ابعاد زندگی انسان را در بر می‌گیرد. پس از موارد فوق، مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین وظیفه حوزه‌ها در جهاد اقتصادی، پرورش نیروهای مبلّغ و متعهد است؛ یعنی افرادی بر اساس مبانی صحیح اسلام و آگاه به امور اقتصادی تربیت شوند تا بتوانند جامعه را در پیشبرد اهداف جهاد اقتصادی یاری دهند. مبلّغی که خود به اصول اقتصاد اسلام پایبند و آگاه است، می‌تواند ابتدا خانواده و سپس اجتماع خود را تحت تأثیر قرار دهد.

موانع موفقیت در جهاد اقتصادی از دیدگاه آموزه‌های دینی

محقق: مهدی عزیزان سال: ۱۳۹۰

مدرسه: معصومیه علیّه السلام شهر: قم استان: قم

واژگان کلیدی: آموزه‌های دینی، جهاد اقتصادی، موانع موفقیت، بیکاری، مصرف‌گرایی.

برای موفقیت در عرصه جهاد اقتصادی علاوه بر ایجاد عوامل موفقیت، از میان برداشتن موانع آن نیز ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. همچنان که تقوی و فرمانبری از خالق جهان، عامل معنوی پیشرفت اقتصادی و جلب نعمت‌های الهی است؛ گناه و نافرمانی نیز مانع معنوی پیشرفت اقتصادی در زندگی فردی و اجتماعی است. مهم‌ترین دغدغه نظام اقتصادی اسلام، توزیع عادلانه ثروت است.

قرآن کریم توصیه می‌کند برنامه‌ریزی اقتصادی جامعه باید به سمتی حرکت کند که ثروت در بین عده اندکی از افراد جامعه یعنی ثروتمندان و اقشارمرفه متمرکز نشود؛ بلکه بین تمام افراد اجتماع از جمله اقشار محروم جامعه تقسیم شود. رد پای انحصار اقتصادی را باید در کانون‌های قدرت و ثروت جستجو کرد. مهم‌ترین کانون قدرت و ثروت در هر جامعه دولت و حکومت است. بر همین اساس، فراهم کردن شرایط فعالیت اقتصادی عادلانه یکی از سیاست‌های راهبردی نظام اقتصادی ما است.

یکی از موانع موفقیت در جهاد اقتصادی، مصرف‌گرایی یا اسراف است. اسراف، همان مصرف‌گرایی یا مصرف بی‌رویه است. در روایات ما، «مصرف

بیش از حد» و مصرف بی جا هر دو اسراف دانسته شده است. از نظر اقتصادی بیکاری، نقصی در نظام اقتصادی هر کشور به شمار می‌رود. در واقع بیکاری پیش از آن که نقصی اقتصادی یا اجتماعی به شمار رود، نقیصه‌ای دینی برای فرد بیکار و جامعه محسوب می‌شود. امام خمینی رهبر کبیر انقلاب، براساس آموزه‌های دینی از ماه‌های آغازین پیروزی انقلاب همه اقشار مردم را از بیکاری و کم‌کاری پرهیز دادند و آنان را به کار و تلاش بیشتر فراخواندند. همچنین وجود این معضل در جامعه باعث شد که رهبر معظم انقلاب اسلامی، سال ۱۳۸۸ را سال «اصلاح الگوی مصرف» بدانند و از همه مردم و مسئولان بخواهند که این شعار را سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهند.

کار از منظر علی بن ابی طالب علیه السلام

نگارنده: رقیه حاتمی سال : ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: امام خمینی ع شهر: رباط کریم استان: تهران

واژگان کلیدی: علی بن ابی طالب علیه السلام، کار، آگاهی، نظم

اسلام به کار و کارگر اهمیت ویژه‌ای داده است به گونه‌ای که کار کردن را از بزرگ‌ترین عبادات و وسیله‌ای برای تقرّب به پروردگار شمرده است. این امر از سوی حضرت علی علیه السلام نیز مورد توجه قرار گرفته است. از نظر ایشان، کار و تلاش به عنوان یک سرمایه و ذخیره ملی، می‌تواند به رشد تمدن کمک کند. به نظر ایشان کاهلی و سستی، موجب نقص است. سستی انسان در انجام کارهایی که بر عهده او است و نیز پافشاری در انجام کاری که از مسئولیت وی خارج است، نشانه ناتوانی آشکار و اندیشه ویرانگر است.

امام علی علیه السلام به‌طور صریح، بی‌سامانی را نکوهش کرده است. از نظر وی، مؤمن باید شبانه‌روز خود را به سه قسمت تقسیم کند و زمانی را برای تأمین هزینه زندگی اختصاص دهد. آن حضرت نمونه یک انسان کامل بود که شب‌ها به عبادت و نماز می‌پرداخت و روزها در کنار کار، قضاوت و موعظه، کشاورزی و درختکاری می‌کرد و به تعلیم مردم نیز اهتمام می‌ورزید. تنها هدفی که در نگاه حضرت علی علیه السلام ارزش ذاتی دارد جلب رضایت خداوند است و همین انگیزه نیرومند، ایشان را در گرمای طاقت‌فرسای روز به کار و تلاش وادار می‌کرد.

کنترل و نظارت بر کارها و فعالیت‌ها، یکی از امور مهم است که به دو صورت پنهان و آشکار، عملی است. حسابرسی و گرفتن گزارش کار مدیران، نوعی نظارت مستقیم است که امام علی علیه السلام به آن توجه داشت و از این راه بر عملکرد کارگزاران خود، اشراف و اطلاع می‌یافت. مبارزه وی با فساد و اقداماتش در جهت اصلاح که در سایه نظارت قوی و به کار گرفتن شیوه‌های کارآمد نظارتی و بازرسی ممکن می‌شد، برگی زرین در تاریخ سیاسی و حکومت‌داری است که پس از گذشت قرن‌های متمادی، همچنان راهگشا و شایسته سرمشق شدن است. مدیریت از نظر امام علی علیه السلام فقط یک کار اجرایی نبود، بلکه مجموعه‌ای از صفات و اخلاق انسانی بود که در شخصیت یک مدیر ظهور و تبلور می‌یافت؛ زیرا مدیریت بدون تشکیلات ممکن نیست و تشکیلات نیز نیاز به تنظیم‌کننده دارد، یعنی مدیر لایقی که خلاقیت، تفکر، مشورت، برنامه‌ریزی و مراقبت بر پیشرفت کار را سرلوحه مدیریت خویش قرار دهد.

محورهای جهاد اقتصادی در بیانات مقام معظم رهبری

محقق: صدیقه مهدویان پور سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء علیها السلام شهر: بوشهر استان: بوشهر

کلیدواژه‌ها: جهاد اقتصادی، مدیریت مصرف منابع عمومی، اتحاد، انسجام.

جهاد مفهوم مقدّسی است که بر تلاش خستگی ناپذیر در عرصه‌های مختلف دلالت می‌کند. جهاد در لغت از ریشه «جهد» به معنای مشقّت و زحمت و همچنین به معنای توان و طاقت آمده است. در تعریف اصطلاحی جهاد، آنچه از این کلمه به ذهن متبادر می‌شود همان جهاد نظامی است.

جهاد اقتصادی به معنای تلاش خستگی ناپذیر در زمینه پیشرفت اقتصادی با هدف کمک به طبقه محروم و مدیریت مصرف منابع عمومی کشور است. جهاد اقتصادی از عرصه‌هایی به‌شمار می‌رود که دستاورد آن رفاه و عدالت اجتماعی است. انقلاب اسلامی که نویددهنده اندیشه خدامحوری و قانون الهی بر شؤون بشریت بود با هدف برقراری عدالت اجتماعی و حاکمیت قانون الهی تشکیل شد. در این راستا تحقق پیشرفت اقتصادی به صورت حرکتی جهادگونه مورد توجه رهبر معظم انقلاب قرار گرفت؛ زیرا عدم رونق اقتصادی یا حتی فساد اقتصادی یکی از چالش‌های جدی نظام است که آسیب‌های خطیری را به دنبال خواهد داشت. مقام معظم رهبری جهاد در اقتصاد را جزء ضروری‌ترین و اساسی‌ترین کارها می‌داند و جهاد اقتصادی را راهی برای جلوگیری از تحریم‌ها دانسته‌اند و به همین دلیل سال ۱۳۹۰ را سال «جهاد اقتصادی» نامگذاری

نموده‌اند. بنابر نظر مقام معظم رهبری پیشرفت اقتصادی در سایه شناخت و دوری از آسیب‌هایی چون جنجال‌آفرینی، مغلطه‌کاری، غیر واقعی جلوه دادن واقعیات و فساد اقتصادی است که ضررهایی مانند خالی شدن بیت‌المال، بازماندن کشور از فعالیت اقتصادی، فاسد شدن افراد جامعه به دست افراد سودجو و فاسد را به دنبال دارد. یکی از عوامل و آسیب‌های پیشرفت اقتصادی در یک کشور وجود فساد در آن کشور است که منجر به خالی شدن بیت‌المال می‌گردد. این بیماری مهلک کشور را از پیشرفت باز می‌دارد و زمینه سقوط جامعه و تسلط دشمن را فراهم می‌آورد؛ از همین رو باید به درمان این بیماری خطرناک و مهلک پرداخت و جامعه را از خطر سقوط رهایی بخشید.

زمینه‌های تحقق جهاد اقتصادی با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری

محقق: سمانه چترایی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: جامعه النور شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: جهاد، اقتصادمقام معظم رهبری، جهاد اقتصادی، زمینه‌ها

اقتصاد در لغت به معنی میانه‌روی کردن، تعادل، دخل و خرج را نگاه داشتن و پرهیز از افراط و تفریط در هر کاری است. از آنجا که اعتدال در هزینه زندگی یکی از مصادیق میانه‌روی است، کلمه «اقتصاد» در این زمینه بسیار استعمال می‌شده است تا جایی که واژه اقتصاد در عرف، همین معنا را پیدا کرده است. یکی از اصول اصلی اقتصاد سالم، حیات و قابلیت رشد و نمو ثروت است، همان گونه که از شرایط اولیه یک اجتماع سالم، اقتصاد سالم است. در نظر دین اسلام، انسان دارای کرامت است و خوشبختی او با برطرف کردن موانع رسیدن وی به خوشبختی که فقر و ناکامی از جمله آن‌ها است از هدف‌های اصلی شمرده می‌شود. اسلام مردم را به فعالیت‌های اقتصادی تشویق می‌کند تا در نتیجه، اقتصاد شکوفایی فراهم آید و حاصل آن بی‌نیازی همه و عزت همگان باشد.

جهاد اقتصادی نیازمند بازشناسی منابع مادی و انسانی و بهره‌وری تمام از آن‌ها است. لازمه تحقق بخشیدن به جهاد اقتصادی، جهاد علمی دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه است؛ زیرا وقتی از لحاظ تئوری و علمی دانستیم که جهاد اقتصادی چیست و چگونه می‌توانیم به آن جامه عمل بپوشانیم، می‌توانیم

هدفمند و آگاهانه فعالیت خود را آغاز کنیم و ملت ایران را با سربلندی به جهان معرفی کنیم. هنگامی که یک ملت با همه توان تلاش کند و تمام همت خود را صرف پیشرفت جامعه اسلامی نماید خداوند آن ملت را از لحاظ اقتصادی و نیز از لحاظ‌های دیگر به سوی بهترین‌ها هدایت می‌کند و خودش راه را برایش هموار می‌سازد.

دشمن‌شناسی و ایجاد اقتصاد سالم، زمینه‌ساز تحقق جهاد اقتصادی هستند. علاوه بر این، رهبر معظم انقلاب اسلامی، روحیه جهادی، استحکام معنویت، روح ایمان و تدبیر در جامعه، دوری از مسائل حاشیه‌ای و وحدت و انسجام ملی را برای تحقق جهاد اقتصادی لازم می‌دانند.

جلوه‌های همّت و کار مضاعف در آیه «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»

محقق: مهدیه محمدیان سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: نیشابور استان: خراسان رضوی

واژگان کلیدی: قرآن، همّت، کار مضاعف، آیه، جلوه

همّت در زبان عربی به معنای توجّه همراه با عنایت قلبی است. برخی اهل همّت اند و بر اثر آن به هدف‌هایشان نیز دست می‌یابند؛ اما همّت آن‌ها از حدّ دنیا فراتر نمی‌رود و آنچه بدان همّت می‌گمارند در پیشرفت‌های دنیوی و شکوفایی امور مادی خلاصه می‌شود. یکی از موضوعاتی که در اخلاق اسلامی به عنوان اساس ارزش در کارهای اخلاقی مطرح می‌شود نیت و انگیزه‌ای است که انسان را وادار به انجام کار می‌کند.

انسان باید برای رسیدن به اهداف نهایی خود، نیروهای معنوی و مادی‌اش را که توانایی هدایت وی را به سوی آن اهداف دارند، به کار گیرد. او فقط با کار و تلاش می‌تواند به هدف‌های اخروی و دنیوی خود نائل شود. انسان برای نیل به کمال و زیبایی‌ها آفریده شده و پروردگار متعال آنچه برای او در این راستا لازم است؛ یعنی علم، دانش، همّت و اراده را در اختیارش قرار داده است. در قرآن کریم از کلمه کار به واژه‌هایی مانند سعی و عمل تعبیر شده است. از دیدگاه قرآن کریم یکی از فلسفه‌های خلقت انسان، آبادانی و کوشش در جهت آباد کردن زمین است. قرآن کریم کار نیکو را موجب تعالی انسان می‌داند. در اسلام بیکاری مردود است و کار به عنوان یک امر مقدّس شناخته شده است.

اسلام به کسی که زندگی‌اش را بر اساس تعلیمات آن بنا می‌کند دستور کار و تلاش می‌دهد و او را از تنبلی و کسالت بر حذر می‌دارد. یکی از عوامل مؤثر در تربیت که در ساختن شخصیت انسان نقش اساسی دارد، کار است که علاوه بر این که به انسان آرامش روحی و نشاط جسمی می‌بخشد، شخصیت و اعتبار اجتماعی او را بالا می‌برد و به گسترش اخلاق اجتماعی و کاهش مفسد کمک می‌کند. بارزترین اثر کار، رشد اقتصادی است. بنابراین، یکی از مهم‌ترین پایه‌های اقتصاد اسلامی، کار و تلاش است.

همت و کار مضاعف در آیات و روایات

محقق: زهرا سید صالحی سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: النفیسه الطیلة شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: همت، کار، اسلام، قرآن.

کار از نظر اصطلاحی چیزی است که انسان با اراده و خواست خودش آن را انجام می‌دهد و به وسیله آن به تحصیل رزق و روزی مبادرت می‌کند. دین مبین اسلام برای نخستین بار با وضع قوانین مترقی و درخشان به حمایت از طبقه زحمتکش کارگر برخاست و آنها را از سرگردانی و بدبختی نجات داد. سیصد آیه از قرآن کریم مربوط به کار است که متضمن احکام کار و سنجش آن، مسئولیت کارگر و پاداش و کیفری است که شامل حال او می‌گردد. روایات بسیار زیادی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام درباره کار و کارگر بیان شده است که نشان از اهمیت کار و تلاش انسان و استفاده از دسترنج خود دارد. کاری که وسیله برطرف کردن احتیاجات مادی انسان است یا مردم به آن نیاز دارند یا کاری که توانایی انجام امور خیر را در فرد بیشتر می‌کند در زمره بهترین عبادات شمرده شده است. اسلام کار را یک نوع جهاد در راه خدا می‌داند و تلاشی را که مسلمان در راه اداره زندگی خود و خانواده‌اش انجام می‌دهد از بهترین عبادت‌ها به شمار می‌آورد. کار یکی از راه‌های کسب عزت و رسیدن به استقلال مادی است؛ از این رو پیشوایان بزرگ ما از کار به عزت تعبیر کرده‌اند. پیشوایان دینی مردم را به کار و تلاش، تشویق و از بیکاری و کسالت نهی می‌کرده‌اند. خداوند روزی انسان را مشخص کرده و انسان باید برای به دست

آوردن این روزی تلاش کند. یکی از مهم‌ترین اصول کار کردن، داشتن تخصص در آن کار است. از شاخص‌های ارزش کار، استحکام و دقت عمل است که در روایات دینی از آن به «اتقان و احکام عمل» تعبیر شده است. از دیگر شرایط کار کردن این است که انسان شغل مناسبی را برای خود انتخاب کند؛ زیرا حرفه هر فردی تأثیر مستقیم در اخلاق و رفتار وی دارد. وجود استعداد های متفاوت و سلیقه‌های گوناگون که موجب پدید آمدن شغل‌های متنوع می‌شود بر اساس حکمت الهی و لازمه خلقت و ضرورت ادامه حیات جوامع بشری است. از دیگر شرایط کار کردن، توجه به سه اصل مهم توکل، اخلاص و تقوا است. یکی دیگر از اصول کار این است که شخص کار خود را به طور مداوم و پیگیر دنبال کند؛ زیرا تلاش و کوشش انسان در جهت رسیدن به اهداف خود از جمله وظایف او است. آخرین و مهم‌ترین اصل در کار، مشروع بودن آن است.

تأثیر کار و همت مضاعف در تعالی و رشد خانواده

محقق: فاطمه بلوچی سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: نرجس خاتون علیها السلام شهر: شاهین شهر استان: اصفهان

واژگان کلیدی: همت، کار، خانواده، رشد.

مسأله انتخاب شغل و به دست آوردن کار یکی از مهم‌ترین مسائل زندگی بشری است. به تلاش و فعالیت روزانه برای کسب درآمد مشروع و خدمت‌رسانی به جامعه اسلامی و احساس مسئولیت در سازماندهی و سازندگی جامعه کار می‌گویند. عقل اکتسابی انسان، تنها با تحصیل فنون و دانش‌های مختلف، تجربه امور گوناگون و معاشرت با اصناف مردم، افزایش می‌یابد. این امور در ضمن کار، تلاش و حضور در جامعه تحقق می‌یابد و در تنبلی و بیکاری قربانی می‌شود. میزان کار و پشتکار، یک امر فرهنگی است و ریشه در پیشینه تاریخی دارد. تلاش برای تأمین زندگی مادی از موضوعاتی است که در شریعت مقدس اسلام بر آن تأکید فراوان شده است. امامان معصوم علیهم‌السلام علاوه بر تشویق به کار و تلاش و نکوهش بیکاری و تنبلی، تلاش کرده‌اند تا نظر مخاطبان خویش را از جهات مختلف به کار جلب کنند. یکی از عوامل بسیار مهم که می‌تواند به توسعه کار و افزایش کارآمدی آن کمک کند توجه به آموزه‌های دینی و ارزش معنوی کار است. کار در میان همه ملل دنیا با فرهنگ‌ها و ادیان مختلف، از جایگاه مقدسی برخوردار است و فقط به علم اقتصاد مربوط نمی‌شود؛ بلکه در علم اخلاق و عبادات و سیر و سلوک و به طور کلی در پیشرفت همه‌جانبه معنوی و اقتصادی، حرف اول را می‌زند. یکی از اصول

مدیریت خانه و خانواده تقسیم عادلانه و منصفانه کارها بین همه اعضای خانواده است. بسیاری از پاداش‌ها و موهبت‌های زندگی با میزان خدمت به خانواده رابطه مستقیم دارد. تلاش برای کسب درآمد حلال بیشتر به نیت حفظ آبرو، حل مشکلات خود و دیگران، رشد اقتصادی و برآوردن همه نیازمندی‌های مشروع و معقول، امری پسندیده و خداپسندانه است. از عوامل رشد و تعالی همت و کار در هر خانواده یا جامعه‌ای وجود قوانین و مقررات مناسب و ضمانت اجرای آنها است؛ زیرا زندگی فردی و اجتماعی بشر در سایه عمل به قوانین اخلاقی و فقهی و وجود ضمانت اجرای آن قوانین، رشد و تکامل می‌یابد. همت و کار مضاعف بدون تکیه بر مدیریت کارآمد و عالمانه میسر نمی‌شود. برای آن که کار مضاعف در یک جامعه انجام شود باید انگیزه‌های خدمتی نیروی کار حفظ و تقویت شود. در همین راستا نیروی کار همواره به آموزش حین کار نیاز دارد. همت مضاعف از طریق تدبیر درست و کارشناسانه امور به دست می‌آید.

توصیه‌های اسلام در ترغیب به کار و شیوه‌های کاربست آن در جهت اصلاح فرهنگ کار جامعه

محقق: سمیه فتاحی سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: نیشابور استان: خراسان رضوی

واژگان کلیدی: کار، اسلام، فرهنگ، جامعه، کاربست

در مکتب حیات‌بخش اسلام، کار و کارگر دارای ارزش و اهمیت ویژه‌ای است و از هر فردی به اندازه وسع و توانایی‌اش خواسته شده که به منظور رفع نیازهای زندگی فردی و اجتماعی خویش به کار و کوشش بپردازد. یکی از موضوعاتی که مورد تأکید دین اسلام قرار گرفته بحث کار و کوشش و پرهیز از بطالت و مبنا قرار دادن کار برای شکوفایی استعدادهای انسان و تربیت او است. تقدیس قرآن از کار به اندازه‌ای است که ما به طور قطع، نظیر آن را در هیچ یک از کتب و مکتب‌های اقتصادی امروز نمی‌توانیم بیابیم. کارگر از نگاه اسلام انسان شریفی است که سعی و تلاش او ضمن شکوفا کردن ساختار اقتصادی و تأمین معیشت بشری، زمینه‌ای پویا برای رسیدن به مراحل برتر کرامت انسانی است. هر انسانی جوهره وجودی خود را با تلاش و کوشش به عرصه نمایش می‌گذارد و ارزش وجودی خود را با کار تعیین می‌کند. از دیدگاه اسلام از جمله عواملی که موجب ترغیب به کار در انسان می‌شود، عوامل روحی و روانی است. انسان برای رفع نیازهای خود به ناچار باید در ارتباط با دیگران باشد. یکی از عوامل مهم ترغیب به کار در اسلام، آثار اقتصادی است که کار به دنبال دارد. اعتقادات دینی از جمله عوامل بسیار مهم در ایجاد انگیزه برای کار

است. بر این اساس، کار وسیله‌ای برای جلب رضایت پروردگار و نزدیک شدن به او شمرده می‌شود. همچنین دستیابی به پاداش‌های معنوی و ورود به بهشت از دیگر عواملی است که باعث ایجاد انگیزه برای کار کردن می‌شود.

خانواده در شکل‌گیری نگرش افراد درباره کار و ارزش آن نقش اساسی دارد. یکی از عوامل مهم در اصلاح فرهنگ کار، عامل خانواده است. از دیگر عواملی که در اصلاح فرهنگ کار مؤثر است عامل مدیریت و سرپرستی در محیط کار است. تقویت وجدان کاری نیزگامی مهم و اساسی در اصلاح فرهنگ کار در جامعه محسوب می‌شود.

چگونگی ایجاد باور همّت مضاعف در ساختار فکری انسان

محقق: صغری شاه‌آبادی سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: الزهراء (ع) شهر: نیشابور استان: خراسان رضوی

واژگان کلیدی: باور، همّت مضاعف، انسان، ساختار فکری

اساس فکر انسان به گونه‌ای است که قبل از آن که اراده کند چیزی اتّفاق بیفتد یا کاری را انجام دهد، باید میل و خواست انجام آن کار را داشته باشد و باور کند که آن کار اتّفاق می‌افتد و حتّی انتظار اتّفاق افتادن آن را نیز داشته باشد. باور در لغت به معنای قبول سخن، پذیرش قول کسی، اعتماد و یقین و در اصطلاح، یک تصویر ذهنی حاکم بر رفتار انسان است مبنی بر پذیرش ذهنی این که چیزی درست است. به طور کلی شکل‌گیری عقیده و باور از راه‌های مختلفی صورت می‌گیرد. همّت در لغت به معنای قصد کردن، خواستن، اراده و عزم است. در هر کاری، نگاه به سرانجام آن و دوراندیش بودن، آدمی را بلندهمّت بار می‌آورد. همّت مضاعف در جهان امروز یک امر مهم و جدایی‌ناپذیر از زندگی ملّت‌ها و بشر است. دین اسلام، برای آبرومند ساختن پیروانش و برای ایجاد جامعه‌ای سرفراز و پیشرفته، توصیه‌های فراوانی درباره همّت و کار و کوشش دارد. از مبادی ساختاری همّت، تصوّر و تصدیق به فایده آن است. راه‌هایی که اجتماع می‌تواند از طریق آنها در نهادینه کردن باور همّت مضاعف تأثیر داشته باشد، بسیار زیاد و خارج از شمار هستند. برای آن که باور همّت مضاعف در جامعه ایجاد شود، باید به تربیت صحیح مردم از طریق

اصلاح الگوهای رفتاری آنان پرداخت و انگیزه‌های آن‌ها را تقویت کرد. با توجه به این که جامعه ما یک جامعه دین‌مدار مذهبی است، یکی از عوامل بسیار مهمی که می‌تواند به توسعه فرهنگ همت، کار و تلاش در یک جامعه کمک نماید، توجه به آموزه‌های دینی و ارزش‌های معنوی کار و همت است. در آموزه‌های دین اسلام بیکاری و انداختن بار خویش در زندگی به دوش دیگران همیشه نهی شده است و روایات زیادی در این باره وجود دارد. شکی نیست که کسب کردن و تحصیل گذران زندگی با زحمت و رنج، نزد خدای متعال محبوب است. همچنین، باید توجه داشت که در ایجاد هر باوری، فرهنگ‌سازی و سوق دادن جامعه به سوی هدف‌های والا نقش بارزی در رسیدن به هدف‌ها خواهد داشت. بهره‌گیری هوشمندانه از ظرافت‌ها و ارزش‌های فرهنگ عمومی جامعه که ریشه عمیق در فرهنگ دارد، می‌تواند روزه‌ای به سوی جامعه‌ای پویا و پیشرفته را در پیش روی ما قرار دهد.

رابطه همت و کار مضاعف با اندیشه انتظار و مهدویت

محقق: الهام کاریزی سال : ۱۳۸۹

مدرسه علمیه : الزهراء (علیها السلام) شهر : نیشابور استان : خراسان رضوی

واژگان کلیدی: انتظار، مهدویت، منتظران، همت، کار مضاعف

اندیشه پیروزی نهایی حق بر باطل، گسترش جهانی ایمان اسلامی، استقرار کامل و همه‌جانبه ارزش‌های انسانی، تشکیل مدینه فاضله و جامعه ایده‌آل و اجرای این ایده عمومی و انسانی به وسیله شخصیتی مقدس و عالی‌قدر که در روایات متواتر اسلامی از او به مهدی (عج) تعبیر شده، اندیشه‌ای است که کم و بیش همه فرقه‌ها و مذاهب اسلامی با تفاوت‌ها و اختلاف‌هایی به آن معتقد هستند. اندیشه مهدویت در اسلام ریشه قرآنی دارد و این کتاب آسمانی با قاطعیت تمام پیروزی نهایی حق بر باطل را به تمامی انسان‌ها نوید داده است.

قرآن کریم در آیات فراوانی از آفرینش عوامل طبیعی به عنوان مقدمه تأمین معاش آدمی یاد می‌کند. در بینش و تفکر اسلامی، کار خلاق و مولد و با نیت سالم، مبنای کسب درآمد حلال است و می‌تواند آثار و نتایج سودمندی را برای فرد و جامعه داشته باشد. انتظار، عامل حرکت و تلاش در زندگی انسان است. با توجه به این که قیام حضرت ولی عصر (عج) قیامی مردمی است و به همت و تلاش مردم بستگی دارد، منتظران آن حضرت باید در انجام وظایف خود پشتکار فراوان داشته باشند و عزم و اراده خود را محکم کنند. اولین و مهم‌ترین وظیفه‌ای که هر شیعه منتظر بر عهده دارد، کسب معرفت درباره وجود مقدس امام و حجت زمان خویش است. وظیفه مهم دیگری که هر شیعه منتظر بر عهده

دارد، پیراستن خود از خصایص ناپسند و آراستن خویش به اخلاق پسندیده است. به تصریح روایات یکی دیگر از وظایفی که در دوران غیبت بر عهده شیعیان و منتظران است، کسب آمادگی‌های نظامی و مهیا کردن تسلیحات مناسب هر زمان برای یاری امام قائم علیه السلام است. یکی از مسئولیت‌های شیعه در دوران غیبت بزرگداشت نام و یاد امام عصر (عج) است که خود مصادیق مختلفی دارد. حفظ و تقویت پیوند قلبی با امام عصر (عج) و تجدید دائمی عهد و پیمان با آن حضرت یکی دیگر از وظایف مهمی است که هر شیعه منتظر در عصر غیبت بر عهده دارد.

آثار کار و همت مضاعف از منظر اسلام

محقق: هاجر یارمحمدی سال : ۱۳۸۹

مدرسه علمیه : امام خمینی & شهر: رباط کریم استان : تهران

واژگان کلیدی: کار، همت مضاعف، اسلام، امکانات رفاهی.

کار در زندگی انسان از جنبه‌های متفاوت دارای نقش اساسی است. کار، ابزاری برای به فعلیت رسیدن نیروهای جسمی و عقلی انسان در جهت رشد و شکوفایی استعدادهای فطری و درونی است. عقل اکتسابی انسان، تنها با تحصیل فنون و دانش‌های مختلف، تجربه امور گوناگون و معاشرت با اصناف مردم افزایش می‌یابد. یکی دیگر از آثار مهم کار و همت مضاعف، رشد علوم و فنون است.

کار از مهم‌ترین عوامل در بهداشت روح و روان است؛ به گونه‌ای که اگر کسی بیکار یا کم‌کار باشد و یا اقدام به کارهای غیر مفید کند دچار بیماری‌های مختلف روحی - روانی از جمله افسردگی می‌شود. این بیماری‌ها، خلأهای بسیار هولناکی را برای فرد و جامعه ایجاد می‌کند که دولتمردان باید برای پر کردن آن‌ها، هزینه‌های هنگفتی را بپردازند.

خداوند متعال جهان هستی را خلق نموده و انسان را اشرف مخلوقات قرار داده است و هر آنچه را که آفریده مسخر او ساخته و به وی توانایی استفاده از آنها را عنایت نموده و سفارش فراوان کرده تا با همت و تلاش خویش از این مواهب بهره کافی ببرد و زمینه رشد و تعالی مادی و معنوی خود را فراهم سازد.

تلاش برای تأمین زندگی مادی از موضوعاتی است که در شریعت مقدّس اسلام بر آن تأکید فراوان شده است.

مفهوم کار از منظر دین بر اساس آموزه‌های اسلامی با مفهوم غیر دینی آن تفاوت اساسی دارد. کار منشأ تکامل معنوی است و اسلام، انسان‌ها را به سعی و تلاش در جهت رسیدن به اهداف مادی و معنوی تشویق می‌نماید. اسلام دین کار و کوشش است و در سایه این کار و کوشش مضاعف است که اقتصاد یک کشور رشد می‌کند. شریعت اسلام برای مقابله با فقر یکی از مهم‌ترین راهکارها را همّت گماشتن و انجام کار مضاعف می‌داند. بهره‌مندی از امکانات رفاهی بسیار در یک جامعه فقط در سایه کار و همّت مضاعف افراد آن جامعه به‌دست می‌آید.

توصیه‌های اسلام در ترغیب به کار و شیوه‌های کاربست آن در جهت اصلاح فرهنگ کار

محقق: سیده کبری قاسمی سال: ۱۳۸۹

مدرسه علمیه: امام خمینی & شهر: رباط کریم استان: تهران
واژگان کلیدی: اسلام، کار، فرهنگ کار، کاربست، وجدان کاری

کار در لغت به معنای شغل و پیشه است و در اصطلاح وسیله‌ای برای فعلیت یافتن آثار و پدیده‌های طبیعی و آماده‌سازی آنها برای بهره‌برداری انسان است. یکی از معیارهای مهم پیشرفت و سعادت جوامع توجه به شکل، نوع و کیفیت کار و فعالیت است. اشتغال امری است که به افراد جامعه بلندطبعی، آزادگی، استقلال و سربلندی می‌بخشد و از نظر اقتصادی، جامعه را به سمت رشد و خودکفایی سوق می‌دهد. از آنجا که کار یکی از پایه‌های مهم اقتصاد اسلامی است، اسلام همواره برای آن اهمیت بسزایی قائل است و امامان معصوم علیهم‌السلام نیز برای تأمین معاش خود تلاش می‌کردند.

در فرهنگ اسلامی انسان مجاز نیست از هر روشی کسب درآمد کند و اشتغال باید با بایدها و نبایدهای اخلاقی و نظام ارزشی اسلام سازگاری داشته باشد. در میان عواملی که بر تبیین الگوی کار در یک جامعه تأثیر دارد، فرهنگ اسلامی حاکم بر جامعه دارای تأثیر عمیق‌تری است. از آنجا که کار از مهم‌ترین بنیان‌های نظام آفرینش و رمز اصلی بقا و سرزندگی همه جوامع بشری است برای ایجاد فرهنگ صحیح کار و اقتصاد سالم در جامعه، لازم است آموزه‌های اسلامی در خصوص کار مورد بررسی قرار گیرد زیرا یکی از مهم‌ترین

راهکارهای اصلاح فرهنگ کار تقویت باورهای دینی است. دین اسلام نه تنها انزوایی را شدیداً محکوم کرده بلکه بین دنیا و آخرت ارتباط عمیقی برقرار نموده است. در مکتب اسلام کار کردن نوعی جهاد در راه خدا محسوب می‌شود. کار و تلاش پایه و بنیان نظام آفرینش و لازمه بقای جامعه است. یکی از ویژگی‌های کار این است که باید در انجام آن سعی و کوشش شود تا فرد به موفقیت و پیروزی برسد. لازم است انسان هر گونه کار و فعالیت را در ظرف مناسب آن انجام دهد. از آنجا که انسان همواره راحتی و آسایش را بر سختی و دشواری ترجیح می‌دهد و از پذیرش کارها و مسئولیت‌های دشوار دوری می‌کند، باید برای انسان‌های کوشا و تلاشگر از روش‌های آموزشی مناسب بهره جست. مدیران باید برای به کارگیری منابع انسانی به استعداد افراد توجه کافی داشته باشند. برای این که بتوان از نیروی منابع انسانی بهره‌مند شد، باید در فراهم‌سازی فضای مناسب و پرداخت حقوق کارگر، سرمایه‌گذاری کرد و از آنان حمایت لازم را به عمل آورد.

هَمّت و کار مضاعف در سیره معصومین علیهم‌السلام و عالمان دینی

محقق: زینب اسپروز سال : ۱۳۸۹

مدرسه علمیه : زینب کبری علیها‌السلام شهر : رفسنجان استان: کرمان

واژگان کلیدی: هَمّت، کار مضاعف، سیره معصومین علیهم‌السلام، عالمان دینی.

اسلام دین پویایی، بالندگی، رشد و تعالی است و از مسلمانان نیز خواسته است که آنها هم به رنگ اسلام باشند. از این رهگذر یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند به جبران عقب‌ماندگی‌ها بینجامد و جامعه اسلامی را در نقطه ایده‌آل خود قرار دهد، «هَمّت و کار مضاعف» یا تلاش پیگیر است. اگر هَمّت دوچندان و تلاش، مضاعف باشد همه کاستی‌ها و عقب‌ماندگی‌ها جبران خواهد شد. هَمّت عبارت است از توجّه قلب و قصد انجام دادن کار با تمام توان برای رسیدن به کمال. اهل هَمّت در هَمّت گماشتن خویش به دو گروه تقسیم می‌شوند. گروهی همه هَمّت خویش را صرف دنیا می‌کنند و تنها برای سامان بخشیدن به امور دنیوی و پیشرفت در زمینه‌های مادی تلاش و کوشش می‌کنند. گروه دوّم کسانی هستند که دنیا را یکسره نادیده می‌گیرند و فقط برای خوشبختی اخروی و تلاش معنوی هَمّت می‌گمارند.

هیچ یک از حضرات معصومین علیهم‌السلام از کار و تلاش طفره نمی‌رفته‌اند. یکی از امتیازات زندگی اهل بیت علیهم‌السلام این است که درباره نوع کار به دنبال زرق و برق و عنوان نبودند و همه نوع کارهای حلال را مقدّس می‌شمردند. آنان به صورت جدّی تن به کار می‌دادند و با تمام توان به آن اهتمام می‌ورزیدند.

از دیدگاه امام علی علیه السلام کارهایی که با نیت خیر انجام گیرند و منطبق بر موازین الهی و اسلامی باشند، زمینه را برای رابطه بین خالق و مخلوق ایجاد می‌کنند و با جلوگیری از بیهودگی و مصرف‌گرایی، زمینه عمران و آبادانی جامعه را فراهم می‌سازند. همچنان که کارهای ناشایست و ناپسند برای فرد و جامعه زیان‌آور هستند و شرمندگی برای انسان به همراه می‌آورند و به تدریج، کلّ نظام اجتماعی را از حیات متعادل خود خارج می‌کنند. امام خمینی رحمه الله نیز کار را مانند جلوه حقّ تعالی می‌داند که در تمام موجودات ساری است. بر این اساس کارگران، مطیع حقّ تعالی هستند.

رابطه کار و کمال در قرآن و روایات

محقق: سکینه صفریپور اندواری سال : ۱۳۸۹
 مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: گرگان استان: گلستان
 واژگان کلیدی: کار، کمال، کسب حلال ، قرآن، روایات

کار در همه جوامع و فرهنگ‌ها مسأله‌ای روشن و پذیرفته شده است. واژه کار در فارسی به معنای عمل، شغل، پیشه و هر چیز دیگری است که فرد را به خود مشغول کند. رفاه در جامعه مدیون تلاش و کوشش در بخش صنعت، اقتصاد، بهداشت و تولیدات است .

اگر انسان به طبیعت اطراف خود با دقت بنگرد به این نکته دقیق و حیاتی پی می‌برد که همه آفرینش با زبان بی‌زبانی انسان را به کار دعوت می‌کنند. انسان می‌تواند با درس گرفتن از طبیعت، خودش را تربیت کند و زمانی می‌تواند از طبیعت درس بگیرد که با استفاده از آن به کار و تلاش پردازد.

کار در نگاه‌های مختلف فلسفه‌های جداگانه‌ای دارد. در همه این نگاه‌ها نقطه مشترکی وجود دارد و آن این است که همه مکاتب، کار کردن و کسب را برای بقای حیات و سلامت روح و روان ضروری می‌دانند. این مسأله بدان اندازه اهمیت دارد که زمانی که مردم شغل مناسبی برای کسب درآمد نداشته باشند، فساد اخلاقی در جامعه شیوع پیدا می‌کند.

کار و تلاش در اسلام بسیار مهم و حائز اهمیت است. نگاه اسلام به کار بیشتر نگاه الهی و معنوی است ؛ برخلاف دیگر مکاتب که نگاهی مادی و ظاهری به کار دارند. خداوند در تشویق انسان‌ها به کار می‌فرماید: سعی شما

مشکور است؛ در حالی که بعضی کار و تلاش را مانع عبادت و فرائض می‌دانند و از جامعه دوری کرده و در کنجی به عبادت مشغول می‌شوند. جامعه‌ای می‌تواند افراد سالم و پرنشاط داشته باشد که افرادش اهل کار و تلاش باشند. کسانی که کار را سرلوحه زندگی خود قرار می‌دهند، در جامعه به چشم می‌آیند و در واقع اعلام وجود می‌کنند.

اولویت‌های ساماندهی اقتصادی در حکومت امام علی علیه السلام

محقق: فاطمه دهقانی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: امام حسین علیه السلام شهر: یزد استان: یزد

واژگان کلیدی: امام علی علیه السلام ساماندهی اقتصادی، فساد اقتصادی، تبعیض.

بعد از رحلت پیامبر (ص) علیه السلام و پیامد شوم سقیفه، بر اثر مهجوریت مقام امامت و عصمت و فقدان الگوی الهی در جامعه مسلمین، ارزش‌های الهی رنگ باخت و راه و رسم جاهلیت زنده گردید. امیر مؤمنان خلافت جامعه‌ای را در دست گرفت که به اندازه قرن‌ها با سنت نبوی و احکام نورانی قرآن فاصله گرفته بود؛ به همین دلیل مشکلاتی عظیم در مقام زمامداری مسلمین، دامنگیر آن حضرت بود. یکی از مشکلات مهم حکومت اسلامی در آن دوران، فساد اقتصادی کارگزاران دولتی، بی‌عدالتی، رابطه‌سالاری و خیانت در بیت‌المال مسلمین بود. حضرت علی علیه السلام یکی از آفات زعامت و قضاوت در امور مردم را رشوه‌خواری می‌دانست. اجرای عدالت در جامعه فاسد آن روز یکی از محوری‌ترین اقدامات امیرالمؤمنین علیه السلام بود که آن را اصلی‌ترین وظیفه رهبر می‌دانست. امام عدالت‌گستر آن‌چنان در اجرای عدالت جدی بود که خویشان او در بهره‌گیری از بیت‌المال و اموال عمومی، نزد او هیچ امتیازی بر دیگران نداشتند. از دیگر ارکان رفتار عدالت‌محور علی علیه السلام شناخت اصناف و اقشار مختلف مردم و رعایت حق هر یک از آنان بود. آوازه زهد و پارسایی و ساده‌زیستی امام عدالت‌گستر جهان شیعه چنان در تاریخ طنین افکنده است که نیازی به اثبات ندارد. از ویژگی‌های انتخاب کارگزاران شایسته در قاموس

علی علیه السلام رعایت انصاف و عدالت، مدارا با مردم، تواضع و خوش خلقی و امانت‌داری درباره اموال عمومی و عدم خیانت بود. مولای عدالت‌گستر بر کارگزاران نظارتی جدی و مستمر داشت و کوچک‌ترین تخلفی را بر نمی‌تافت. ایشان زندگی زاهدانه‌ای داشت و به دلیل موقعیت خطیر کارگزاران در جامعه و الگوگیری عامه مردم از خواص، همواره ساده‌زیستی و دوری از تجمل و اشرافیت را به آنان سفارش می‌نمود و رفتارهای تجاوزکارانه و مسرفانه آنان را نکوهش می‌کرد. امیرالمؤمنین علیه السلام در راه برقراری عدالت و اصلاح امور رعیت در بخشنامه‌ها و فرامین حکومتی هر گونه ظلم و ستم به مردم را منع فرمود؛ زیرا ستم را زمینه‌ساز بی‌عدالتی و فساد می‌دانست.

نقش فرهنگ کار و تلاش در توسعه اقتصاد جامعه اسلامی

محقق: راضیه گلستانی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: هندیجان استان: خوزستان

واژگان کلیدی: کار، تلاش، توسعه اقتصادی، جامعه اسلامی

توسعه در لغت به معنای وسعت دادن و فراخ کردن است و در اصطلاح از مفاهیمی است که اندیشمندان درباره آن اتفاق نظر ندارند و هر کس آن را مناسب با دیدگاه‌ها، باورها و اعتقادات خود تعریف می‌کند. اسلام جامع‌ترین و کامل‌ترین دین الهی است که تمام برنامه‌ها و اصول مورد نیاز زندگی بشر را دربرمی‌گیرد. اسلام مکتبی است که تمام نیازهای مختلف انسانی را در جهت تکامل همه‌جانبه او مد نظر قرار داده و برنامه‌ها و دستورات خاصی را برای زندگی وی ارائه کرده است. دین مقدس اسلام با ارائه اصول کلی، به مسائل اقتصادی توجه کرده و آن را عاملی مهم در آسایش و رفاه انسان‌ها دانسته است. توسعه اقتصادی از جمله مسائلی است که اسلام به آن نگرشی خاص دارد و برای تحقق آن، همه افراد جامعه را مکلف به کار و تلاش می‌کند. اسلام انسان را به کار و تلاش دائمی دعوت کرده است. بر اساس جهان‌بینی اسلام کار و تلاش از اهمیت فراوانی برخوردار است تا جایی که آن را نوعی عبادت خداوند دانسته است. کسانی که با تلاش‌های انسانی خود در پی رفاه و آسایش خانواده خویش هستند امری بسیار پسندیده را انجام می‌دهند.

معیشت بشر بحثی است که از ابتدای خلقت او مطرح بوده است. با نگاهی به مشکلات فردی و اجتماعی می‌توان دریافت که اغلب این معضلات و

وابستگی‌ها ریشه در مسائل اقتصادی دارد. اسلام فقر فردی و اجتماعی را مرضی مهلک و نابودکننده دنیا و آخرت می‌داند و هر انسانی را ملزم می‌کند که از راه‌های شرعی به کسب روزی حلال بپردازد. از دیدگاه اسلام کار و تلاش برای تأمین معاش و رفع نیاز فردی و اجتماعی یک وظیفه است که باعث محبوبیت انسان نزد خداوند می‌شود و یکی از عوامل تأمین‌کننده سعادت دنیوی و اخروی یک مسلمان است. اسلام با داشتن بهترین قوانین اجتماعی، تمام مردم را به حضور در اجتماع و معاشرت با یکدیگر فرامی‌خواند و بر این نکته تأکید دارد که انسان برای رسیدن به تکامل حقیقی چه از لحاظ مادی و چه معنوی لازم است که اجتماعی زندگی کند و با مردم معاشرت داشته باشد و با کار و تلاش، زندگی‌اش را از لحاظ اقتصادی تأمین نماید.

شاخص‌های اقتصاد مطلوب در قرآن

محقق: لیلا بیاتی، طیبه جعفری جلگه سال : ۱۳۹۰
مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهرستان: کرج استان: البرز
واژگان کلیدی: قرآن، اقتصاد مطلوب، شاخص، مالکیت، تولید.

مطالعه قرآن نشان می‌دهد که این کتاب عظیم الشان تنها کتاب فقهی، اقتصادی یا اخلاقی نیست بلکه با در نظر گرفتن رشد و تعالی انسان‌ها در همه ابعاد به هدایت بشر می‌پردازد. تعالیم اسلام و همه نظام‌های اجتماعی آن، فراهم ساختن شرایطی است که انسان بتواند به تکامل روحی و معنوی خود که همان قرب الی‌الله است نائل شود. طراحي و سياست‌گذاري اقتصادي بر اساس موازين قرآن در صورتي ممكن است که معيارهاي اقتصاد مطلوب را در اين کتاب آسماني بشناسيم. خداوند متعال امنيت و توانايي اقتصادي را از شاخصه‌هاي ايماني و در مقابل، فقر و ناامني را نتيجه عصيان و کفران می‌داند. اسلام تمام امکانات و شرايط لازم جهت تحقق اصل رشد و بهره‌برداري کامل از طبيعت را در نظر گرفته است .

برای دسترسی به رفاه عمومی و قدرت اقتصادی، چاره‌ای جز زمینه‌سازی رشد مداوم اقتصادی نیست. رشدی که در اقتصاد مورد توجه اسلام است، رشدی است که بر اساس عدل و قسط به دست آمده باشد و عوامل تولیدی آن را بر اساس عدالت اجتماعی و ضوابط انسانی ساخته باشند.

منابع اقتصادی عواملی هستند که برای تولید کالاها و خدمات مورد نیاز بشر به کار برده می‌شوند. قطعات زمین یا منابع طبیعی دیگر که برای تولید کالا

و خدمات استفاده می‌شود، در این قسمت قرار می‌گیرد. در اسلام علاوه بر این که مالکیت خصوصی ملغی نشده است منابع طبیعی ثروت در خشکی و دریا به دولت اسلامی تعلق دارد و هیچ کس مالک اختصاصی آنها نیست. زمین‌هایی که از طریق جهاد اسلامی در قلمرو اسلام درآمده‌اند نیز ملک جامعه اسلامی شمرده می‌شوند و احدی نمی‌تواند یک متر از آنها را خرید و فروش کند. دایره مالکیت خصوصی و شخصی محدود به آن قسم از اموال منقول و غیر منقول است که فرد تحت ضوابط تعیین شده اسلام آن را به دست آورد و اسلام این گونه مالکیت را به عنوان احترام به حقوق فرد و برای حفظ انگیزه کار و کوشش به رسمیت شناخته است تا هر کس به اندازه توانایی و کارایی خود کار کند و مالک بازده کار خود شود.

بایدها و نبایدهای اشتغال زنان

محقق: شکوفه بسطامی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمة الزهراء (علیها السلام) شهر: اسلام آباد غرب استان: کرمانشاه

واژگان کلیدی: اشتغال، زنان، استقلال اقتصادی، اسلام

یکی از مسائل مهم اجتماعی که طی دهه اخیر محور برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی قرار گرفته است میزان حضور، نقش و اثربخشی زنان در بخش‌های اقتصادی است. فعالیت اقتصادی و کار و تلاش همواره قرین زندگی زنان بوده است. در دوره ماقبل تاریخ، جایگاه زنان در اقتصاد مشرق‌زمین به دلیل اعتبار زن در مقام مادری که با تولیدمثل، موجب غلبه بر مرگ و استمرار نسل بشر بوده، مهم و اساسی است. در سراسر تاریخ همواره به زنانی برمی‌خوریم که ضرورت‌های اقتصادی و اجتماعی، آنان را به تکاپوی اقتصادی و اشتغال کشانده است. با ظهور انقلاب صنعتی تحولات چشمگیری در حوزه کار اقتصادی زنان روی داد و همین امر موجب شد تا در جهان غرب وضعیت زنان که تا آن زمان تحقیرآمیز و برده‌وار بود تغییر اساسی یابد. پس از سال ۱۹۸۰ زنان بسیاری جذب بازار کار شدند و نگره‌داری از کودکان خود را به زنان دیگری واگذار کردند که آنان نیز در پی کار بودند.

استقلال اقتصادی زن از نظر قانونی در شریعت اسلامی ثابت شده است و او شایستگی فعالیت اقتصادی را به صورت کامل دارد؛ به گونه‌ای که همسر، پدر یا برادر او از این جهت بر او حقی ندارند. دلایل شرعی که به بیان احکام

زن و وظیفه او در جامعه اسلامی می‌پردازد، نخستین و مهم‌ترین وظیفه زن را ایجاد خانواده و عهده‌داری امور شوهر و فرزندان می‌داند.

یکی از مباحث مهم در زمینه کارکردهای اقتصادی خانواده، اشتغال زنان است. تأثیر اشتغال زنان بر بالارفتن قدرت خرید خانواده انکارناپذیر به نظر می‌رسد. برخی پژوهشگران به این نکته اشاره کرده‌اند که اشتغال زنان به دلیل کم کردن فشار اقتصادی از دوش خانواده، رضایتمندی زوج را از زندگی افزایش می‌دهد. مشارکت اجتماعی، تأمین هزینه‌های خانواده و عدم تکافوی درآمد حقوق زوج برای پاسخگویی به نیازهای اعضای خانواده بیانگر ضرورت اشتغال زنان است. پژوهش‌های انجام‌شده گویای این نکته‌اند که اشتغال زنان پیامدهای مثبت و منفی دارد. اشتغال زنان در عرصه‌های مختلف می‌تواند در تأمین نیازهای ضروری خانواده و اجتماع مؤثر واقع شود.

قرض و قرض الحسنه در مکتب اسلام

محقق: سارا ضامنی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت فاطمه علیها السلام شهر: تهران استان : تهران

واژگان کلیدی: قرض، قرض الحسنه، جامعه، اسلام.

فرهنگ غنی اسلامی با برانگیختن انگیزه های معنوی در صدد تنظیم رفتارهای اقتصادی برای رفع نیازهای اجتماعی است. «قرض الحسنه» یکی از جلوه های تعاون در زبان قرآن کریم است که در کنار صدقات، خیرات و جهاد در راه خدا قرار گرفته است. در اصطلاح فقهی قرض آن است که کسی مال خود را به دیگری تملیک کند، به این صورت که قرض گیرنده نسبت به ادای آن مال یا مثل آن و یا قیمت آن ضامن شود و تعهد نماید. قرض الحسنه بین مردم به وام گرفتن تعبیر می شود که برای آن نباید کارمزد پرداخت کنند و از مصادیق دینی دانسته می شود. خداوند در قرآن مؤمنان را به قرض دادن تشویق می کند. از نظر قرآن کریم، انفاق در راه خدا تجارتي پرسود است که موجب جلب پاداش های عظیم، رسیدن به بهشت الهی، ایمنی از هول و هراس قیامت و نجات از عذاب دردناک می شود. قرض الحسنه، انسان را از دایره خودپرستی، خودبینی و خودخواهی خارج می سازد و به سوی کمالات و زیبایی ها می برد و باعث رشد فضیلت های اخلاقی، همچون سخاوت و بخشش می شود. در قرآن کریم به این نکته اشاره شده که انفاق عامل پوشاندن گناهان و قبولی توبه است. انفاق در راه خدا از عوامل نزول الطاف الهی است. رفع بلا و دوری از مرگ سوء از اثرات انفاق است که در روایات نیز به آن اشاره شده است. دیگر از آثار

مهم صدقه و انفاق، شفای مریض است. قرض الحسنه، روحیه مهرورزی، همبستگی، انصاف و مسئولیت‌پذیری را زنده می‌کند. قرض الحسنه از این جهت که رفتاری همراه با رحمت و رأفت را در جامعه گسترش می‌دهد، نمادی الهی برای فرهنگ بشری است و ویژگی‌های الهی را در روابط بین انسان‌ها جاری می‌سازد. تأکید اسلام بر فرهنگ قرض الحسنه گویای وجود آثاری عمیق در این فرهنگ است. فرهنگ قرض الحسنه به لطافت روابط اجتماعی کمک می‌کند و حسّ با هم بودن و برای هم بودن را تقویت می‌نماید. قرض الحسنه می‌تواند موجب دوستی میان اعضای جامعه شود. چون قرض الحسنه در کنار ابزارهای دیگر، به عنوان جایگزین فرهنگ ربا طراحی شده است می‌تواند به حلّ یک ناهنجاری بزرگ اقتصادی کمک کند.

پیامدهای ربا بر اقتصاد

محقق: رودابه کرمی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء علیها السلام شهر: صحنه استان: کرمانشاه

واژگان کلیدی: اقتصاد، ربا، تکاثر، قرض

ربا به معنای فزونی و زیادت در مال است به گونه‌ای که وام‌دهنده پس از مهلتی، مقداری افزوده از وام‌گیرنده مطالبه می‌کند. در شریعت منظور از ربا زیادت بر وجهی غیر از وجه قرض داده شده است که معقول نیست. ربا یکی از تحریم‌های مؤکد دین اسلام است که امروزه به صور مختلف در جامعه، شیوع یافته و از قبح آن کاسته شده است. ربا معامله‌ای است که نه تنها در اسلام، بلکه در سایر ادیان نیز حرام به‌شمار می‌آید. احکام شرع مقدّس، طبق مصالح فرد و جامعه، تشریح شده است.

ربا عامل جهنمی شدن و دوری از رستگاری است. یکی از راه‌های مبارزه با ربا، بیان حقیقت و زوایای آن با دلایل و براهین روشن است. بسیاری از افراد با حرمت ربا و ماهیت آن آشنا نیستند و گاه با چنگ زدن به حیل‌های به ظاهر شرعی، به گمان خود از حرام رسته و به حلال پیوسته‌اند. اگر در مال حدود الهی رعایت شود و از محدوده تشریح الهی خارج نشود، باعث قوام فرد و جامعه می‌شود. مالی که بنیان خانواده‌ها را متزلزل می‌کند و اقتصاد جامعه را برهم می‌زند، قطعاً خارج از حدود الهی است.

یکی از موضوعات بسیار مهم که در ابلاغ و تفهیم آن به مردم و فراگیر نمودن آن در جامعه، نباید سهل‌انگاری کرد، مسأله عملی کردن تعالیم اقتصادی

بر اساس قرآن و سنت است. بسیاری از افراد اندیشه‌های اقتصادی دارند، اما تعهد به قوانین و حدود اسلامی ندارند. از همین رو حکومت باید در عرصه‌های وزارت، مدیریت و کمیسیون‌های اقتصادی، علاوه بر تخصص، تعهد را نیز در نظر بگیرد. امروزه بخش بزرگی از سرمایه، از طریق وام و تسهیلات بانکی در میان مردم توزیع می‌شود، اما به نظر می‌رسد دریافت‌های بانکی با پرداخت‌ها همخوانی ندارد و چه بسا به ربا منجر می‌شود.

تأثیر تعطیلات بر کاهش بهره‌وری اقتصادی

محقق: لیلا یعقوبی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : امام خمینی & شهر: کرمانشاه استان: کرمانشاه

واژگان کلیدی: بهره‌وری، اقتصاد، تعطیلات، ایران.

«بهره‌وری»، یکی از شاخص‌های نوین و کارآمد اقتصاد و مدیریت استفاده بهینه از منابع طبیعی و انسانی است. بشر همواره تلاش کرده است تا امکانات بهبود زندگی و بهره‌مندی از شرایط مادی، فرهنگی و اجتماعی بهتر را فراهم کند و برای رسیدن به آن تولید بیشتر و بهینه یعنی تولید با افزایش بهره‌وری را هدف اساسی خود قرار داده است. بهره‌وری در لغت به معنای قدرت تولید، بارور بودن و مولد بودن به‌کاررفته و از نظر علم اقتصاد، حاصل کسری است که از تقسیم مقدار یا ارزش محصول بر مقدار یا ارزش یکی از عوامل تولید به دست می‌آید. در جهان امروز بهره‌وری عامل اصلی رشد و توسعه اقتصادی و بهبود بخشیدن به سطح زندگی افراد جامعه شناخته شده و برای تمامی کشورها به اولویتی ملی تبدیل شده است. برای ارتقای بهره‌وری، استراتژی‌ها و روش‌های مختلفی وجود دارد. از سوی دیگر نیز برخی عوامل موجب کاهش بهره‌وری می‌گردند که تعطیلات یکی از آنها است. بر اساس تحقیقات مرکز پژوهش‌های مجلس، تأثیرات اقتصادی ناشی از تعطیلات در ایران از مهم‌ترین چالش‌های تعطیلات در ایران است.

افزایش تعطیلات در کشور به این معنی است که واحدهای تولیدی هزینه تولید را پرداخت می‌کنند اما نمی‌توانند تولید کنند. ارقام نجومی خسارت‌های

اقتصادی ناشی از بالا بودن تعطیلات به شکلی است که حتی زمینه انتقاد مستقیم مقام معظم رهبری را هم فراهم کرده است.

رشد اقتصاد ملی در گرو سرمایه‌گذاری درست و مناسب در تولید و صنعت است. بنابراین افزایش تعطیلات، می‌تواند ضرری هنگفت بر ارکان اقتصادی کشور وارد نماید. اگر تعطیلات غیرمنتظره یا برنامه‌ریزی شده افزایش پیدا کنند، مطمئناً به ضرر و زیان کارفرما تمام خواهد شد. افزایش قیمت کالا، کاهش بازدهی نیروی کار و تأثیر بر بهره‌وری بازار پول از نتایج این پدیده است

آسیب‌شناسی رفتار اقتصادی زنان در خانواده و اجتماع

محقق: زهرا احمدی ده‌ارباب سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : نرجس السیلا شهر : زاهدان استان : سیستان و بلوچستان

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، رفتار اقتصادی زنان، خانواده، اجتماع

با توجه به اهمیت و نقش خانواده و ضرورت حفظ و استحکام آن، این ادعا گزاف نیست که مسیر جلوگیری از ادامه آسیب‌هایی که خانواده را به صورت جدی تهدید می‌کند از شناخت جایگاه و منزلت زن در خانواده و اهمیت بخشی به این جایگاه می‌گذرد.

علوم و معارف دینی و سنت‌های ریشه‌دار اجتماعی، زنان را به حفظ ارکان خانواده فرا می‌خواند؛ اما هنجارهای دنیای امروز آنان را به حضور هر چه بیشتر در جامعه و مراکز اشتغال دعوت می‌کند. از دیدگاه اسلام اداره مالی خانواده به طور کلی به عهده مرد است. در اسلام خانواده اصل است و هر چیز که خدشه‌ای در آن ایجاد کند، مطرود و هر عاملی که تقویت‌کننده آن باشد تأیید شده است.

با توجه به اهمیت خانواده، محوریت و نقش اساسی و زیربنایی زن در تربیت نسل، سامان‌بخشی فکر و اعصاب مرد و تشکیل هسته اصلی جامعه بر همگان روشن و واضح است. زن در خانه، ایجادکننده و سازنده کانون امن زندگی است و همچنین سازنده مجدد شخصیت، توانایی و کارآیی مفید مرد است. کار کردن زن موجب می‌شود که وظایف او نسبت به گذشته سنگین‌تر شود و نتواند به خوبی به امور همسر خود رسیدگی نماید

اشتغال زنان آسیب‌هایی را در بعد فردی، اجتماعی و خانوادگی در پی دارد. از اثرات منفی اشتغال زنان صدمه‌های جسمی و روحی است که به آنان وارد می‌شود. پذیرش اشتغال برای زنان به معنای زیر بار مسئولیتی مضاعف رفتن و قبول نقش‌های متعدد و احیاناً متعارض در زندگی است. اشتغال زنان علاوه بر اختلال در مسائل تربیتی و عاطفی خانواده منجر به پیامدهای منفی دیگری نیز می‌شود. اشتغال مادران تأثیرات نامطلوبی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد. ارتباط سالم والدین به خصوص مادر با فرزندان، کمک بزرگی به شکل‌گیری شخصیت پایدار و سالم آن‌ها می‌کند.

تأثیر کسب معیشت حلال بر امنیت اجتماعی انسان

محقق: ناهید نظری سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء العظيمة شهر: ایلام استان : ایلام

واژگان کلیدی: انسان، معیشت حلال، امنیت، امنیت اجتماعی

اسلام دین زندگی و طرح شکوفایی، هدایت و سعادت انسان است؛ بنابراین، تمام مؤلفه‌های فردی، اجتماعی و عملی آن، اموری علمی، دقیق و مؤثر در رشد و تعالی انسان هستند. در اسلام معنویت زندگی، یعنی حیات معنادار و متعالی، در گرو مؤلفه‌های زیادی از جمله رابطه عمیق با نظام اقتصادی مشروع بودن شغل و درآمد انسان است. در اقتصاد اسلامی که مبتنی بر نگرش و توصیه و تدبیر حکیمانه خداوند است، هر کار خیری، مازاد بر اثر طبیعی خاص خود، نتیجه‌ای در استمرار رحمت الهی و توجه معنوی به فرد دارد. یکی از علل تأکید فراوان اسلام بر قداست و حلیت شغل، مبارزه با بروز و گسترش شغل‌های نامعقول، فاسد و نامشروع است که باعث فلج شدن نظام اجتماعی و سقوط شخصیت معنوی انسان می‌گردند. در اسلام، رابطه معنادار و دقیقی بین تغذیه از نظر منشأ کسب، کیفیت، کمیت، شکل استفاده و تأثیرات آن وجود دارد.

پس از رنسانس با ظهور نگرش اومانیستی به هویت انسان، مسائل، نیازها و سعادت او، نگاه دینی به انسان در غرب مخدوش شد و به تدریج طرح زندگی معنوی که محصول تعالیم آسمانی است از صحنه زندگی فکری و عملی او برکنار شد و انسان الهی، کاملاً طبیعی و دنیوی شد. در اسلام، سلامت و عظمت

حیات انسان در گرو داشتن عقیده توحیدی است. جامعه اسلامی، فرزندان و اعضای خود را به سوی هدایت نیروها و انرژی‌های خود به سمت کانال‌های سالم که در جهت اهداف آنان قرار دارد، حرکت می‌دهد.

امروزه، یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی در تمام جوامع، بحث امنیت اجتماعی و عوامل ایجاد و اختلال در آن است. در آیین اسلام، بین معیشت و سلامت و فساد روان اجتماعی، رابطه‌ای دقیق و معنادار برقرار است. به این ترتیب که هر گونه فساد و انحراف در به دست آوردن روزی که آن را حرام سازد، باعث آسیب‌های اجتماعی مانند شکاف اقتصادی، فقر، تولید ثروت نامشروع، بر هم خوردن توازن اجتماعی و تفرقه خواهد شد. مشروعیت درآمد و حلال بودن آن نیز، باعث ترویج معنویت، سلامت ارتباطات، تعاملات انسانی، تساوی حقوق، مسئولیت‌پذیری و در نهایت وحدت و نشاط اجتماعی می‌گردد.

ریشه‌کنی ربا و نقش آن در جهاد اقتصادی

محقق: فاطمه مرادی، سمیه نقدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء العظيمة شهر: اسلام‌آباد غرب استان: کرمانشاه

واژگان کلیدی: جهاد، اقتصاد، ربا، عدالت اقتصادی

ربا از ماده «ربو» به معنای افزوده و بر دو نوع معاملی و قرضی است. ربای معاملی در دو کالای هم‌جنس که به وسیله پیمانه یا وزن اندازه‌گیری می‌شوند تحقق می‌یابد و عبارت است از آن که یکی از آن دو، در مقابل کالای دیگر، با زیاده معامله شود. ربا که در آیات و روایات به شدت تحریم شده، مال بادآورده و اکل مال به باطل است. از مهم‌ترین ویژگی‌های آیین آسمانی اسلام که برترین و کامل‌ترین برنامه برای دستیابی به سعادت ابدی است توجه فراگیر به نیازهای آدمی است. تحقق عدالت اقتصادی یکی از اهداف مهم نظام اقتصادی اسلام است. همه فعالیت‌های اقتصادی باید در جهت مصالح مسلمانان جریان یابد یا دست کم با آن منافات نداشته باشد. تحریم ربا یک تعبده محض به شکل حقوقی خاص (قرض یا بهره) نیست بلکه ملاک آن آثار سوء اجتماعی است. رباخواری موجب افزایش فقر در جامعه، تراکم ثروت در دست عده‌ای محدود و محرومیت اکثر افراد اجتماع، پیدایش بخل، کینه، نفرت و ناپاکی است. اگر ربا در جامعه حلال شود و هر کس بتواند آزادانه بهره دریافت کند، مردم دارایی خود را از طریق مضاربه، شرکت، جعاله، صلح و مانند آن در فعالیت‌های تجاری و اقتصادی وارد نمی‌کنند، بلکه آن را به دیگران قرض می‌دهند.

پیشنهاد می‌شود که در بانک‌ها نرخ بهره و سود کاهش یابد و نهایتاً حذف شود تا این که ربا در نظام اقتصادی ریشه‌کن شود و سپرده‌های مردم در مسیر کارهای تولیدی مفید اعم از صنعتی، کشاورزی، دامداری و همچنین تجارت سازنده به کار گرفته شود و این امور نه در عالم پند و خیال و روی صفحات کاغذ بلکه در عینیت خارجی، تحقق یابد. در اقتصاد کلان مرسوم، بهره در رفتارها و تحلیل‌های کلان اقتصادی، نقشی ویژه دارد؛ زیرا در بازار پول و سرمایه بهره متغیر اصلی است. تغییرات آن در تصمیمات سرمایه‌گذاران و پس‌اندازکنندگان تأثیر می‌گذارد، موجب تغییر عرضه و تقاضای پول و سرمایه‌گذاری می‌گردد و در نتیجه کل اقتصاد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با حذف بهره از اقتصاد، بازارهای مالی فرو می‌ریزد و تحلیل‌های کلان مبتنی بر اقتصاد ربوی، اعتبار خود را از دست می‌دهند.

عدالت اقتصادی در نهج البلاغه

محقق: فریبا خاوند سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهر: سرابله استان: ایلام

واژگان کلیدی: نهج البلاغه، عدالت اقتصادی، برنامه ریزی، مدیریت، امام علی علیه السلام

امروزه یکی از مسائل بنیادین و حائز اهمیت در اندیشه‌های سیاسی جهان معاصر جایگاه مردم، حقوق اقتصادی آنان، مسئولیت دولت در قبال ایشان و وظایف مردم در قبال حکومت و رهبری است. در نظام مردم‌سالاری دینی رسیدگی به امور مردم، تأمین رفاه و آسایش عمومی و حل مشکلات مادی آنان یک اصل مهم است. یکی از آفت‌هایی که نظام مردم‌سالاری دینی را به شدت آسیب‌پذیر می‌کند، مسائل اقتصادی است. فقر و محرومیت، بلا و آفتی است که بر عقیده و ایمان، اخلاق و رفتار، فکر و اندیشه فرد، خانواده و اجتماع تأثیر منفی می‌گذارد و مسیر حرکت جامعه را از اعتدال خارج می‌کند. عدالت اجتماعی بیانگر حیات طیبه و روابط سالم بین اجزای یک جامعه است. عدالت یکی از مسائلی است که به وسیله اسلام حیات و زندگی را از سر گرفت و ارزشی فوق‌العاده یافت. عدالت شعبه‌های مختلفی دارد که یکی از مهم‌ترین شعبه‌های آن، عدالت اقتصادی است. اولین زمینه رسیدن به قسط و عدالت، برنامه‌ریزی دقیق و صحیح برای تولید، توزیع و مصرف است. حضرت علی علیه السلام درباره حکومت و عدالت حساسیتی خاص دارد و اهمیت و ارزش فراوانی برای آن‌ها قائل است. از محوری‌ترین اصول در

دیدگاه امام علی علیه السلام تحقق عدالت در ابعاد گوناگون است . تحقق عدالت همه-جانبه از اساسی ترین اهداف آن حضرت بوده است .

از دیدگاه امام علی علیه السلام برپایی قسط و عدالت در جامعه با برنامه‌ریزی صحیح اقتصادی ، تأمین عدالت و امنیت اقتصادی و نیز مدیریت اقتصادی موفق، امکان‌پذیر خواهد شد. آن حضرت در مصرف بیت‌المال بسیار سختگیر و دقیق بود و در پرداخت سهم افراد مساوات را رعایت می‌نمود و فرماندارانی را که در این امر مسامحه می‌کردند، مورد توبیخ قرار می‌داد.

خاکساری حضرت علی علیه السلام، مردمی بودن، پرهیز از اشرافی‌گری و سفارش به این ارزش‌ها از سوی ایشان در نهج‌البلاغه بر دوست و دشمن پوشیده نیست.

شاخص‌های اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی

محقق: پروانه غیبی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : امام خمینی & شهر: کرمانشاه استان : کرمانشاه

واژگان کلیدی: امام خمینی & شاخص اقتصادی، اقتصاد اسلامی

نگرش هر مکتب درباره مبدأ، جهان آفرینش و انسان از ساماندهی نظام اقتصادی آن تأثیر می‌پذیرد. اهداف نظام اقتصادی مقاصدی هستند که با مبانی، الگوها و ساختارهای آن نظام تناسب داشته باشند. نظام اقتصادی اسلام مجموعه‌ای از قوانین و مقررات اسلامی در کلیه زمینه‌ها و شئون اقتصادی است. در بینش اسلامی انسان موجودی آگاه و مختار است که اعتقادات او با توجه به باور و بینش اسلامی شکل گرفته است و همین اعتقاد نقشی بسزا در رفتارهای اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی دارد.

در اقتصاد اسلامی باید حاکمیت سیاسی اسلام در ارتباط با بیگانگان حفظ گردد. عدم وابستگی اقتصادی به این معنا است که یک جامعه همه نیازهای خودش را تأمین نماید و نیازی به وارد کردن کالا از خارج نداشته باشد. از نظر اسلام در بعد اقتصادی، عدالت اجتماعی آن گاه محقق می‌شود که اقدامات لازم جهت رفع فقر و انباشته نشدن بیش از حد ثروت در دست اغنیا به عمل آید. از جمله اهداف مهم اقتصاد اسلامی ایجاد توسعه و رشد است که منجر به رفاه می‌گردد. امروزه برخی از کشورها اولویت را به صنعت و برخی به

امر کشاورزی داده‌اند. اسلام کشاورزی را بر امور دیگر ترجیح می‌دهد و آن را مایه حیات می‌داند.

مطالعه و تبیین دیدگاه‌های امام خمینی & به عنوان معمار و بنیانگذار تجدید حیات نظام اسلامی از ارکان مهم و اساسی تدوین جوانب مختلف نظام اسلامی است. در چارچوب اندیشه‌های اقتصادی حضرت امام بر استقلال اقتصادی به عنوان یک ضرورت تأکید شده است. به نظر امام مادّیت که معنی آن به دست آوردن قدرت مادّی به هر وسیله و از هر راه است کار بشریت را با بن‌بست مواجه ساخته است.

تجمل‌گرایی در ازدواج و پیامدهای آن

محقق: مرضیه زمانی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: نفیسه شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: ازدواج، جوانان، تجمل‌گرایی، خانواده

هر جوانی به طور طبیعی به ازدواج و تشکیل خانواده علاقه دارد و گزینه جنسی او را به آن دعوت می‌کند. ازدواج دختر و پسر در حقیقت گامی برای ورود به دنیایی جدید و زندگی تازه است. از آنجا که جوانان نیمی از جمعیت کشور ما را تشکیل می‌دهند ازدواج آن‌ها یکی از مهم‌ترین مسائل سرنوشت‌ساز جامعه است.

با گسترش نظام سرمایه‌داری و حکومت بازار و همچنین گسترش رسانه‌های تبلیغاتی، مردم روز به روز به مصرف کالاهای لوکس و غیر ضروری و ناسالم تشویق می‌شوند. ورود در بازار رقابت تجمل‌گرایی گنا‌هانی مانند غرور، حسد، شهوت‌پرستی و بی‌عفتی را به دنبال خواهد داشت. یکی از پیامدهای تجمل‌گرایی به خصوص در امر ازدواج، از بین رفتن رفاه و آرامش حقیقی افراد است که خسارت‌های بسیاری همچون تزلزل در نظام خانوادگی و روابط اجتماعی را به همراه دارد. تبدیل باورها و ارزش‌های دینی و مذهبی به ضد ارزش، یکی دیگر از پیامدهای رفاه‌زدگی و تجمل‌گرایی است.

سختگیری در امر ازدواج از نظر اسلام خلاف انصاف و جدای از اخلاق انسانیت است. خانواده مهم‌ترین عامل است که در ازدواج جوانان و برپایی مراسم‌های ساده و بی‌تجمل نقش بسزایی دارد. باید به خانواده‌ها در زمینه

خطرات مراسم‌های پرهزینه هشدار داده شود. در این راستا ابتدا خود جوان باید باور کند که با تعلل و تأخیر انداختن ازدواج به بهانه فراهم کردن تمام شرایط مالی و اقتصادی، جوانی را از دست می‌دهد.

یکی از راهکارهایی که برای جلوگیری از تجمل‌گرایی در ازدواج می‌توان ارائه داد آموزش مردم از طریق تلویزیون و رسانه‌ها است. متأسفانه به رغم رهنمودهای رهبر معظم انقلاب و سخنان رئیس سازمان صدا و سیما درباره عدم اشاعه تجمل‌گرایی، هنوز تجمل‌گرایی و استفاده از مبلمان و وسایل خانه بسیار گرانبیامت در سریال‌های سیما یک نقطه ضعف عمده به شمار می‌رود.

حکومت و راهکارهای اقتصادی امام علی علیه السلام در نامه پنجاه و سوم نهج البلاغه

محقق: حمیده مروّتی شریف آباد سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمه الزهرا علیها السلام شهر: یزد استان: یزد

واژگان کلیدی: امام علی علیه السلام، نهج البلاغه، حکومت، راهکار اقتصادی

همگان امام علی علیه السلام را به عنوان پیشوایی مصلح، زاهدی بزرگ و عالمی فصیح می‌شناسند و در کنار همه این امور او سیاستمداری برجسته و اقتصاددانی فرهیخته است. امام علی علیه السلام گذران زندگی مردم را در پنج شاخص حکمرانی، آبادانی، اجاره، تجارت و مالیات‌ها می‌داند و بی‌شک همه این امور به حکومت و سیاست‌های اقتصادی آن بستگی دارد؛ زیرا در صورتی امور مادی مردم یک جامعه اصلاح می‌شود که آن جامعه از اقتصادی شکوفا و پررونق برخوردار باشد و شکوفایی رونق و اقتصاد در گرو رونق کشاورزی، صنعت و بهبود مالیات است.

هدف حاکم در جامعه اسلامی نباید حبّ مقام و رسیدن به دنیا باشد؛ بلکه او باید برای احقاق حقّ محرومان و نشان دادن ستمگران و مفسدان بر جای خویش این مقام را بپذیرد یعنی هدف حاکم از پذیرش این منصب باید اجرای عدالت در تمام زمینه‌ها باشد. بی‌شک حاکم در برنامه‌ریزی اقتصادی با موانع و مشکلاتی رو به رو است که در رأس همه موانع، او باید با استفاده از جایگاه حکومتی خویش با ظلم و فساد طبقاتی مبارزه کند و حقّ مظلومان را از زالوصفتانی که با مکیدن خون مردم متورّم شده‌اند، بگیرد. از طرف دیگر

اطرافیان و خویشان طمع‌ورز زمامدار مانعی در تحقق عدالت اقتصادی هستند و حاکم وظیفه دارد امید چنین افرادی را قطع کند و دستشان را از تناول به بیت‌المال کوتاه سازد. در مبارزه با مفاسد اقتصادی، زمامدار موظف است با بررسی رفتار دیگران و مراقبت و بازرسی از فساد و احتکار جلوگیری کند؛ اما اگر فسادی رخ داد او باید بدون هیچ ملاحظه‌ای مفسد را کیفر کند.

نامه پنجاه و سوم نهج‌البلاغه معروف به عهدنامه مالک اشتر دربرگیرنده اصول مهم اقتصادی چون موظف کردن حاکم مسلمان به برنامه‌ریزی، تأمین رفاه و امنیت برای تمام طبقات جامعه، توصیه به رونق اقتصادی به عنوان تضمینی برای بقای دولت، مسئول قرار دادن دولت در مبارزه با فسادهای اقتصادی از قبیل مبارزه با احتکار، جلوگیری از سوء استفاده اطرافیان فاسد و رحم نکردن بر مفسدان اقتصادی است.

بررسی نقش توسعه فرهنگ و ساز و کارهای قرض الحسنه بر اقتصاد کلان جامعه اسلامی

محقق: فاطمه عزیزی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: ساری استان : مازندران

واژگان کلیدی: قرض الحسنه، اقتصاد کلان، جامعه اسلامی، توسعه

دین مبین اسلام با نگاهی معنادار به مقوله تنظیم روابط اجتماعی در جامعه اسلامی، ضرورت حفظ حقوق همه اقشار را در بخش‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خاطرنشان می‌کند. با توجه به تأکیدات اسلام مبنی بر حرمت ربا و عنایت ویژه به قرض الحسنه به عنوان یکی از بافضیلت‌ترین اقدامات فرد مسلمان، پرداختن به اثرات قرض الحسنه بر اقتصاد جامعه اسلامی ضروری به نظر می‌رسد.

در نظام اقتصاد اسلامی، تحصیل درآمد از طریق ربای قرضی و معاملی حرام است. قرض الحسنه نوعی عقد است که در آن بهره‌ای در کار نباشد. مکتب اقتصادی اسلام با تحریم ربا، قرض الحسنه را به عنوان بهترین شیوه جایگزین برای ربا جهت استفاده از متقاضیانی که توانایی بازپرداخت سود را ندارند در نظر گرفته است تا ثروتمندان با در نظر گرفتن پاداش معنوی قرض الحسنه، داوطلبانه به انجام آن اقدام کنند. تورم، قرض را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد و در قراردادهای مالی قرض در بانکداری اسلامی، از هزینه‌های اداری وام و فعالیت‌های بانک چشم‌پوشی می‌کنند.

توزیع مناسب درآمد، یکی از اهداف نظام اقتصادی اسلام است و مکتب اسلام ریشه بسیاری از مشکلات اقتصادی را توزیع ناعادلانه درآمدها می‌داند؛ به همین جهت در این مکتب، عنایت ویژه‌ای به رفع این معضل اجتماعی - اقتصادی شده است .

اسلام، حاکمیت قوانین طبیعی و مقدم بر اراده بشری، تغییرناپذیر و جهانی را قبول ندارد. طبق دستورات اسلام، همه افراد، در به دست آوردن منابع و ثروت‌های اولیه تولید نظیر معادن و امکانات اولیه تولیدی حق برابر دارند و هر کس مطابق میزان توانایی و تلاشش می‌تواند از این منابع بهره ببرد.

بررسی فقهی کاهش ارزش پول

محقق: بنت‌الهدی جعفر زاده سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: بابل استان : مازندران

واژگان کلیدی: فقه، پول، ارزش پول، مال

پول از نظر فقهی و حقوقی از این نظر که مال است حکم کالا را دارد، به این معنا که احکامی از قبیل تملیک یا تملک، نقل و انتقال، ذمه یا ضمان به پول نیز تعلق می‌گیرد. یکی از مبانی فقهی نظریه کاهش ارزش پول، مثلی بودن آن است. بین فقیهان معاصر معروف است که اصطلاح مثلی و قیمی از اصطلاحات شرعی نیست که از زبان شرع و روایات گرفته شده باشد، بلکه یک امر عرفی است و باید در تطبیق آن به عرف مراجعه کرد. نظریه جبران کاهش ارزش پول پذیرفتنی است؛ زیرا بیشتر فقیهان معتقدند که نقدینه (هر نوع پولی) همانند دیگر کالاهای مثلی است که در بدهی‌ها و جبران خسارت‌ها مثل آن به عهده می‌آید. اگر ما نظری غیر از لزوم کاهش ارزش پول داشته باشیم و پرداخت ارزش اسمی را کافی بدانیم، لازمه آن متضرر شدن مضمون‌له است که قاعده لاضرر، این ضرر را نفی می‌کند. از مستندات حکم به ضمان کاهش ارزش پول آن است که عقلاً در اختلاف فاحش قدرت خرید می‌گویند مدیون باید مقدار تفاوت را جبران کند و حکم به عدم ضمان را ظالمانه می‌دانند.

بر دولت اسلامی لازم است سیاست‌های پولی، مالی و درآمدی سالم داشته باشد و هنگام لزوم، کنترل‌های مستقیم مناسب از جمله کنترل‌های قیمت و

افزایش دستمزد را اعمال کند تا کاهش ارزش واقعی پول را به حداقل برساند و در نتیجه مانع آن شود که در جامعه، گروهی دانسته یا ندانسته به عنوان معیارهای اسلامی، صداقت و عدالت را در اندازه‌گیری نقض کنند.

شاخص‌های نظری و کاربردی حاکمیت مهدوی در برقراری عدالت اقتصادی

محقق: منیره ملّایی، مرضیه حسن پور سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: مینودشت استان: گلستان

واژگان کلیدی: حاکمیت مهدوی، عدالت اقتصادی، شاخص‌های کاربردی، امنیت جهانی

برپایی عدالت در جوامع انسانی از دیرباز یکی از آرزوهای تحقّق‌نیافته انسان بوده است و تمام ادیان و مذاهب در پی آن بوده‌اند. همه انسان‌ها، منتظر یک منجی هستند که بشر را از نابسامانی و بی‌عدالتی، رهایی بخشد. این منجی از دیدگاه اسلام، حضرت مهدی (علیه السلام) است که عدل و مساوات، به خصوص عدالت اقتصادی را در جهان برپا خواهد کرد.

قیام و ظهور امام زمان (علیه السلام) باید در عصر و دورانی باشد که امکان عملی شدن حکومت جهانی وجود داشته باشد. در عصر حاضر تا حدودی زمینه‌های جهانی شدن و عدالت اقتصادی فراهم شده است. حضرت مهدی (عج) با برپایی عدالت در جامعه، نظام طبقاتی را از میان برمی‌دارد و به اختلافات پایان می‌دهد. یکی از مبانی عملی حاکمیت مهدوی آن است که وی با مسئولان و مفسدان اقتصادی برخورد خواهد کرد. قاطعیت برخورد آن حضرت چنان باثبات و محکم است که به برّندگی شمشیر می‌ماند. وقتی قائم آل محمد (علیه السلام) ظهور می‌کند مقابل بسیاری از عقاید خرافی و عقاید دینی که دچار تحریف و تأویل عده‌ای قرار گرفته است، می‌ایستد و اسلام واقعی در جامعه پدیدار می‌شود.

از دیگر نتایج حاکمیت حضرت مهدی علیه السلام فقرزدایی و وفور نعمت‌های آسمانی و زمینی است که از برکت وجود آن حضرت نعمت‌ها دوچندان می‌شود و فراوانی نعمت‌ها که در این زمان در بخش‌های خاصی از جهان دیده می‌شود، در آن عصر فراگیر و جهانی می‌شود. از دیگر نتایج حاکمیت مهدوی، برقراری امنیت و آسایش عمومی در جامعه جهانی است. در دوران ظهور امام عصر علیه السلام، آرامش و امنیت در تمام شئون زندگی انسان برقرار می‌شود و بشر در آسایش کامل اقتصادی و اجتماعی به سر خواهد برد.

جایگاه فعالیت اقتصادی زنان از نظر اسلام

محقق: معصومه نظریور سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت زینب علیها السلام شهر: بشاگرد استان: هرمزگان

واژگان کلیدی: فعالیت اقتصادی، زنان، اسلام، جهاد اقتصادی

موضوع اشتغال و مشارکت اجتماعی زنان و حدود و معیارهای آن از بحث‌های پردامنه و اختلاف‌برانگیزی است که نظرات متنوعی را در پی داشته است. مشارکت زنان در بازار کار ناشی از انگیزه‌های متفاوتی است که در جوامع گوناگون گاه مشترک و گاه متضادند. بر اساس مطالعات و پژوهش‌های انجام‌شده مهم‌ترین و شایع‌ترین دلیل اشتغال زنان نه تنها در ایران، بلکه در همه جوامع، عامل اقتصادی است. گسترش ارتباطات اجتماعی و کسب استقلال مالی، بسیاری از زنان را راهی بازار کار می‌کند.

در اسلام فعالیت اقتصادی به زن یا مرد اختصاص ندارد. اسلام زنان را برای فعالیت اقتصادی آزاد گذاشته و به آنها استقلال و آزادی داده و آنان را مالک مال و کار خویش کرده و حق قیمومیت را در معاملات زن از دیگران سلب کرده و در عین حال با برداشتن مسئولیت تأمین بودجه خانوادگی از دوش زن، او را از هر گونه اجبار و الزامی برای پذیرش فعالیت اقتصادی معاف کرده است. زنان فراوانی در صدر اسلام و در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام به فعالیت اقتصادی اشتغال داشته‌اند. از نظر اسلام زن نیز مانند مرد رسالتی الهی و انسانی دارد و باید ضمن مشارکت و همیاری زمینه حضور فعال خود را در همه

عرضه‌ها فراهم آورد. جامعه برای باروری و پویایی در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نیازمند نیروی عظیم زنان است. زنان رسالت سنگینی را به دوش دارند. از یک سو فعالیت در مشاغل اجتماعی و از دیگر سو تدبیر و مدیریت خانه و تربیت فرزند باعث می‌شود تا بانوان در جهاد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تلاش مضاعفی داشته باشند.

عدالت اقتصادی در نهج البلاغه

محقق: سمیه قدیرزاده سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت فاطمه علیها السلام شهرستان: سقز استان: کردستان

واژگان کلیدی: عدالت، اقتصاد، نهج البلاغه، امام علی علیه السلام

امیر مؤمنان علی علیه السلام از بزرگ‌ترین بنیان‌گذاران عدل در جامعه بشری است. آن حضرت در نهج البلاغه بارها بر رعایت عدالت و انصاف در همه جوانب زندگی تأکید کرده است. سیره حضرت علی علیه السلام به ما می‌آموزد که تغییر رژیم سیاسی و پست‌ها، بدون تغییر ساختار اقتصادی و توجه به عدالت، فایده‌ای ندارد.

ربا، احتکار، گرانفروشی و تقلب از جمله کارهایی هستند که با توجه به ظالمانه بودن آن‌ها در نظام اقتصادی اسلام و در کلام امیر مؤمنان علیه السلام از آن‌ها جلوگیری شده است. امام علی علیه السلام با توجه به عواقب وخیم معاملات ربوی و رباخواری در جامعه انسانی به طور مداوم، مردم را از آن منع می‌کرد. شیوه آن حضرت در جمع‌آوری زکات، جلوه‌ای دیگر از عدالت اقتصادی او بود.

از نظر ایشان برقراری عدالت و آشکار شدن علاقه رعایا به آنان موجب روشنایی چشم زمامداران می‌شود. او در فرمانی دیگر به حمایت از مستمندان سفارش نموده و درباره توزیع عادلانه بیت‌المال سخن گفته است. وی در برابر

اعتراض‌های برخی از اصحاب به شیوه توزیع بیت‌المال، آن اموال را متعلق به خود ندانسته، بلکه آنها را متعلق به خدا می‌دانست.

حضرت علی علیه السلام یکی از موانع برقراری عدالت اقتصادی را هوس‌های گوناگون حاکمان بر می‌شمرد و آنان را به پرهیز از خواسته‌های نفسانی سفارش می‌کرد تا از مسیر عدالت خارج نشوند. البته امام، علاوه بر توجه به حاکمان و والیان و توجه به رعایت حقوق و عدالت از سوی آنان، از حقوقی که مردم باید رعایت کنند نیز غافل نبود.

بایدها و نبایدهای اشتغال زنان

محقق: فاطمه طاهری سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه العلیاء شهر: شهرکرد استان : چهارمحال و بختیاری

واژگان کلیدی: زنان، اشتغال، اسلام، قرآن

با ظهور اسلام کرامت انسانی زن احیا شد و او در کنار مرد به عنوان نیمی از پیکره حیات بشری مطرح گردید. اسلام هرگز زنان را از کار کردن در خارج از خانه منع نکرده؛ بلکه شرایط و ضوابطی را برای این امر مقرر کرده است. اشتغال زن نباید با وظیفه اصلی و اساسی او در خانه و مسئولیت‌های وی در برابر شوهر و فرزندانش تعارض داشته باشد. کاری که زن انجام می‌دهد، باید بدون اختلاط با نامحرم باشد و مطابق با طبیعت زن باشد و الابه مرور زمان ویژگی‌های زنانه خود را از دست خواهد داد.

از دیدگاه اسلام زن می‌تواند در تمام مراحل سیر و سلوک، پا به پای مرد در مسیر تزکیه و تعالی حرکت کند و با راه یافتن به حقیقت خود را از جهل و گمراهی برهاند. هم‌چنین او می‌تواند دوشادوش مردان در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی شرکت نماید. البته اشتغال زنان در جامعه می‌تواند هم دارای پیامدهای مثبت و هم منفی باشد. از مهمترین پیامدهای مثبت آن است که اشتغال زنان باعث افزایش آگاهی و بینش اجتماعی آنان، ایجاد روحیه اعتماد به نفس، استقلال روحی و رشد فکری ایشان می‌گردد. هم‌چنین حضور آنان در اجتماع در فهم و درک مشکلات مربوط به زنان کمک می‌کند و در کنار آن افزایش بهره-

وری اقتصادی به همراه می‌آورد. با این وجود اشتغال زنان دارای تبعات منفی نیز می‌باشد که مهم‌ترین اثر منفی کار کردن زنان در بیرون از خانه، افزایش آمار بیکاری در بین مردان است. زیرا حضور زنان در صحنه اشتغال، فرصت‌های شغلی را برای مردان شایسته محدود خواهد کرد و بیکاری مردان از مشکلاتی است که آثار سوئی را در جامعه در پی خواهد داشت.

بایدها و نبایدهای اشتغال زنان

محقق: فاطمه شاه‌محمدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: تبریز استان : آذربایجان شرقی

واژگان کلیدی: زنان، اشتغال، بایدها و نبایدهای اشتغال، اقتصاد

بحث اشتغال زنان از دیرباز مطرح بوده است. زنان، همواره در اداره امور خانواده، یار و مددکار همسران خویش بوده‌اند، اما امروزه اشتغال زنان با رویکردهای تخصصی، بررسی می‌شود. رشد و شکوفایی یک کشور امری همه‌جانبه و فراگیر است که بار آن بر دوش همه مردم قرار دارد و جز با مشارکت زنان که نیمی از جمعیت یک کشور را تشکیل می‌دهند، امکان‌پذیر نخواهد بود.

اسلام همه حقوق مدنی مانند مالکیت، خرید و فروش، بخشش، بستن عقدها و انجام معاملات را به زن داده است و هیچ تفاوتی در این باره میان زن و مرد نیست. پیامبر صلی الله علیه و آله اشتغال به کارهای حلال را مانند دیگر عبادات، بر زن و مرد مسلمان واجب می‌دانست. کار کردن زنان در عصر پیامبر صلی الله علیه و آله به شکلی گسترده دیده می‌شد و زنان در تمام شغل‌های رایج آن زمان، حضور داشتند. مطلب مهم درباره اشتغال زنان از منظر اسلام، حفظ جایگاه و منزلت زن است که باید در اشتغال زنان لحاظ گردد. اشتغال زن باید به گونه‌ای باشد که به وی آسیب نرساند و وظایف و نقش‌های خارج از توان روحی و جسمی‌اش بر او تحمیل نگردد. اشتغال زن می‌تواند مصلحت‌های مهمی مانند تأمین نیازهای

اقتصادی خانواده را در پی داشته باشد؛ فرار از فقر، کمک به اقتصاد خانواده و اقتصاد ملی، از آثار و پیامدهای مثبت اشتغال زنان است. البته ممکن است اشتغال زن باعث ایجاد رقابت بین زن و مرد شود و تنش در روابط زن و مرد را افزایش دهد. پیامد دیگر، هجوم زنان به بازار کار، افزایش تقاضا و کاهش ارزش کار است که منفعت کارفرمایان و آسیب‌پذیری بیشتر کارگران را در پی دارد. اختلاط و روابط نامناسب زنان با مردان در محیط کار از بروز توانایی‌های واقعی آنان می‌کاهد. از سوی دیگر درآمدزایی زنان، باعث کاهش احساس مسئولیت در مردان می‌شود. همچنین، دوران کودکی، مهم‌ترین زمان پرورش عاطفی فرزند است که عدم حضور مادر به خصوص در سه سال ابتدایی حیات، کودک را با مشکلات عاطفی مواجه می‌سازد. شرکت فعال زنان در امور اقتصادی، می‌تواند اهمیت مادری را تحت‌الشعاع قرار دهد و میل آنان به مادر شدن را کاهش دهد.

نقش زن در اقتصاد خانواده

گردآورنده : شمس‌ی کرمی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمه معصومه علیها السلام شهر : بندرعباس استان : هرمزگان

واژگان کلیدی: زن، خانواده، اقتصاد، اقتصاد خانواده

اقتصاد اسلامی مجموعه قواعد کلی ارائه شده در اسلام در زمینه روش تنظیم حیات اقتصادی و حل مشکلات اقتصادی در راستای تأمین عدالت اجتماعی است. اسلام پایه اقتصاد بشری را خانواده می‌داند. خانواده به‌سان جامعه‌ای کوچک است که باید به مدیریت صحیح و اصولی آن توجه داشت. اقتصاد خانواده به معنای چگونگی ساماندهی و مدیریت منابع خانه است که دو جنبه اساسی دارد، اول درآمد و دوم هزینه‌ها. مهم‌ترین نکته در اقتصاد خانوار و مدیریت اقتصادی خانواده، دستیابی به الگوی صحیح مصرف و برقراری سیستم درآمدی مناسب است. مدیریت اقتصادی خانواده در شرایط عادی باید بر اساس میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه‌ها تنظیم شود. بی‌توجهی به مدیریت صحیح هزینه‌ها در خانواده گاهی بحران‌ساز می‌شود. بسیاری از خانواده‌ها به دلیل عدم مدیریت اقتصادی در دخل و خرج خانوار، با مشکلات مالی و حتی خانوادگی رو به رو می‌شوند. برنامه‌ریزی به عنوان نخستین گام در اجرای درست مدیریت خانواده است. هر خانواده‌ای از منابع محدودی کسب

درآمد می‌کند. مدیریت اقتصاد خانواده شامل تخصیص منابع محدود قابل دسترس به مهم‌ترین نیازها و خواسته‌های خانواده است. زنان به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت اقتصاد خانواده، نقش کلیدی دارند. زنان نقش‌های متعددی را در عرصه اقتصاد خانواده بر عهده دارند. در جوامع سنتی این نقش در مسیر قناعت در خانواده پررنگ‌تر بود؛ زیرا قناعت و بی‌توجهی به امور دنیا موجب آسایش و راحتی جسم و روح انسان است. اگر یک زن در زندگی خود به درستی برنامه‌ریزی کند، می‌تواند بهره‌وری در خانواده را هدفمند سازد. زنان در خانواده محور و مدار سامان‌بخشی به امور خانواده و آرمان‌های اصیل آن هستند از همین‌رو زنان در مدیریت و برنامه‌ریزی الگوهای مصرفی در خانواده نقش اصلی را دارند.

نقش باورهای دینی در شکل‌گیری رفتارهای اقتصادی خانواده

محقق: رقیه عبداللهی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهر: کرج استان: البرز

واژگان کلیدی: خانواده، باورهای دینی، رفتار اقتصادی، اقتصاد خانواده

پیروی از تعلیمات آسمانی پیامبران تنها برای سر و سامان دادن به زندگی پس از مرگ نیست بلکه بازتاب گسترده‌ای در سرتاسر زندگی مادی انسان‌ها و به ویژه خانواده‌ها دارد. این امر، عزم و اراده اعضای خانواده را قوی، دل‌های آنان را به هم نزدیک، نعمت‌ها را پربرکت و زندگی را مرفه و امن می‌سازد. خانواده در اصطلاح به معنای یک واحد اجتماعی است که شامل پدر، مادر و فرزندان آن‌ها می‌شود. نهاد خانواده و عوامل مؤثر در شکل‌گیری اقتصاد آن از سوی زنان از مباحثی است که در آموزه‌های دینی به آن توجه جدی شده است. تلاش برای تأمین زندگی مادی از موضوعاتی است که در شریعت مقدس اسلام بر آن تأکید فراوان شده است.

نقش آموزه‌های اعتقادی در تربیت زنان، بسیار اساسی است. برخورداری زنان از باورهای دینی و اعتقادی در نگرش اقتصادی آنان تأثیر اساسی دارد. باورها و اعتقادات دینی زنان نموده‌های مختلفی دارد که البته در طول یکدیگرند. یکی از فضیلت‌های مهم اخلاقی، میانه‌روی در همه کارها به ویژه در مصرف است. یکی از عادت‌های زشت و ناپسند که در برخی از خانواده‌ها دیده می‌شود، اسراف است. بحران مصرف‌گرایی، یکی از معضلات جامعه بشری

است. اگر توقعات زن بیشتر از توان همسرش باشد و از طرف او برآورده نشود، موجب کدورت، رنجش، کینه و نفرت و تلخ شدن زندگی می‌گردد. یکی از باورهای مهم دینی که می‌تواند در زندگی اقتصادی زنان نقشی بسزا ایفا کند، اعتقاد به زندگی پس از مرگ، حسابرسی اعمال در روز قیامت و پاداش و مجازات انسان بر اساس رفتارهایش است. علاوه بر تأثیر باورهای دینی و اعتقادات مذهبی زنان در شکل‌گیری اقتصاد خانواده، اعمال عبادی که جنبه عملی و ذکری دارند نیز تأثیر فراوانی در شکل‌گیری اقتصاد و جهت‌دهی آن دارد. زن مدیر داخلی زندگی و حاکم بر اموال مشترک و خصوصی همسرش است و حفظ یا تباهی این اموال به دست او است از این رو زنی که به آموزه‌های دینی پایبند باشد کوشش می‌کند تا از اموال همسر خود محافظت کند.

رابطه اقتصاد مطلوب و عبودیت از دیدگاه قرآن

محقق: سیده طاهره رشته احمدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه علیها السلام شهر : یاسوج استان : کهگیلویه و بویراحمد

واژگان کلیدی: قرآن، عبودیت، اقتصاد مطلوب، خودکفایی

کلمه «اقتصاد» از ریشه «قصد» گرفته شده است. علم اقتصاد، زیربنای اصلی پیشرفت یک جامعه است که بین خواسته‌های نامحدود بشر و منابع محدود او تعادل برقرار می‌کند؛ زیرا بشر خواسته‌هایی نامحدود دارد و نمی‌تواند همه منابع را برای رفع نیازها و خواسته‌هایش به دست آورد. اقتصاد، راهی برای رسیدن به منابع و ثروت بیشتر برای مرفه زندگی کردن نیست بلکه علم استفاده بهتر از منابع، برای بهتر زندگی کردن است. منابع در پیشرفت اقتصاد نقش اساسی دارند. از دیدگاه قرآن مهمترین منابع، نیروی انسانی، آسمان و منابع زمینی است. قرآن شناخت این منابع، نحوه درست استفاده کردن و حفظ آنان را از ویژگی‌های اقتصاد مطلوب معرفی می‌کند. این علم در جهت سعادت انسان گام برمی‌دارد و از آسیب رساندن به او حذر می‌کند. هدف اقتصاد، خودکفایی و کم کردن فاصله طبقاتی میان اقشار مختلف جامعه است.

از نظر قرآن کریم میان پیشرفت اقتصاد و طاعت و عبادت رابطه مستقیمی است. هدف اصلی خلقت، عبودیت است و مسأله علم، دانش و امتحان، اهداف تعالی در مسیر عبودیت و رحمت و واسع خداوند هستند. عامل اصلی اقتصاد مطلوب، اطاعت و بندگی خداوند است. هرگاه جامعه راه بندگی و عبودیت خدا

را در پیش گیرد می تواند خودکفا و پویا باشد. بنابراین، مفاد اقتصاد باید مطابق با آیات قرآن تدوین شود. زیرا قرآن سخن خدا است و خدا مالک، رزاق و منعم است در حالی که علم بشر محدود است. امروزه بحران‌های اقتصادی، نظام سرمایه‌داری و شکاف عظیم بین اقشار مختلف جامعه، نتیجه اندیشه کاپیتالیسم و اومانیسم است. داشتن یک اقتصاد پویا و مطلوب، نیازمند تشکیل حکومت الهی است تا عدالت در جهان تحقق یابد.

بررسی اقتصاد از دیدگاه نهج البلاغه

محقق: زهرا معصومی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت فاطمه الزهرا علیها السلام شهر: سلماس استان: آذربایجان غربی

واژگان کلیدی: اقتصاد، امام علی علیه السلام نهج البلاغه، کار

مسأله اقتصاد، یکی از مهم‌ترین مسائل زندگی بشری است که اسلام نیز نگرش خاصی به آن دارد. اسلام مکتبی کامل است که به تمام نیازهای انسان پاسخ می‌دهد و به همین جهت از نظر اقتصادی دارای سیستمی مستقل است که به هیچ مکتبی وابسته نیست و خطوط آن به وسیله قرآن و سنت بیان شده است. یکی از منابع شناخت اقتصاد اسلامی سخنان گران‌بهای امام علی علیه السلام است که در نهج البلاغه گرد آمده است. دستیابی به سیاست‌های اصولی و اهداف کلی حاکم بر برنامه‌های اقتصادی امام علی علیه السلام، مستلزم مراجعه به سخنان آن بزرگوار و مطالعه سیره عملی و راهکارهای اجرایی ایشان است.

امام علی علیه السلام در مورد کارهایی از جمله کشاورزی، دامداری، تجارت و خدمات که ناشی از رابطه طبیعی میان ابزار مختلف تولید است بحث کرده و با بیان روش‌ها، راه‌حل‌های مناسبی ارائه می‌نماید. اولین سیاست اصولی آن حضرت، از بین بردن امتیازهای ناروا و ظالمانه‌ای بود که در سایه بنیان‌گذاری سنت‌های غلط و حساب‌نشده خلفا در سال‌های گذشته شکل گرفته بود. دومین هدف اساسی امام از اصلاح امور معیشتی جامعه اسلامی، رفع فقر و تنگدستی از کسانی بود که به دلیل بی‌عدالتی‌های گذشته، گرفتار تهیدستی ناخواسته شده

بودند. آن حضرت برای دستیابی به اهداف اصولی طرح خویش روش‌ها و شیوه‌های گوناگون و ظریفی به کار گرفت که برخی از آنها به طور مستقیم و برخی دیگر به طور غیر مستقیم در عدالت اقتصادی، فقرزدایی و رفع تبعیض نقش داشت.

عدالت اقتصادی در نهج البلاغه

محقق: لعلیا اروانه سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء عليها السلام شهر: خوی استان: آذربایجان غربی

واژگان کلیدی: امام علی عليه السلام، عدالت، نظام اقتصادی ثروت

عدالت به معنای رفتار مطابق قانون است. در نظام اقتصادی اسلام، اعتدالی معنوی انسان‌ها، هدف غایی به شمار می‌آید و امنیت اقتصادی، عدالت اقتصادی، رشد و توسعه اقتصادی هدف‌های مستقیم شمرده می‌شوند. در بینش اسلامی، عدالت اقتصادی مبانی فلسفی مستحکمی دارد و از آن جهت که مهم‌ترین عامل دستیابی به حاکمیت روح عبودیت خداوند در جامعه است هدفی برتر از رشد اقتصادی است.

مفهوم عدالت به عنوان یک هدف از نگاه اسلام، به وسیله کشف ملاک‌هایی که خداوند متعال برای تقسیم ثروت‌ها و اموال جامعه و حقّ سهم‌بری تعیین کرده است روشن می‌گردد. برای کشف این ملاک‌ها باید به آیات و روایات مراجعه کرد.

نهج‌البلاغه، یکی از بهترین و عمیق‌ترین کتاب‌هایی است که مسلمانان در اختیار دارند. این کتاب فیض مفلوظ و نور مکتوب است. برابری و عدالت اجتماعی و اقتصادی، مالیات‌ها و درآمدها و روش گرفتن آن‌ها و اموری از این قبیل از برجسته‌ترین عناوین و موضوعاتی است که در نهج‌البلاغه بیان شده است. عدالت پیش شرط لازم برای رشد اقتصادی است از آنجا که عدالت با نام

امام علی علیه السلام همراه است نهج البلاغه نیز شکوه عدالت را در خود تابانده است. بدون تردید، امام علی علیه السلام، عدالت و نهج البلاغه، اضلاع مثلثی جاودان هستند. خطبه پانزدهم نهج البلاغه، یکی از مهم‌ترین خطبه‌هایی است که سیاست اقتصادی امام علی علیه السلام را بیان می‌کند. قاطعیت در اجرای عدالت یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های امام بوده است. او عدل را سبب افزایش برکات می‌دانست و خیانتکاران در زمینه اقتصاد را به سختی سرزنش می‌نمود.

عوامل دستیابی به رزق و روزی از دیدگاه آیات و روایات

محقق: سمیه حر سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : عصمتیه شهر: سمنان استان : سمنان

واژگان کلیدی: رزق، روزی، آیات، روایات

رزق مجموعه نیازمندی‌هایی است که برای ادامه حیات موجودات ضروری است. روزی هر کس چیزهایی است که او از آن‌ها استفاده می‌کند. جهان آفرینش، میدان تلاش و کوشش است. هر موجودی در عرصه خلقت باید سیر خویش را با حرکت کلی نظام حاکم بر جهان هماهنگ سازد تا امکان بقا و دوام حیات را داشته باشد. خداوند روزی را تضمین نموده است اما برای تحصیل روزی باید کوشش کرد. جهان آفرینش، میدان تلاش و کوشش است و هر موجودی در عرصه خلقت، باید مسیر خویش را با حرکت کلی نظام حاکم بر جهان هماهنگ سازد تا امکان بقا و دوام حیات را داشته باشد.

آموزه‌های تربیتی قرآن و دستورهای معصومین علیهم‌السلام درباره عوامل وسعت روزی یا کمی رزق، بیانگر حقایق ارزشمند است که در پرتو آن‌ها رابطه ما با پروردگار و جامعه اسلامی، دقیق‌تر خواهد بود. آیات الهی و سخنان پیشوایان دین، پیوندی روشن میان مسائل معنوی و مادی برقرار می‌سازد و استغفار از گناه و بازگشت به سوی خدا را مایه وسعت روزی می‌شمارند.

حسن نیت و دوام بر طهارت از اموری هستند که روزی مطلوب را افزایش می‌دهند. اهمیت دادن به نماز نیز موجب فزونی نعمت و روزی است. در منطق

قرآن، ربا موجب از بین رفتن مال می‌شود و زندگی استوار بر ربا، سرابی بیش نیست اما صدقه و انفاق سبب فزونی روزی و برکت زندگانی می‌گردد. زیارت خانه خدا و مرقد مطهر معصومین علیهم‌السلام دارای آثار و برکات فراوانی است که یکی از آن‌ها گشایش در روزی است. یکی از آثار صله رحم فزونی ثروت و دارایی است. کسی که به خانواده خود نیکی و احسان کند صاحب رزق زیادی می‌شود.

نقش اشتغال زنان در توسعه اقتصادی

محقق: زهرا آقابابایی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه العلیاء شهر : کرج استان : البرز

واژگان کلیدی: زنان، اشتغال، اقتصاد، توسعه اقتصادی

کار و شغل، یکی از موضوعات مهم در حوزه علوم اجتماعی و انسانی است که مباحث زیادی را به خود اختصاص داده است. کار، سیره حسنه برگزیدگان الهی، سنت انبیای عظام و روش نیکوی اولیای خداوند بوده است. از دیدگاه اسلام، کار به عنوان یک رکن اساسی زندگی، نیرومندترین عامل تولید و مهم‌ترین رکن ایجادکننده ثروت است.

نقش زنان در سیر پیشرفت تکامل و تعالی همه جوامع انسانی، عاملی بنیادی است. تاریخ بشر بیانگر این نکته است که کار و کوشش زنان همواره عاملی مهم در رشد اقتصادی جوامع به شمار رفته است. در جامعه‌ای که مشارکت زنان در زمینه اشتغال و فعالیت‌های اقتصادی بیشتر باشد، رفاه اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود.

به استناد آیات قرآن کریم و روایات اسلامی، زنان نقش بسزایی در مشاغل و خدمات اجتماعی دارند و این مسأله در عصر رسالت نیز جلوه باشکوهی داشته است. در صدر اسلام پیشه سقایی در بین زنان رایج بوده و به عنوان کاری مهم در خانواده و میادین نبرد مرسوم بوده است. از دیگر شغل‌های رایج زنان در اسلام دایگی، شیردهی، گوسفندچرانی، شترچرانی و گله‌داری بوده

است. پرستاری نیز یکی از مشاغل زنان در اسلام است. احکام خرید و فروش در اسلام منحصر به مردان نبود بلکه زنان نیز در این امر اشتغال داشتند. زنان مسلمان در ساعات فراغت به بافندگی و دوزندگی اشتغال داشتند و خیاطی از کارهای خانگی بسیار پردرآمد بوده است. مورخان تاریخ اسلام نوشته‌اند که زنان مسلمان مهاجر به حبشه پاره‌ای از علوم و فنون رایج در آنجا را فراگرفتند که از جمله آن‌ها می‌توان به نجاری و پزشکی اشاره کرد.

مطالعات جمعیت‌شناسی نشان می‌دهد که اشتغال زنان به ویژه در پایه‌های تخصصی، نقش بسزایی در کنترل جمعیت و تنظیم خانواده دارد. اشتغال زنان علاوه بر تأثیرگذاری اجتماعی، وسیله‌ای برای بهبود وضع اقتصادی خانواده‌ها به شمار می‌رود.

بایدها و نبایدهای اشتغال زنان

محقق: مریم رحمی فرد سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت زینب علیها السلام شهر: هرسین استان: کرمانشاه

واژگان کلیدی: اشتغال، زنان، اقتصاد، قرآن

در طول تاریخ مردان و زنان در مراحل مختلف تکامل اجتماعی، با کمک و همراهی یکدیگر، کار و زندگی کرده‌اند، کشاورزی را به وجود آورده‌اند و در نهایت هر دو به عنوان نیروی کار، وارد جهان صنعتی شده‌اند. روحیه لطیف زن برای خانه‌داری، همسرداری و تربیت فرزند مناسب است؛ او با این کار به غریزه خدادادی خود پاسخ مثبت می‌دهد، اما مسأله اشتغال زنان در اقتصاد بسیار مهم است. با نگاهی به قرآن کریم و منابع روایی درمی‌یابیم که اشتغال زنان به معنای کار درآمدزا به خودی خود، هیچ ممنوعیتی در اسلام ندارد، بلکه به عنوان یک واقعیت مفروض گرفته شده است. مسأله اشتغال زنان در اقتصاد، بسیار حائز اهمیت است. مشارکت زنان در بازار ناشی از انگیزه‌های متفاوتی است اما مهم‌ترین و شایع‌ترین دلیل اشتغال زنان در همه جوامع، عامل اقتصادی است. گسترش ارتباطات اجتماعی و کسب استقلال مالی بسیاری از زنان را راهی بازار کار می‌کند. تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهد که حضور در اجتماع، کسب منزلت و آگاهی اجتماعی، انگیزه‌ای مهم در اشتغال زنان است. وجود مجموعه‌ای از موانع و دشواری‌ها همواره اشتغال زنان در بازار کار را تحت تأثیر قرار داده است. مهم‌ترین مانع اشتغال زنان در بازار کار جنسیتی،

تعارض اشتغال و نقش‌های خانوادگی است. زنان در ساعات طولانی، با دستمزد کم و شرایط پست مشغول به کار هستند و اغلب مشاغل آنان بدون ترقی هستند. اشتغال بانوان، موجب خستگی مفرط، فشار مضاعف، عدم گرایش بانوان به مادری و در نتیجه کاهش نرخ جمعیت می‌گردد. جامعه‌شناسان برای کنترل رشد جمعیت در کشورهای جهان سوم، اشتغال بانوان را توصیه می‌کنند. اشتغال بانوان و ایجاد فرصت‌های شغلی برابر با مردان از سوی جمعیت‌شناسان و محققان اجتماعی از جمله عوامل اصلی کاهش میزان رشد جمعیت در کشورهای غربی و صنعتی معرفی شده است.

زن و حقوق مالی در اسلام و ایران

محقق: زهرا اکبرزاده سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهرستان: سرابله استان: ایلام

واژگان کلیدی: زن، حقوق مالی، اسلام، ایران

نیمی از جمعیت هر جامعه را زنان تشکیل می دهند، اما در طول تاریخ بر این قشر، ظلم های فراوانی شده است. البته خداوند در مقام تعریف و توصیف کمالات و حقوق انسانی، مرد و زن را یکسان و هماهنگ می داند. زن مانند شوهر همراه همه طبقات ارث، حضور حقوقی دارد و در تمامی مراتب طبقه بندی شده است. مهری که از جانب مرد به زن داده می شود، می تواند قسمتی از تفاوت سهم الارث زن نسبت به مرد را جبران کند. همچنین مهریه، مظهر تعهد شوهر برای تأمین زندگی زن است. گاهی مهر، مانع گسستن پیوند زناشویی می گردد و تضمینی برای ازدواج به شمار می آید و در صورت وقوع طلاق نیز، مالی که زن به عنوان مهر می گیرد، در زندگی او بسیار مؤثر است و مانع پریشانی و درماندگی وی می گردد. از دیگر حقوقی که دین مقدس اسلام برای زن در نظر گرفته، حق نفقه است که به عنوان یک تکلیف بر عهده شوهر قرار دارد. در نظام حقوقی اسلام، رفع نیازمندی های خانواده از تکالیف مرد شمرده شده است. روایات بسیاری بر وجوب نفقه زن دلالت می کند. اصل وجوب نفقه، مسأله ای اجماعی است که همه فقهای امامیه بر آن اتفاق نظر دارند و علاوه بر آنان، فقهای عامه نیز اصل وجود نفقه را پذیرفته اند. فقهای امامیه

برای اثبات وجوب نفقه به کتاب و سنت و اجماع تمسک می‌جویند و فقهای عامه نیز به عقل و قیاس متوسل می‌شوند.

دیه قتل زن مسلمان خواه عمدی، خواه غیر عمدی، نصف دیه مرد مسلمان است. در بعضی از روایات منقول از پیامبر ﷺ و ائمه اطهار، میزان دیه تعیین نگردیده و در بعضی دیگر، میزان دیه و نصف بودن دیه زن نسبت به دیه مرد معین شده است.

دیدگاه اسلام درباره زنان، دیدگاه تکریم است و اگر در مواردی تفاوت‌هایی بین حقوق زن و مرد مشاهده می‌شود از باب تحقیر و کم‌تر دانستن ارزش زن نسبت به مرد نیست بلکه ملاک برتری زنان و مردان کسب تقوای الهی است.

نقش باورهای دینی در اقتصاد خانواده و اجتماع

محقق: نجمه رضوی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزَّهْرَاءُ الشَّاهِدِيَّة شهر: شیراز استان : فارس

واژگان کلیدی: اسلام، باورهای دینی، اقتصاد خانواده، اجتماع

اهمیت باور و ایمان در زندگی افراد چنان روشن است که همیشه در بحث از معنای زندگی و هدفمند بودن آن، از این مسأله یاد می‌شود؛ زیرا اعتقادات و باورها تعیین‌کننده اهداف و روش‌ها هستند. دین اسلام به عنوان دینی کامل که ختم ادیان توحیدی است هیچ مسأله‌ای را نادیده نگرفته است .

بی‌شک رسیدن به جامعه آرمانی و ایده‌آل از نظر فرهنگی، زمانی ممکن خواهد بود که پایه‌های بی‌سوادی و ریشه‌های فقر از آن جامعه برکنده شود؛ زیرا فقر و بی‌سوادی دو پایه شکست و سقوط هر جامعه‌ای خواهد بود.

زکات یا مالیات شرعی اعم از زکات واجبی است که در شرع تعیین شده و احسان‌هایی که انسان‌ها به یکدیگر می‌کنند. یکی دیگر از سنت‌های الهی که باور خانواده‌های مذهبی و معتقد است پرداخت ردّ مظالم است؛ به این صورت که اگر کسی از راه غیر مشروع، مالی به دست آورد یا چیزی را خرید و فروش کند که در دین اسلام حرام است باید پول‌هایی را که به دست آورده است پس دهد و اگر امکان آن نبود، باید از یک مجتهد عادل اجازه بگیرد و این پول را به صورت ردّ مظالم به فقرايي که مستحق زکات هستند صدقه بدهد. از انفاق و کمک‌هایی که در دین اسلام بر آن تأکید شده صدقه است . طبق آیات الهی هر

کس که به فردی قرض الحسنه بپردازد پاداش و جایزه او بر عهده خداوند است . مسلماً رفع گرسنگی و گاهی هم ایجاد خوشحالی با کمک‌های مالی امکان‌پذیر است. یکی دیگر از کمک‌هایی که اسلام دستور داده است مسأله قربانی در حج است .

سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام

محقق: الهام برزگر سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء علیها‌السلام شهر: شیراز استان : فارس

واژگان کلیدی: سیره، اقتصاد، سیره اقتصادی، معصومین علیهم‌السلام

کار و تلاش رمز بقای جامعه است. کار و فعالیت سالم، نقشی مؤثر در تکامل اخلاقی فرد و جامعه و پیشگیری از مفسد اجتماعی ایفا می‌کند. اصرار آیات به انجام عمل صالح و تصریح و تأکید احادیث و روایات بر کار و تلاش سازنده، بیانگر ارزش کار مؤکد در جامعه است.

از امتیازهای اساسی و برجستگی‌های معصومین علیهم‌السلام در بخش اقتصاد، داشتن مجموعه الگوهای رفتاری اقتصادی برگرفته از آموزه‌های قرآن است. پیشوایان معصوم علیهم‌السلام علاوه بر این که خود در عرصه تولید و تلاش‌های اقتصادی پیشگام بودند، از تولیدکنندگان و کشاورزان حمایت می‌کردند و به آسیب‌دیدگان، ورشکستگان و قرض‌دارانی که زندگی اقتصادی آن‌ها به دلیل مشکلات طبیعی مختل شده بود، کمک‌های فراوانی می‌کردند. نگاهی گذرا به دوران هر یک از معصومین علیهم‌السلام گویای این واقعیت است که سر تا سر زندگی آنان همراه با تلاش و کوشش برای ایجاد درآمد از راه‌های مشروع و در راستای حفظ عزت و پرهیز از تحمیل خود بر دیگران بوده است.

در بینش معصومین علیهم‌السلام به همراه تلاش و کوشش مادی و بدنی برای به دست آوردن درآمد و کسب روزی و افزایش آن، استفاده از عوامل معنوی مانند

دعا، توجه به خدا، خواستن از او و توکل نقش بسزایی دارد. از جمله اصول راهبردی در سیره اقتصادی اهل بیت علیهم السلام که بسیار حائز اهمیت است اهتمام و توجه آن‌ها به حلّیت درآمد است. در آموزه‌های اهل بیت علیهم السلام مال و ثروت وسیله تأمین نیازمندی‌ها و سبب قوام جامعه دانسته شده و در نتیجه راکد نگاه داشتن آن ممنوع و مردود شناخته شده است. امامان معصوم علیهم السلام تلاش می‌کردند تا از طریق آموزش تعالیم اسلامی برای مسلمانان حدود و دامنه رفتارهای اقتصادی به خصوص مصرف را مشخص کنند.

مفهوم‌شناسی و تبیین رابطه جهاد با اقتصاد

محقق: طاهره کریمی محلی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه علیّه السلام شهر: قم استان : قم

واژگان کلیدی: جهاد، اقتصاد، جهاد اقتصادی، جهاد اکبر، جهاد اصغر.

جهاد یک مفهوم دینی و نوعی تلاش و مبارزه است که رنگ الهی و مقدّس دارد. خصوصیت آن این است که بر خلاف سایر مفاهیم دینی، در جهاد همیشه برخورد و مبارزه با موانع و دفع آنها مهم است. جهاد اکبر یعنی تلاش و مبارزه برای حاکمیت عقل و نیروهای آن و نیز تقویت آنها برای غلبه بر نفس، شهوت، غضب و وهم. «جهاد اصغر»، جهاد در راه خدا با جان و مال است که برای دفاع از حرّیت و آزادی و دستاوردهای فردی و اجتماعی در برابر عوامل مزاحم و تهدیدکننده صورت می‌گیرد. پیامبر صلی الله علیه و آله این نوع مبارزه را در مقایسه با مبارزه با نفس «جهاد اصغر» خواند. «جهاد برتر»، تلاش و مبارزه‌ای است که جهت اجرای قوانین اسلامی در جامعه و ممانعت از قانون‌شکنی و قانون‌گریزی افراد جامعه انجام می‌گیرد. در واقع این نوع جهاد، همان امر به معروف و نهی از منکر است.

علم، اقتصاد، فرهنگ و سیاست از شاخص‌های عرصه‌های جهاد هستند؛ بنابراین علاوه بر نبرد دفاعی و تهاجمی، مبارزات علمی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نیز اگر در جهت تحصیل رضای الهی باشند جهاد محسوب می‌شوند. اقتصاد شاخه‌ای از علوم اجتماعی است که به مطالعه چگونگی تنظیم تولید و مصرف و فعالیت‌های اجتماعی و فردی برای رسیدن به رفاه مادی می‌پردازد.

بین جهاد و اقتصاد رابطه مستقیمی وجود دارد. چنان که اگر مال انسان از راه حلال به دست نیاید، در راه راست از جمله در راه جهاد فی سبیل الله نیز مصرف نخواهد شد. جهاد در راه خدا که همان مبارزه با دشمن مرزی است پشتوانه اقتصادی لازم دارد و مسائل اقتصادی از مسائل زیربنایی و حساس جهاد است. بنابر روایات معصومین علیهم السلام جهاد یکی از ارکان و پایه‌های ایمان است. اولین بُعد جهاد اقتصادی، بُعد معیشتی انسان است. اسلام در سال‌های نخست تشریح احکام، برای حذف انحرافات اقتصادی و جایگزینی معروف‌های اقتصادی، الگوهای اقتصادی خود را در قالب امر به معروف و نهی از منکر بیان نمود. از آنجا که جهاد ابعاد مختلف دارد اضافه شدن آن به اقتصاد بیانگر این نکته است که ابعاد مختلف جهاد باید در عرصه اقتصاد نیز جریان یابد؛ چون اقتصاد پایه و اساس هر نظام و سازمانی است.

عوامل موفقیت در جهاد اقتصادی از منظر آیات و روایات

محقق: مهدی عزیزان سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه علیّه السلام شهر: قم استان : قم

واژگان کلیدی: جهاد اقتصادی، آیات و روایات، امنیت، مدیریت

برای موفقیت در جهاد اقتصادی باید زمینه‌های آن را فراهم کرد. موفقیت در عرصه جهاد اقتصادی معلول علل و عواملی است که بدون وجود آن‌ها، به سرانجام نمی‌رسد. یکی از عوامل مهم در این موفقیت، امنیت روحی - روانی در زمینه رشد فردی و امنیت اجتماعی - اقتصادی در بعد اجتماعی، زمینه‌ساز هر گونه رشد و تعالی در ابعاد فردی و اجتماعی است. امنیت، زمینه‌ساز عدالت اجتماعی و عدالت اجتماعی زمینه‌ساز رفاه اقتصادی و برخورداری عمومی است.

از دیگر عوامل موفقیت در جهاد اقتصادی، استفاده از مدیران شایسته و مدبر است. از ویژگی‌های مدیریت موفق، برنامه‌ریزی صحیح است. مدیری که زمام امور جامعه از جمله امور اقتصادی را بر عهده می‌گیرد باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشد که بتواند با بسیج امکانات و انجام جهاد اقتصادی، جامعه اسلامی را به رشد و شکوفایی برساند. تخصص، توانایی، همت و شجاعت انجام کار از ویژگی‌های لازم برای مدیران است.

آیات قرآن و سیره معصومان علیهم‌السلام بر سپردن مسئولیت‌ها به‌ویژه در مسائل اقتصادی به افرادی که از صلاحیت اخلاقی و خویشتن‌داری کافی برخوردار

باشند، تأکید دارد؛ زیرا در صورت سپردن پست‌های مهم به افراد منحرف و نالایق خطر افزون‌طلبی، ثروت‌اندوزی و آسیب‌رسانی جامعه را تهدید می‌کند. نیروی انسانی در برنامه‌های اقتصادی نقش ویژه‌ای دارد؛ زیرا نیازهای انسان با تلاش و کار خود او برطرف می‌شود. جهاد اقتصادی بدون تلاش برای افزایش بهره‌وری امکان‌پذیر نیست. علاوه بر آن دو ویژگی تخصص و تعهد در نیروی انسانی، اهمیت بسیار دارد. ناآگاهی، ناتوانی و عدم تخصص نیروی انسانی، از عوامل مهم ناکامی برنامه‌های اقتصادی است.

بر اساس آموزه‌های دینی، پرهیزکاری از عوامل جلب رحمت الهی و خروج از بن‌بست‌های اقتصادی شمرده شده است. همچنین آیات قرآن بر رعایت اعتدال و میانه‌روی در تمام مسائل زندگی از جمله مسائل اقتصادی تأکید کرده است.

بایدها در بازاریابی شبکه‌ای

محقق: فاطمه زند اقطاعی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : نرجس السیلا شهر: مشهد استان : خراسان رضوی

واژگان کلیدی: بازاریابی شبکه‌ای، بازاریاب، جعاله، وکالت.

بازاریابی شبکه‌ای نوعی بازاریابی با مشتری فعال است که در آن مشتری در عین خرید، این امتیاز را دارد که برای شرکت یا تولیدکننده بازاریابی کند یا علاوه بر آن نمایندگی فروش را بر عهده گیرد. بازاریابی شبکه‌ای سالم به دو قسم تقسیم می‌گردد: قسم اول واسطه‌گری صرف است یعنی شخص فقط برای کارفرما بازاریابی می‌کند. این مقوله بر «جعاله» صادق است و شرایط این عقد بر آن جاری می‌شود. جعاله، عقدی است جایزترین که بر اساس آن عامل، در مقابل عملی که انجام می‌دهد مستحق مال تعیین شده است. شرایط بازاریابی قسم اول شرایط جاعل و عامل در جعاله است که در جاعل، بلوغ، عقل، رشد، قصد، اختیار و عدم محجوریت معتبر شمرده شده است. در عامل که بازاریاب است شرایط جاعل وجود ندارد و فقط باید حصول عمل از وی ممکن باشد. در این گونه بازاریابی، فرد در صورت یافتن مشتری می‌تواند به کارفرما مراجعه کند و اجرت خود را دریافت نماید. در این حالت، شخص فقط به دنبال یافتن مشتری است و پس از این کار، عمل او پایان می‌پذیرد. در قسم دوم شخص علاوه بر بازاریابی، نمایندگی فروش محصول را بر عهده دارد. این مورد نیز بر «وکالت» تطبیق داده شده است و احکام وکالت بر آن جاری می‌گردد. در این موارد شبکه محدود، معین و قابل کنترل است.

بازاریابی شبکه‌ای ناسالم که از آن با عنوان طرح‌های هرمی یاد می‌شود شبکه‌ای انسانی است که در آن هیچ‌گونه فعالیت اقتصادی صورت نمی‌گیرد، فروش کالا و خدمات در آن وجود ندارد و افرادی که وارد سیستم می‌شوند در ازای وارد کردن افراد جدید، پاداش دریافت می‌کنند.

روند رو به رشد تجارت الکترونیک ایجاب می‌کند که بازاریابی شبکه‌ای در سطحی وسیع‌تر از حال حاضر صورت گیرد. از سوی دیگر با آشکار شدن مشکلات طرح‌های هرمی، این نیاز به وجود می‌آید که بازاریابی شبکه‌ای به صورت سالم معرفی گردد تا هم از لحاظ مبانی و هم از لحاظ اجرا صحیح باشد؛ از این رو همکاری و تعامل متقابل مجریان و متخصصان این امر و علمای دین باعث کاهش مشکلات ناشی از پیچیده شدن بازار می‌گردد.

رابطه تربیت اسلامی و معیشت مقتصدانه

محقق: عاطفه لفته‌ای، زهرا عبودیان سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمه الزهرا علیها السلام شهر: آبادان استان: خوزستان

کلیدواژه‌ها: اسلام، تربیت اسلامی، معیشت، معیشت مقتصدانه

فعالیت‌های اقتصادی در هر جامعه‌ای به قصد تأمین نیازهای زندگی افراد آن جامعه انجام می‌شود. مال به معنای ثروت، دولت، توانگری، زر و ملک و هر چیز دیگری است که ارزش مبادله داشته باشد. گردش مال در دست مردم به صورت نادرست، سبب نابودی اجتماع و تباهی ظاهری و باطنی مردم خواهد بود؛ زیرا مال به منزله خون در کالبد انسان است.

تربیت در اصطلاح عبارت است از رشد دادن یا فراهم کردن زمینه رشد و شکوفایی استعدادها و به فعلیت رساندن قوای نهفته یک موجود. اقتصاد به معنی اعتدال و میانه‌روی است. اقتصاد در بعد اصطلاحی آن به معنای حسن تقدیر در معیشت است و در اسلام منظور از اقتصاد، کلیه قواعد اساسی حیات اقتصادی است که به عدالت اجتماعی مربوط می‌شود.

آیات قرآنی و روایات و تعمق در آنها، ما را به مکتب اقتصادی اسلام راهنمایی می‌کند. در نظام اسلامی، عدالت مبنای همه تصمیم‌گیری‌های اجرایی است و همه مسئولان نظام، باید با همه اخلاص در صدد اجرای عدالت در جامعه باشند. مسئولان نظام باید مراقب باشند عوارض همه‌گیر اشرافی‌گری، کارگزاران آنان را مبتلا نکند. در قرآن کریم و سخنان پیشوایان دین علیهم السلام به

دوری کردن از تصرف در مال دیگران و ترک اموال نامشروع و حرام سفارش شده است .

مطالعه دقیق قرآن می‌تواند بسیاری از معضلات اقتصادی جامعه اسلامی را حل کند. سیاست‌های مالی و اقتصادی باید در محدوده اسلام باشد و باید، فاصله فقر و غنا به حداقل رسانده شود. تربیت صحیح فرزندان و اصلاح رفتارهای اقتصادی از راهکارهای این امر است .

اولویت‌های ساماندهی اقتصادی در حکومت علوی از منظر نهج البلاغه

محقق: مریم رضایی سرشت سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت حجت (عج) شهر: تهران استان: تهران

کلیدواژه‌ها: نهج البلاغه، ساماندهی اقتصادی، حکومت علوی، اولویت

اقتصاد علمی است که پدیده‌ها و رخداد‌های زندگی اقتصادی انسان را بررسی می‌کند و پس از شناخت روابط حاکم بین آن‌ها، چگونگی استفاده از منابع تولیدی را برای تأمین نیازهای اقتصادی و بهبود وضعیت جامعه ارزیابی می‌کند. نظام اقتصادی به مجموعه‌ای از عناصر، قوانین، مقررات و نهادهایی گفته می‌شود که با هدف تأمین نیازهای مادی یک جامعه با هم مرتبط شده‌اند. اقتصاد اسلامی، مجموعه‌ای از مباحث مکتب اقتصادی، نظام اقتصادی و علم اقتصاد است که با روش خاص خود و با توجه به فرهنگ، بینش و ارزش‌های اسلامی تنظیم و ارائه می‌گردد. مکتب اقتصادی اسلام با در نظر گرفتن مجموعه احکام، مقررات شرعی، مفاهیم و بینش‌های اسلامی توسط دانشمندان دینی در چارچوب روش اجتهاد به دست می‌آید. در نظام اقتصادی اسلامی بیشترین مباحث پیرامون مسأله بیت‌المال است. وقتی بیت‌المال در مسیر صحیح و مناسب به کار رود، آثار و تبعات مطلوب خود را بر جا خواهد گذاشت. یکی از نتایج ساماندهی اوضاع بیت‌المال رفع بعضی از آسیب‌های اقتصادی در جامعه است.

حرکت به سمت ساماندهی اقتصادی، یکی از الزامات هر حکومت است. یک مدیر موفق قبل از هر گونه اقدامی در مرحله اجرا باید برنامه‌ریزی خوبی داشته باشد. تصمیم‌گیری یکی دیگر از اصول و ارکان مدیریت است. گزینش و انتخاب نیروی انسانی کارآمد و متعهد برای هر دستگاه اجرایی و حکومتی از اقدامات مهم یک مدیر به حساب می‌آید. بعد از بررسی همه جوانب، قاطعیت در اجرا یکی از مهم‌ترین امور اجرایی شمرده می‌شود.

مبانی جهاد اقتصادی از منظر اسلام

محقق: معصومه وحیدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: ری استان: تهران

واژگان کلیدی: اسلام، جهاد، اقتصاد، جهاد اقتصادی

در آیین و حیانی اسلام، برای جهاد اقتصادی مبانی خاصی ذکر شده است که پایه‌های مهم حرکت انسان در زمینه اقتصادی هستند. مبنای اعتقادی - فلسفی نظام اقتصادی، جهان‌بینی حاکم بر آن است که اهداف و زیربناهای آن را شکل می‌دهد. در فرهنگ دینی، همانند دیگر ادیان آسمانی، خداوند متعال خالق و ربّ تمام موجودات و هستی است. دوّمین مبنای اعتقادی در نظام اقتصادی اسلام، توجه به اصالت فرد و جامعه است. تکامل و تعالی انسان چه در دنیا و چه در آخرت در پرتو اخلاق نیک صورت می‌گیرد؛ زیرا اخلاق پایه فرهنگ دینی است و در دین اسلام بر این امر پافشاری شده است. همه مکاتب اقتصادی به رشد تولیدات توجه نموده‌اند. از منظر اقتصاد اسلامی، مال و ثروت از این نظر که پایه زندگی و معاش انسان‌ها هستند و نقش مهمی در پیکره زندگی اجتماعی و فردی ایفا می‌کنند، دارای اهمیت هستند و از همین رو، تذکرات فراوان و مؤکد وجود دارد که مال و ثروت نباید در راه‌های بیهوده و فاسد صرف شوند. به استناد آیات و روایات در شریعت راهی که سبب سلطه کافران بر مؤمنان شود، وجود ندارد. همچنین ربا در اسلام حرام است به دلیل آثار زیانباری که در جامعه می‌گذارد و باعث ایجاد فاصله طبقاتی و تراکم ثروت در دست افراد خاصی می‌شود.

از جمله مسائلی که مانع رشد اقتصادی جامعه است ، افزایش ثروت و به انحصار درآمدن آن توسط عده‌ای خاص است ؛ در حالی که در مکتب اسلام ، اقتصاد باید به گونه‌ای پایه‌ریزی گردد که تولید و ثروت زیادی را برای عموم جامعه داشته باشد و از رکود به دور باشد تا انسان‌ها بتوانند حداکثر استفاده را از منابع طبیعی در رشد اقتصادی داشته باشند. خداوند در آیات متعددی مؤمنان را به پرداخت زکات، خمس و صدقه امر کرده است زیرا این عوامل سبب می‌شوند نظام انسانی به حیات خود ادامه دهد. خداوند متعال همچنین در آیات دیگری مؤمنین را علاوه بر پرداخت حقوق واجب نظیر خمس، زکات، ارث و ... به پرداخت حقوق مستحبی مانند انفاق و صدقات نیز امر کرده است.

نقش زن در ساماندهی بهینه اقتصاد خانواده

محقق: رقیه حاتمی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : امام خمینی & شهر: رباط کریم استان: تهران

واژگان کلیدی: زن، اقتصاد، خانواده، ساماندهی بهینه، مدیریت.

خانواده یکی از نظام‌های اولیه در جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی در زمینه‌های گوناگون، همچنان ماهیتش را حفظ کرده است. خانواده از نخستین نظام‌های نهادی عمومی و جهانی است که برای رفع نیازمندی‌های حیاتی و عاطفی انسان و بقای جامعه ضرورت تام دارد و از همه نهادهای اجتماعی طبیعی‌تر است. این نهاد همواره به عنوان یک رکن مهم اجتماعی محسوب می‌گردد و همواره مورد تأکید اسلام بوده است. در این ساختار مهم زن همواره به عنوان یک رکن اساسی به شمار می‌آید.

اسلام مسلمانان را موظف می‌کند تا برای اداره معیشت خود و خانواده خویش از راه‌های مشروع اقدام کنند تا محتاج دیگران نباشند. به همین دلیل، اسلام برای ساماندهی اقتصاد خانواده توسط زنان که نیمی از اجتماع را تشکیل می‌دهند نیز برنامه دارد. زن در اجتماع نقش بزرگی دارد. «زنان» در طول تاریخ پذیرای نقش‌های گوناگون در عرصه‌های مختلف مانند اقتصاد بوده‌اند و توانسته‌اند با حفظ تعادل بین درآمد و هزینه تمام نیازهای حیاتی و عاطفی اعضای خانواده را رفع کنند. درآمد خانواده تنها می‌تواند بخشی از نیازهای افراد آن را تأمین کند؛ از این رو باید از میان خواسته‌ها بهترین و لازم‌ترین انتخاب

انجام شود. با توجه به این که خانواده نیازهای متعددی دارد، برای رفع آنها باید اقداماتی توسط «زن خانواده» صورت گیرد. زن باید ابتدا این نیازها را شناسایی کند و سپس آنها را بر اساس اهمیت اولویت‌بندی نماید. حفظ تندرستی و سلامتی افراد خانواده از مهم‌ترین وظایف زن است و بخشی از درآمد خانواده باید به این مسأله اختصاص یابد.

شاخص‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن

محقق: معصومه کاشفی‌زاده سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه الطیلة شهر : قم استان: قم

واژگان کلیدی: قرآن، شاخص، اقتصاد، اقتصاد مطلوب

اسلام دینی جامع و کامل است که به دو بعد جسمی و معنوی انسان توجه می‌کند. شاید در نگاه اول چنین پنداشته شود که تعلیمات اسلام تنها به ابعاد فردی مانند نماز، روزه و اجتناب از معاصی اهمیت می‌دهد، اما با تأمل در تعالیم اسلامی می‌فهمیم که اسلام در بعد مادی به جنبه اجتماعی انسان نیز نظر دارد. یکی از مباحث مطرح‌شده در قرآن «اقتصاد» است. در اسلام مباحث اقتصادی با مباحث اعتقادی، سیاسی و اخلاقی پیوند خورده است؛ با این تفاوت که مسائل اعتقادی زیربنای دیگر مسائل است. در اسلام اقتصاد، هدف نیست بلکه ابزاری برای دست یافتن به اهداف متعالی انسانی و الهی است. قرآن کریم در برخی آیات، برای انجام فعالیت اقتصادی به انسان آزادی داده، اما با منع رباخواری، رشوه‌گیری، ثروت‌اندوزی، تجمل‌گرایی و کسب حرام برای آن حدودی نیز مقرر ساخته است. در اقتصاد اسلامی آزادی‌های فردی انسان به وسیله ارزش‌های معنوی از درون و توسط قوانین اجتماعی از برون محدود شده است.

واژه اقتصاد به معنای عدل، میانه‌روی، حدّ وسط میان اسراف و سختگیری است. اعتدال در مصرف و پرهیز از اسراف و تبذیر، اصلی مهم در هزینه کردن

اموال و استفاده از آنها است. در این باره آیاتی در قرآن کریم دیده می‌شود. خداوند میانه‌روی را در همه کارها به ویژه در مصرف از فضیلت‌های مهم اخلاقی می‌شمارد. تشویق به تلاش برای تولید، رشد اقتصادی، عدالت در توزیع و رفع فقر دیگر شاخص‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن هستند.

وظایف حوزه‌های علمیه در تحقق جهاد اقتصادی

محقق: طیبه رشیدی نوا، ندا رجبی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء العظيمة شهر: فامنین استان: همدان

واژگان کلیدی: حوزه‌های علمیه، جهاد اقتصادی، اسلام، اقتصاد.

علم اقتصاد، دانشی است که به تخصیص بهینه کالاها و فراورده‌ها می‌پردازد. مسائل اقتصادی به همه افراد جامعه، هم در زندگی خصوصی و هم در حیطه مسئولیت‌های سازمانی مربوط می‌شود، بنابراین، تمامی آحاد جامعه در جای خود باید به فعالیت‌های اقتصادی خود حساس باشند و بهره‌وری و ارزش افزوده را از طرق قانونی ملاک عمل خود قرار دهند.

جهاد اقتصادی از دو واژه «جهاد» و «اقتصاد» تشکیل شده است. قرار گرفتن واژه جهاد پیش از اقتصاد حکایت از یک اقدام خاص در حوزه اقتصاد دارد که اجرای این برنامه اقتصادی را با موارد مشابه متفاوت می‌کند. جهادی بودن افزون بر این که هدف حرکت اقتصادی را تبیین می‌کند، موقعیت هر فرد را در این موضوع روشن می‌کند. مبارزه همه‌جانبه و همگانی با مفساد اقتصادی زمینه‌ساز تحقق عدالت اقتصادی است. عدالت اقتصادی در دایره جامعه اسلامی و البته در مورد همه افراد آن اعم از مسلمان و غیر مسلمان اهمیت دارد. بخش‌های وسیعی از کشور ما همچنان از مشکلات روزمره زندگی رنج می‌برند و عدالت توزیعی را هنوز به صورت عینی درک نکرده‌اند. دولت باید برنامه‌ریزی خود را به سمت جهاد اقتصادی سوق دهد و از رفتارهای نمادین خودداری کند. با شدت گرفتن تحریم‌های اقتصادی غرب علیه ایران، سال ۱۳۹۰ به نام سال جهاد اقتصادی

نامگذاری شد. نامگذاری سال‌های مختلف به عناوین متنوع، بهانه‌ای برای تولید اندیشه، تدوین برنامه و تشریح اهداف برای آن عنوان است. اگر مهم‌ترین وظیفه حوزه‌های علمیه و روحانیون را «معرفی و گسترش مبانی دینی در سطوح مختلف جامعه» بدانیم، مهم‌ترین وظیفه حوزه‌های علمیه در سال مذکور تشریح مفهوم جهاد به ویژه جهاد اقتصادی، بررسی مفهوم جهاد و شرح انواع و اهداف آن است؛ زیرا اشخاص زمانی می‌توانند تمام تلاش خود را برای رسیدن به یک هدف متمرکز کنند یا برای رسیدن به آن جهاد کنند که از آن هدف آگاه باشند. تبیین مفهوم جهاد اقتصادی، تدوین نقش گروه‌های مختلف مردم در جهاد اقتصادی، تشریح اهداف متعالی جهاد اقتصادی و تقویت رابطه معنویت و اقتصاد در جامعه وظایف مبلمان در تحقق جهاد اقتصادی است.

نقش عدالت اجتماعی در توسعه اقتصادی جامعه اسلامی

محقق: مریم خاکشور مغانی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر : بردسکن استان : خراسان رضوی

واژگان کلیدی: عدالت اجتماعی، توسعه اقتصادی، جامعه اسلامی، عدالت اقتصادی

شناخت درست نظام‌های اقتصادی و اصول پذیرفته شده آنها، مبتنی بر شناخت دقیق مبانی فکری و فلسفی شکل دهنده آنها است. تفاوت‌های اصولی که بین مکتب اقتصادی اسلام با سایر مکاتب اقتصادی وجود دارد، به دلیل مفاهیم و بینشی است که این مکتب بر اساس آنها بنا شده است. اهمیت اقتصاد تنها از این نظر نیست که تأمین آزادی، استقلال و حیات مادی امت‌ها بدون آن ممکن نیست، بلکه مسائل اقتصادی و مسائل زیربنایی جامعه از جمله مسائل اعتقادی و اخلاق، پیوند نزدیکی با هم دارند. به نظر شیعیان عدل یکی از اصول دین اسلام است و زیربنا و فلسفه فروع مکتب آنان شمرده می‌شود. یکی از حوزه‌هایی که مفهوم عدالت در آن کاربرد زیادی دارد، حوزه سیاست و حکومت است. در این حوزه معمولاً عدالت به معنای عدالت اجتماعی و تقسیم امکانات و ثروت‌ها به صورت مساوی میان اقشار جامعه است. قرآن نظام هستی و آفرینش را بر عدل، توازن، استحقاق‌ها و قابلیت‌ها استوار ساخته است. رهبران دینی نیز بر اهمیت عدالت و رعایت آن در همه جوانب زندگی بسیار تأکید کرده‌اند.

در نظام اقتصادی اسلام احکامی الزامی وجود دارد که به منظور رعایت عدالت اقتصادی وضع شده است. علاوه بر آن‌ها احکامی دیگر، برای تشویق افراد به رعایت مقررات شرعی و اخلاقی ارائه شده است. اسلام با استفاده از حسن خیرخواهی مردم، عباداتی مانند وقف، صدقه، نذر و کفاره را مقرر داشته و با تقویت نیروی ایمان و ایثار به جای خودخواهی، ثروتمندان را تشویق کرده است تا با کمال آزادی و اشتیاق، اموال و املاک مازاد خود را از حالت انحصار درآورند و در راه خدا مورد استفاده عموم قرار دهند. قناعت یک صفت پسندیده و نیکو است که در اسلام بسیار بر آن تأکید شده است. در روایات، فروشندگان به قناعت، سود کم و خودداری از ستم به مصرف‌کنندگان سفارش شده‌اند. یکی از مواردی که در دین اسلام بسیار به آن سفارش شده است، تشویق به معنویات است که این امر از یک طرف باعث به وجود آمدن روحیه قناعت می‌شود و از سوی دیگر نعمت‌های الهی را به سوی انسان سرازیر می‌کند.

اهداف تولید ثروت و درآمد در جامعه اسلامی از دیدگاه

آیات و روایات

محقق: سمانه کرکه‌آبادی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : کوثر شهر: کرج استان: البرز

واژگان کلیدی: تولید، ثروت، درآمد، جامعه اسلامی، آیات و روایات

اسلام به عنوان یک دین کامل تمام جنبه‌های زندگی مانند اقتصاد، سیاست و اجتماع را مورد توجه قرار داده است. اسلام مکتبی هماهنگ و نظام‌واره است که نظام‌های اقتصادی، فرهنگی و عقیدتی آن با هم مرتبط هستند. رونق حیات اقتصادی و مالی در اسلام اهمیت ویژه‌ای دارد و خداوند تولید ثروت و درآمد را امری فطری می‌داند و اصولاً همین میل غریزی را سبب تلاش و کار بشر برای کسب درآمد معرفی می‌کند. آیاتی از قرآن کریم گویای همین نکته است که خداوند در زمین، آنچه را انسان نیاز داشته، برای وی فراهم کرده است. در هر مکتب اقتصادی باید اهداف تولید ثروت و درآمد روشن و مشخص باشد. در مکتب اسلام، استقلال و عدم وابستگی، ایجاد توسعه و رشد، برپایی عدالت اقتصادی و افزایش قدرت اقتصادی از اهداف تولید ثروت و درآمد است؛ هر چند انسان در مقام ابزار برای تولید ثروت و درآمد است، ولی این فرایند در نهایت در خدمت انسان‌ها است و در واقع بالا رفتن درآمد ملی، میزان ثروت در جامعه و ایجاد فرصت‌های شغلی، همگی برای آن است که مردم به زندگی بهتر و آسایش بیشتر دست یابند.

اقتصاد اسلامی سعی می‌کند حاکمیت سیاسی اسلام را در روابط با بیگانگان حفظ کند؛ زیرا در روابط خارجی، مناسبات اقتصادی و سیاسی بسیار به هم پیوسته‌اند. در حال حاضر وابستگی سیاسی بسیاری از کشورهای جهان سوّم به علت وابستگی اقتصادی آنها است. جامعه خودکفا باید بتواند نیازمندی‌های خود را در حدّ بالایی از رفاه تولید کند و ناگزیر به وارد کردن کالا از خارج نباشد. به همین جهت قدرت اقتصادی حکومت اسلامی در برابر سایر حکومت‌ها یکی از اهداف مهمّ اقتصادی اسلام شمرده شده است .

اصول رفتارهای اقتصادی حضرت زهرا علیها السلام در خانواده و مقایسه آن با زنان امروز

محقق: ریحانه چره‌ساز سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : النقیسه شهر: اصفهان استان : اصفهان

کلیدواژه‌ها: اقتصاد، رفتار اقتصادی، حضرت زهرا علیها السلام، خانواده

تحقق جامعه ایده‌آل در عرصه اقتصاد، نیازمند حرکت و تلاش زنان و مردانی است که هریک در قبال سرنوشت سرزمینشان نقش بسزایی دارند. هر جامعه‌ای تشکیل یافته از زنان و مردان غیوری است که هر یک نقش بسزایی در چرخه اقتصاد کشور دارند و احساس مسئولیت در این زمینه در وجودشان نهادینه شده است. در بینش اسلامی، انسان به عنوان موجودی آگاه و صاحب اراده و اختیار محور اصلی و شکل دهنده تمام تلاش‌های اجتماعی و اقتصادی است. اقتصاد خانواده، مدیریت منابع کانون خانواده است که زن به عنوان یکی از دو رکن اساسی آن در این سازمان‌دهی نقش اساسی دارد. یکی از راه‌های شکوفایی و رونق اقتصاد حیات انسانی، زهد و ساده‌زیستی است. زهد و قناعت در زندگی حضرت زهرا علیها السلام از همان ابتدای تشکیل زندگی با انتخاب همسر آغاز شد. وی شرط انتخاب همسر را نه ثروت که فضایل اخلاقی و نیل به کمالات انسانی می‌دانست، جنبه‌های دینی و اخلاقی را در انتخاب همسر ملاک قرار داد. او باور داشت که اسلام قراردادهای سنگین را نمی‌پذیرد، از این رو جهیزیه آن حضرت ساده و مختصر و مهریه نیز مبلغی اندک بود؛ زیرا مهریه نتیجه تدبیر ماهرانه‌ای است که در متن خلقت و آفرینش برای تعدیل روابط زن

و مرد و پیوند آن‌ها به یکدیگر به کار رفته است. پس از ازدواج نیز پیامبر ﷺ با تقسیم کار، وظایف داخل منزل را به عهده حضرت زهرا علیها السلام گذاشت. این منزلتی است که خدای سبحان برای زن در نظر گرفته و او را از مسئولیت‌های اقتصادی خانواده معاف داشته و شغل خانه‌داری را برای او به عنوان عبادتی بزرگ و شایسته پذیرفته است. ریاست اقتصادی و مسئولیت تأمین هزینه‌های زندگی، بر عهده مرد خانواده است و او موظف است از نظر اقتصادی نیازهای همسر و فرزندان را تأمین نماید. حضور زنان در عرصه اجتماع و اقتصاد به معنای دستیابی به منافع اقتصادی نیست، بلکه ایفای نقش مادری و همسری و فراهم کردن محیط بانشاط و آرام‌بخش برای همسر و فرزندان خود نوعی تلاش اقتصادی است. منشور وجودی حضرت زهرا علیها السلام در تمام ابعاد از جمله اقتصاد برای تمام زنان مخصوصاً آنان که بیشتر وقت خود را در منزل سپری می‌کنند، الگویی تمام‌عیار است. حضرت زهرا علیها السلام در خانواده با تربیت فرزندان به عنوان نیروهای کارآمد و مدیریت هزینه‌ها و مخارج زندگی، گام‌های ارزنده‌ای در مسیر اقتصاد خانواده برمی‌داشت.

بررسی مبنای فقهی جواز و عدم جواز جبران کاهش ارزش پول

محقق: زینت جعفری فشارکی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: بانو مجتهده امین شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: فقه، جواز، ارزش پول، تورم.

هنگامی که پول‌های اعتباری به مبادلات راه یافتند، تورم‌های مداوم و با نرخ شدید به وجود آمدند. این مسأله باعث شد تا حقوقدانان و فقها درصدد یافتن راه حلی مناسب برای این مسأله باشند و جبران کاهش ارزش پول را برای حل این مشکل پیشنهاد کنند. فقهایی که موافق جبران کاهش ارزش پول هستند، برای اثبات نظر خود، بر ادله‌ای مانند قاعده لاضرر، لزوم رعایت قاعده قسط و عدل، وفای به عهد در قراردادها، قاعده شروط و ادای دین استدلال می‌کنند و معتقدند در پرداخت دیون باید به قدرت خرید حقیقی پول توجه شود نه قدرت اسمی آن. اسلام طبق آیه «یا ایها الذین آمنوا أوفوا بالعقود» از مؤمنان خواسته است تا در قراردادها به عهد و پیمان‌ها ملتزم باشند و آنها را دقیق رعایت کنند. طبق قاعده «المؤمنون عند شروطهم» اگر داین شرط حفظ ارزش و مالیت کند می‌تواند مدعی جبران کاهش ارزش پول باشد و گرنه نمی‌تواند. جمعی از فقها مخالف جبران کاهش ارزش پول هستند و معتقدند در پرداخت دیون باید به قدرت خرید اسمی پول توجه شود نه قدرت حقیقی آن. زیرا پول در زمره اموال مثلی است و براساس قاعده مشهور فقهی «ضمان مثلی به مثل است» مدیون همان ارزش اسمی را بدهکار است، پس جبران کاهش ارزش پول جایز نیست و طلبکار فقط مثل آنها را به حسب عدد، رنگ و سایر مشخصات ظاهری طلب

دارد. یکی از مهمترین دلایلی که مخالفان جواز جبران کاهش ارزش پول مطرح می‌کنند مسأله ربا است. از نظر آنان مطالبه مبلغی بیش از آنچه به ذمه مدیون است هرچند به بهانه کاهش قدرت خرید پول باشد مصداق ربای حرام است. اگر در دیون و قراردادهای مالی ملتزم به جبران کاهش ارزش پول باشیم، عنصر جهالت در قرارداد دخالت خواهد داشت؛ زیرا قرض دهنده مقدار زیادی را که به قرضش اضافه می‌شود نمی‌داند، چنان که قرض‌گیرنده نیز از مقدار زیادی که باید پرداخت کند آگاه نیست. با این که برخی از فقها و علما قائل به عدم جواز جبران کاهش پول هستند، اما این کار جایز است؛ زیرا عرف و عقل در مبادلات پولی، کانون توجه خود را روی ارزش مبادله‌ای و قدرت خرید آن متمرکز می‌کنند نه ارزش مصرفی یا عدد و رقم آن و تنها ارزش مبادله‌ای پول را مهم می‌دانند.

جهاد اقتصادی بر مبنای مدیریت مطلوب اقتصادی از دیدگاه قرآن

محقق: معصومه حاجی مقصودی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه علیها السلام شهر : کرمان استان: کرمان

واژگان کلیدی: قرآن، جهاد اقتصادی، مدیریت اقتصادی، مدیریت مطلوب اقتصادی

مدیریت محرک اجتماعی است که جامعه را پیوسته در مسیر حرکت قرار می‌دهد و همیشه می‌تواند در جهت ارتقای ارزش‌ها موج ایجاد کند. مدیریت اقتصادی، هنر، دانش، روش و ساز و کاری برای هدایت، هماهنگی، نظارت بر اموال خصوصی و عمومی و عملیات مرتبط با آن با بهره‌گیری از همه منابع و امکانات و حداکثر کارایی، مطابق کتاب، سنت و علوم و فنون بشری است. آیات قرآن نشان می‌دهند که یکی از مسئولیت‌ها و وظایف پیامبران در جامعه بشری، مدیریت جامعه است. این امر می‌تواند نقش مؤثری در هدایت، رشد، ساماندهی و کنترل منابع و نیروها داشته باشد. جهاد اقتصادی نیز برای دستیابی به موفقیت نیازمند مدیریت سالم در همه مراحل از تولید تا مصرف است.

خداوند شرط ایمان را یکی از شرایط خاص جامعه اسلامی برمی‌شمارد و مدیریت جامعه اسلامی را مختص مؤمنان صالح می‌داند. عنصر اصلی نقش آفرین در این مسأله اخلاق است. عدالت، قاطعیت در حکم و عمل، توانایی جسمی و مشورت با دیگران از شاخصه‌های مدیریت مطلوب قرآنی است. همچنین یکی از رموز مدیریت مطلوب، داشتن همکاران و معاونان موحد، شایسته و توانا بر انجام کارها است. از جمله مهم‌ترین شاخصه‌ها و اصولی که

باید در مدیریت اقتصادی از منظر قرآن کریم مدّ نظر قرار گیرد، دو شاخصه اخلاقی و شغلی است که بعد اخلاقی در جهان‌بینی قرآنی از اهمیت والایی برخوردار است. در بعد شاخصه‌های شغلی باید از دو جهت دانش و مهارت به این امر نگریست. در مدیریت مطلوب تخصّص در کنار بُعد اخلاقی، در جهاد اقتصادی نقش مؤثری دارد و صرف داشتن اخلاق بدون تخصّص امر جهاد اقتصادی را با کندی و یا حتّی انحراف از مسیر اصلی مواجه می‌سازد. داشتن مهارت‌های مدیریتی نیز به جهاد اقتصادی سرعت می‌بخشد. مهارت‌های عقلانی، جسمی، کلامی، سازماندهی شایسته همه امکانات و نیروهای موجود، برنامه‌ریزی، نظارت و مدیریت بحران از جمله مهارت‌های مدیریتی است که قرآن کریم بر آن‌ها تأکید می‌کند.

فعالیت اقتصادی از دیدگاه آموزه‌های دینی

محقق: فاطمه رضایی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیّه السلام شهر: شهرکرد استان: چهارمحال و بختیاری

واژگان کلیدی: دین، آموزه‌های دینی، اقتصاد، فعالیت اقتصادی

در جهان امروز که تکنولوژی معیار سنجش قدرت‌ها به شمار می‌رود، مسائل اقتصادی به طور خاصی مورد توجه قرار گرفته و نفوذ اقتصاد رو به افزایش است؛ به همین جهت توجه به نظام‌های اقتصادی و مسائل آن‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. انسان‌ها به علت ساختمان جسمی و روحی خویش دارای نیازهایی هستند که مسکن، خوراک و پوشاک از ضروری‌ترین آن‌ها به شمار می‌رود. اقتصاد با معیشت انسان در این جهان ارتباط دارد و همواره بخشی از توانایی‌های علمی و عملی او را به خود اختصاص داده است. اساس اجتماع مدنی که بین افراد انسان‌ها تشکیل می‌شود بر مبادله و داد و ستد استوار است. هر جامعه نیازمند نظام اقتصادی است که اصول کلی تولید، توزیع و مبادله را تعیین کند. هر نظام اقتصادی مبانی مشخصی دارد که بر اساس جهان‌بینی خاص درباره مبدأ خلقت، هستی و رابطه انسان‌ها با یکدیگر شکل می‌گیرد.

اسلام در نوع مالکیتی که مقرر داشته است با سرمایه‌داری و سوسیالیسم اختلاف اساسی دارد. این دین در اصل عدالت اجتماعی با همه نظام‌های دیگری که مدعی خدمت به انسان و برآوردن آرمان‌های اجتماعی او هستند اشتراک نظر دارد؛ البته جزئیات برداشت آن‌ها از عدالت متفاوت است. در بینش دینی، جهان خلقت به گونه‌ای طراحی شده که نیاز به رفاه مادی را در نهاد انسان قرار داده

است. اصل سوّم اقتصاد اسلامی، اعطای آزادی محدود در چارچوب ارزش‌های معنوی و اخلاقی است. در مکتب اقتصادی اسلام دو چیز به عنوان اهداف اصلی معرفی شده است: عدالت اقتصادی و قدرت اقتصادی جامعه اسلامی.

یکی از مسائل بسیار مهم برای اقتصاددانان اسلامی، حوزه فعالیت مستقیم دولت اسلامی است. بر اساس تعالیم شرع، دولت اسلامی موظف است تا جریان امور اقتصادی جامعه را زیر نظر بگیرد و در مواقع مقتضی با وضع قوانین و مقررات در مسائل مختلف مانند قیمت‌ها، بررسی وزن‌ها، جلوگیری از احتکار و انحصار فعالیت‌های اقتصادی را به سمت تأمین مصالح جامعه اسلامی و جلوگیری از ظلم هدایت کند.

شاخصه‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن

محقق: شیما حجازی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: النقیسه شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: اقتصاد، شاخص اقتصادی، اقتصاد مطلوب، قرآن

واژه اقتصاد به خاطر کثرت استعمال در هزینه‌های زندگی و امور مالی به معنای اعتدال، دوری از افراط و تفریط در امور مالی و هزینه‌های معاش انسان است. یکی از اساسی‌ترین مسائل مهم در اقتصاد، مسأله کار و نیروی انسانی است که از مهم‌ترین وسایل ترقی و رشد جامعه محسوب می‌شود. بدیهی است که داشتن اقتصادی بهتر و کامل‌تر در بهره‌برداری شایسته و متناسب از نیروی خلاق انسانی موثر خواهد بود.

اقتصاد اسلامی از جهات گوناگون، همچون رعایت اخلاق و عدالت، اصالت دادن به فرد و جامعه به صورت تئوآمان، جامع و کامل بودن و عدم وجود عیب و نقص بر سایر مکاتب اقتصادی جهان برتری دارد و زدودن غبار فقر و نداری از چهره فرد و جامعه و ترقی و رفاه عمومی اقشار مختلف مردم جامعه اسلامی و حتی جامعه بشری از اهداف اساسی اسلام است؛ بنابراین اسلام همواره انسان را به کار، کوشش، اجتناب از تنبلی و سستی امر فرموده است.

مالکیت به عنوان مهم‌ترین مبنا در مکاتب اقتصادی مطرح است. بنابراین پذیرش آن و نیز حیطه‌ای که در مکاتب اقتصادی برای مالکیت در نظر گرفته می‌شود، مهم‌ترین عامل برای شکل‌گیری نظام‌هایی است که تأمین‌کننده اهداف

آن مکاتب هستند. در اسلام سه گونه مالکیت شخصی، عمومی و دولتی وجود دارد. مالکیت فردی بدون تردید از امور مسلم و ثابت دین اسلام و تمام ادیان است و تعالیم و احکام فراوانی از دین، بر اساس مالکیت، تشریح و تقنین گشته است. کسی که آشنایی اندکی با ادیان داشته باشد می‌بیند که مالکیت فردی، از نظر دین اسلام محترم است. مصرف‌کننده مسلمان برای یافتن مسیر درست زندگی که ضامن سعادت و خوشبختی دنیا و آخرت او باشد، قرآن کریم و سخنان پیشوایان معصوم و شیوه زندگی آنان را الگوی خود قرار می‌دهد و از سوی دیگر با توجه به قرآن و سنت می‌داند که فقط با رعایت تقوای الهی است که هر کاری ارزش می‌یابد. بنابراین او در انتخاب الگوی درست مصرف، پایبندی به حدود و مقررات خداوند را مهم‌تر از هر چیز می‌داند.

آثار تربیتی نماز در فعالیت‌های اقتصادی

محقق: سمیه احمدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: بندرعباس استان : هرمزگان

واژگان کلیدی: نماز، تربیت، فعالیت اقتصادی، معنویت

یکی از عوامل مهم در جهاد اقتصادی، وجود معنویت در فعالیت‌های اقتصادی است. انسان در هنگام سختی به ویژه در زمان وجود مشکلات اقتصادی، به پناهگاهی نیاز دارد که مشکلات او را حل کند. نماز راهی برای بروز معنویت و مهم‌ترین عبادتی است که خداوند به آن سفارش کرده است. هدف از نماز خواندن، بندگی خداوند و بهره‌گیری از اثرات معنوی است. نمازگزار حقیقی در سخت‌ترین لحظات از جمله در تنگنای اقتصادی، فقط از خداوند کمک می‌خواهد و در مسیر او گام برمی‌دارد. اگر شخصی با نماز مقبول به عرصه‌های اقتصادی وارد شود، خداوند نیز نعمات خود را بر او سرازیر می‌کند.

نمازگزار با انگیزه الهی و آگاهی اقتصادی به سوی فعالیت‌های اقتصادی می‌رود. او با کمک به نیازمندان، پرداخت دین مردم و همراهی با قارون‌های زمان، گامی استوار در جهاد اقتصادی برمی‌دارد. رعایت نظم، نظارت عمومی مشورت گرفتن در امور اقتصادی از آثار تربیتی نماز است. جایگاه نماز در فعالیت‌های اقتصادی به روشنی، نمایانگر دوری از مفاسد اقتصادی است. خداوند از نمازگزار می‌خواهد که از آن چه روزی او کرده است برای

تنظیم نظام اقتصادی جامعه و بهره‌مندی از آثار معنوی، به دیگران هم انفاق کند. انفاق به صورت آشکار و نهان، از صفات نمازگزار حقیقی است. یکی دیگر از سفارش‌های خداوند متعال به نمازگزار، پرداختن زکات است. رسیدگی به نیازمندان و ادای حقوق محرومان، آن قدر اهمیت دارد که گاهی قبولی عبادات به آن بستگی دارد.

توجه به پرداخت بدهی مردم، از مهم‌ترین خصوصیات شخص نمازگزار است. خداوند به انسان دستور می‌دهد که اگر طلبکار به هنگام نماز طلب خود را خواست، شخص نماز را رها کند و دین خود را بپردازد. کمک به فقرا، از دیگر صفات نمازگزاران راستین است.

استانداردسازی منابع انسانی و آموزش و پرورش

محقق: عذرا مرادی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: نرجس العقیلا شهر: مشهد استان: خراسان رضوی

واژگان کلیدی: انسان، منابع انسانی، آموزش و پرورش، تعلیم و تربیت، استانداردسازی

واژه «استاندارد» به مفهوم معیار، مقیاس، قاعده، ابزار یا مدل سنجش و استانداردسازی به معنای سنجش و قیاس، به شکل اسم و صفت استفاده می‌شود. منابع انسانی را می‌توان با شاخص‌هایی چون سرمایه انسانی، مهارت‌ها، عملکرد و تخصص هر سازمان تعیین کرد.

انسان، ابعاد و تجلیات وجودی او، هویت واقعی و رازهای نهفته در او به عنوان محوری‌ترین بحث در منابع انسانی، بایسته تحقیق و بررسی است. منابع انسانی در هر سازمان و نهادی از جایگاهی ویژه برخوردار است و بارزترین و اصلی‌ترین عامل مؤثر در کارآیی و اثربخشی فرآیندها و در نهایت رشد و توسعه سازمانی به شمار می‌رود.

در مطالعات و بررسی‌های تطبیقی که به منظور دستیابی به استانداردها صورت می‌گیرد باید الگوهای ارائه‌شده از سوی دیگران را محک بزینم و با شناسایی نقطه‌های جدایی و پیوند، برخورد فعالانه و گزینشی داشته باشیم، زیرا اگرچه برخی از استانداردها بر اساس نیازهای مشترک تمام انسان‌ها به وجود آمده است اما بسیاری از آنها وابسته به تعاریف خاص آن‌ها در هر کشور است که با تعریف آن در کشور دیگر متفاوت است. نظام تربیتی اسلام نظامی مستقل است و بخش عمده فلسفه اسلام را فلسفه آموزش و پرورش تشکیل می‌دهد.

الگوی اسلامی استاندارد منابع انسانی در آموزش و پرورش که معلّم و متعلّم هر دو انسانند، دارای اصول و قواعد ثابت، خطاناپذیر و منبعث از فرهنگ وحی است. به منظور دستیابی به اصول فراگیر استانداردها در اسلام، مطالعه و تحقیق در آن و یافتن معیار صحیح در حوزه آموزش و پرورش، باید علاوه بر قرآن و سنّت که منابع گفتاری در اسلامند، رفتار و تقریر معصومین علیهم السلام را نیز از نظر گذرانند. از منظر اسلام، آموزش فرایندی زنده و پویا است و در هیچ دورانی از حیات انسان از حرکت باز نمی‌ایستد. نظام آموزشی غرب بر پایه اقتصاد استوار است و هر گونه تصمیم‌گیری نظام‌های آموزشی زیر نظر دنیای اقتصاد و آموزش در خدمت پیشبرد اهداف سرمایه‌داری است.

نقش مساجد در بسترسازی فرهنگی جهاد اقتصادی

محقق: سمیه تقوایی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: شهرری استان : تهران

واژگان کلیدی: مسجد، فرهنگ، بسترسازی فرهنگی، جهاد اقتصادی

جهاد اقتصادی به معنای حرکت مجاهدانه و گسترده در راستای برقراری عدالت و رشد اقتصادی است. در آموزه‌های دینی، به مسأله اقتصاد اهمیت زیادی داده شده؛ زیرا خلقت انسان به گونه‌ای است که به تنهایی قادر به ادامه حیات نیست.

با توجه به جایگاه مسجد در اسلام، می‌توان دریافت که مساجد به عنوان مراکز دینی در حفظ، اصلاح و تثبیت فرهنگ و تمدن اسلامی نقشی بسزا دارند، به گونه‌ای که می‌توان برای حفظ عقاید و باورها، ارزش‌ها و هنجارهای دینی یک اجتماع بر فعالیت‌های فرهنگی مساجد تکیه داشت.

فعالیت مساجد باید ریشه‌ای باشد؛ زیرا برای عمق بخشیدن به ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای دینی، ابتدا باید به اصلاح و ترویج عقاید صحیح پردازند. یکی از وظایف مساجد، اطلاع‌رسانی دقیق درباره احکام، آداب تجارت و حقوق اقتصادی برای کسانی است که در جامعه به کار تجارت و خرید و فروش مشغول هستند.

از دیگر نقش‌های مساجد آن است که زمینه حضور گسترده مردم را در سطح شهر برای عبادت خداوند فراهم سازند. مساجد می‌توانند به روش‌های

گوناگون به حفظ ارزش‌ها و هنجارهای دینی که باید در سطح بازار و اصناف رعایت شوند، بپردازند.

مساجد همچنین باید با پرورش نیروهای معتقد و متعهد به باورها و ارزش‌های دینی، با اجرای برنامه‌هایی مانند اردوهای جهادی و استفاده از دانش‌آموختگان در سطح مساجد کشور، به خصوص در نقاط محروم، به ترویج و تثبیت ارزش‌ها و اخلاق‌های دینی بپردازند. مساجد محله می‌توانند در اوقات نماز به خصوص بین نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشاء به بیان ارزش‌ها و هنجارهای لازم و مرجح دینی بپردازند.

ریشه کنی ربا و نقش آن در جهاد اقتصادی

محقق: طاهره کریمی محلی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه الطیلة شهر: قم استان : قم

واژگان کلیدی: اقتصاد، جهاد اقتصادی، ربا، ریشه کنی

منظور از جهاد اقتصادی، تلاش، کار، رنج و مشقت بیشتر جهت بهره بیشتر برای خود و دیگران و رفع مشکلات اقتصادی جامعه اسلامی است. اسلام نظام اقتصادی را در برنامه تشریحی خود گنجانده و با حرکتی جهادی، الگوهای فاسد اقتصادی جامعه موجود را اصلاح نمود و در این حرکت به مبارزه با انحرافات اقتصادی برخاست و با تحریم و نهی منکرات آن، به مصادیق معروف اقتصادی امر کرد.

سابقه تحریم ربا در ادیان پیشین و نیز خطاب‌های تهدیدآمیز برای رباخواران در تعالیم اسلامی و تشویق به مصادیق معروف اقتصادی مانند انفاق، صدقه، قرض و بخشش حاکی از آن است که هدف خداوند ریشه‌کنی ربا از جامعه است. یکی از علل نهی از ربا از طرف خداوند این است که ربا موجب فرار از یاری و مساعدت مسلمانان به یکدیگر می‌شود. بنابراین، بنای اسلام بر نابودی و ریشه‌کن کردن ربا است و این نابودی را با ایمان و تقوای الهی قرین کرده است.

بخش زیادی از ثروت‌های سرمایه‌داران یا نظام‌های سرمایه‌داری هر کشوری ناشی از ربا و درآمدهای بی‌حساب آن است زیرا فرد رباخوار امکان

بهره‌مندی محرومان را کاهش می‌دهد و راه درآمد قشر محروم و مستضعف جامعه را مسدود می‌کند. ربا با راکد کردن سرمایه، در اقتصاد جامعه خلل وارد می‌کند و جلوی توسعه سرمایه را می‌گیرد. وقتی ربا در جامعه‌ای رواج پیدا کند، مردم به طمع سود بیشتر به سوی ربا رغبت پیدا می‌کنند بنابراین، ربا در بازار مسلمین و بین مردم حاکمیت پیدا می‌کند و کسب و کار از مسیر سالم خود منحرف می‌گردد.

بررسی مصادیق عدالت در اقتصاد اسلامی

محقق: شیرین شهامتی فرد سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه الطیلة شهر: بوشهر استان : بوشهر

واژگان کلیدی: اسلام، اقتصاد، اقتصاد اسلامی، عدالت

خداوند متعال برای هدایت بشر، کامل‌ترین دین را همراه با قوانین متعالی فرستاده است. یکی از مباحث عمیق دین مبین اسلام، قوانین اقتصادی است. در بینش اسلامی، عدل یکی از پایه‌های ایمان شمرده شده و اسلام عدالت را محور همه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی می‌داند. عدالت به معنای قرار گرفتن هر چیز و هر کس سر جای خود است.

اقتصاد اسلامی مجزاً از تربیت فکری، اخلاقی، احکام عبادی و اجتماعی بشر نیست. با توجه به آیات قرآن، اقتصاد اسلامی دارای مبانی خاصی مانند مالکیت مختلط، عدالت اجتماعی، احسان، تعاون و چارچوب اخلاقی و دینی است که رعایت آن‌ها منجر به برقراری عدالت اقتصادی می‌شود. عدالت اقتصادی با دو عنصر تعدیل ثروت و محدودیت بعضی فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد می‌شود.

تعدیل ثروت با مواردی مانند پرداخت خمس، زکات، انفاق، جزیه، مالیات-ها و قرض‌الحسنه که مرحله اصلی عدالت اقتصادی است، ایجاد می‌شود و مرحله دیگر آن در قالب محدودیت برخی فعالیت‌ها از جمله حرمت رباخواری، غصب کردن، دزدی، کم‌فروشی و رشوه‌خواری مطرح می‌شود.

در اسلام مالکیت حقیقی از آن خداوند است و او مالکیت خود را در اختیار انسان قرار می‌دهد. منشأ مالکیت انسان عواملی مانند کار مولد و خلاق، حیازت، امور خدماتی و از این قبیل است.

دولت اسلامی می‌تواند افزون بر خمس، زکات و جزیه که به مالیات‌های شرعی معروفند، در مواقع لازم با وضع قوانینی، برای تأمین مصارفی که بر عهده او است یا برای مصلحت جامعه اسلامی، به جمع‌آوری مالیات از بخش‌های خاص اقتصادی یا از گروه‌های خاصی از مردم اقدام کند.

انجام بعضی از تخلفات در محدوده فعالیت‌های اقتصادی، مانند رباخواری، غصب، کم‌فروشی، دزدی و رشوه‌خواری باعث از بین رفتن عدالت در جامعه می‌شود. به همین دلیل خداوند در زمان تدوین قانون شریعت، آنها را ممنوع و حرام کرده است.

عدالت اقتصادی جهانی و دکترین مهدویت

محقق: طاهره صبیری سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: بانو امین شهر: تهران استان: تهران

واژگان کلیدی: دکترین، مهدویت، عدالت اقتصادی، اقتصاد جهانی

عدالت اقتصادی به معنای رفع فقر و محرومیت، ایجاد رفاه عمومی و توازن در ثروت‌ها و درآمدها است. بُعد اقتصادی عدالت یعنی این که هر نوع تبعیض در تقسیم ثروت‌ها و مواهب طبیعی از بین برود و لیاقت‌ها، تلاش‌ها و تفاوت‌های طبیعی و اکتسابی، ملاک تقسیم گردد.

اسلام از جنبه فکری انسان را به کار و تولید تشویق نموده و برای آن‌ها ارزش بسیار قائل شده تا آنجا که کرامت بشری و مقام انسان را نزد خدا و حتی در پیشگاه عقل به آن مرتبط دانسته است. یکی از مهم‌ترین تعالیم اقتصادی اسلام اصل میانه‌روی در زندگی و مصرف کردن است که در شمار اخلاق اقتصادی نیز قرار دارد.

عدالت یکی از زیباترین واژگان است که در نظام خلقت، دین و شریعت، به آن توجه زیادی شده و به آن توصیه شده است. عدالت، اساسی‌ترین، استوارترین و مهم‌ترین عنوان در مبانی سیاسی امام زمان (عج) است. دکترین عدالت اقتصادی مهدوی با چهار شاخص رشد اقتصادی پایدار، کاهش مداوم نابرابری، حذف فقر و مصرف حدّ کفاف شناسایی شده است. رشد اقتصادی پایدار، افزایش بلندمدت ظرفیت تولید به منظور افزایش عرضه کل است تا بتوان نیازهای جمعیت را تأمین کرد. کاهش مداوم نابرابری به معنای کاهش انواع

نابرابری‌های اقتصادی در سطح ملی، نژادی و قومی، خانوادگی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. در جامعه مهدوی فقر به طور کامل حذف می‌شود، زیرا از یک طرف، سرمایه‌های مادی فوق‌العاده زیاد می‌گردد و رشد اقتصادی پایدار به وجود می‌آید و از طرف دیگر، این امکانات به نحو عادلانه توزیع می‌گردد. از دیدگاه اسلام، حتی اگر رشد اقتصادی پایدار، کاهش نابرابری و حذف فقر تحقق یابد، ولی مصرف در نظام اقتصادی متعادل نباشد، عدالت اقتصادی تحقق نیافته است.

اقتصاددانان به این نتیجه رسیده‌اند که تنها اندیشه و نظریه اقتصاد اسلامی می‌تواند انسان و جامعه را از گرفتاری و رکود نجات دهد و عدالت را به ارمغان بیاورد. مضمون برخی از روایات نشان‌دهنده این نکته است که انواع تبعیض‌ها و تجاوزها در جامعه مهدوی مرتفع می‌شود و عدل در جامعه انسانی گسترش می‌یابد.

اصول رفتارهای اقتصادی حضرت زهرا علیها السلام در خانواده در مقایسه با زنان امروز

محقق: سمیه محمودی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : امام جعفر صادق علیه السلام شهر: شهربابک استان : کرمان

واژگان کلیدی: حضرت زهرا علیها السلام، اقتصاد، خانواده، رفتار اقتصادی

مسأله اقتصاد و معیشت در بین جوامع و خانواده‌ها یکی از مسائل مهم و ضروری است. مسأله نقش اقتصادی زن در کانون خانواده، یکی از مسائلی است که همواره درباره زنان مطرح بوده است. یکی از مهم‌ترین مسائل اقتصادی خانوادگی قناعت، عدم اسراف و تبذیر در خانواده است. زن می‌تواند از فرصت‌هایی که در اختیار دارد، جهت کمک به اقتصاد خانواده‌اش استفاده کند. زن نقشی مهم و کلیدی در اقتصاد خانواده دارد.

کسب درآمد زن در خانواده نه تنها می‌تواند به اقتصاد خانواده کمک کند، بلکه یک زن می‌تواند با مال و اموال خود به اقتصاد جامعه نیز کمک کند. هدف از کار زنان، تهیه مایحتاج زندگی جهت اسراف‌گرایی و تکلف و فخرفروشی به دیگران نیست و زن باید اوقات خود را در منزل، با کار در خانه پُر کند. زن نباید شوهرش را مجبور به انجام اموری نماید که از توان اقتصادی او خارج است. خواسته‌های زن در ابتدای ازدواج، مهریه و جهیزیه او، می‌تواند گویای سطح تفکر اقتصادی او در زندگی مشترک باشد. خوشبختی و کسب سعادت در زندگی با لوازم مادی، اسراف و تجمل‌گرایی تضمین نمی‌شود. اقتصاد خانواده در هر زمان به خصوص در زمانی که زمان عدم حضور شوهر، به دست زن است.

درس‌های زندگی حضرت زهرا علیها السلام برای همه انسان‌ها در همه دوران‌ها قابل استفاده است زیرا او در عرصه‌های گوناگون خانوادگی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی حضور داشته است. آن حضرت انجام کارهای درون منزل را عهده‌دار بود. حضرت زهرا علیها السلام از درخواست آنچه که تهیه آن برای شوهرش سخت بوده پرهیز می‌کرده و خواسته‌های خود را بیان نمی‌کرده است. حضرت فاطمه علیها السلام در مشی اقتصادی خود شیوه قناعت را در پیش داشت و با وجود کوشش در تولید، در مصرف، شخصی حسابگر و اندیشمند بود که می‌تواند الگویی برای زنان جامعه اسلامی تلقی شود.

بررسی راه‌های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام

محقق: مریم علی‌بیگی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: امام خمینی & شهر: رباط کریم استان: تهران

واژگان کلیدی: اسلام، اقتصاد، توسعه اقتصادی، خودکفایی

امروزه اهمیت «توسعه اقتصادی» و نقش بارز آن در بنا نهادن جامعه‌های آرمانی، بر هیچ کس پوشیده نیست تا آنجا که می‌توان آن را از اولویت‌های دنیای امروز دانست. توسعه به معنای بالا رفتن درآمد سرانه همراه با گسترش رفاه و ایجاد توزیع عادلانه درآمدها و ثروت است.

در دیدگاه اسلامی، توسعه اقتصادی برای جامعه، دستاورد برنامه‌های اسلام در اجرای احکام الهی و نتیجه تعالیم آسمانی است. اگر جامعه انسانی بتواند روش و برنامه اسلامی در توسعه همه‌جانبه را عملی کند، فقر از اجتماع بشری رخت برمی‌بندد و ریشه‌کن می‌شود. ارزیابی تعریف رایج توسعه نشان می‌دهد که این تعریف مبتنی بر نگرش مادی به حیات است. هرگاه توسعه را در چهارچوب تعریف متداول ارزیابی کنیم، درمی‌یابیم که هدف اسلام از توسعه اقتصادی با هدف توسعه در نگرش مادی متفاوت است. اسلام در توسعه اقتصادی مطلوبش، از ارکان و اصول عام توسعه که همه مکتب‌ها و رویکردها به آن توجه دارند، غافل نبوده است. در چهارچوب جهان‌بینی اسلامی، اعتقاد به تأثیر معنویات در اقتصاد، مترادف با نفی سبب‌های مادی نیست. در دیدگاه اسلامی، نه تنها ارزش‌های معنوی بر جریان توسعه اقتصادی اثر می‌نهند، بلکه عکس آن نیز صادق است.

اصلی‌ترین و مهم‌ترین رکن از ارکان شش‌گانه توسعه، رکن دانش است. ذخیره علمی و معرفتی آن گاه می‌تواند در رشد اقتصادی سهم داشته باشد که به سرمایه فنی تبدیل گردد. ذخیره‌سازی علمی به ویژه در کشورهایی که با تنگنای مالی مواجه هستند، کاری ساده و کم‌بها نیست. کشورهایی که سهمی پایین‌تر از رشد علمی دارند، می‌کوشند تا علوم و فنون را از کشورهای پیشرفته به سرزمین خود انتقال دهند تا به پیشرفت علمی دست یابند. افزون بر دانش، اسلام بر برنامه‌ریزی و نقش برجسته آن در رشد اقتصادی تأکید ورزیده است. دانش و برنامه‌ریزی، دو عنصری هستند که با کار به ثمر می‌نشینند و نتیجه مطلوب از آن دو برآورده می‌شود. اگر مصرف درست تحقق نیابد، هر چند سرانه درآمد داخلی افزایش یابد، توسعه مطلوب حاصل نخواهد شد.

مبانی عدالت اقتصادی در نهج البلاغه

محقق: محبوبه استقامت سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت زینب علیها السلام شهر: یزد استان: یزد

واژگان کلیدی: اقتصاد، عدالت اقتصادی، نهج البلاغه، بیت‌المال

اسلام در کنار ظرائف عرفانی، الهی و دستورالعمل‌های اخلاقی، در بُعد اقتصادی نیز راه‌های کاربردی و دستورالعمل‌هایی دقیق دارد. اقتصاد در مکتب اسلام نه تنها از مسائل معنوی و عبادی جدا نیست بلکه خود عبادت است و می‌تواند انسان را در مسیر کمال و کسب رضایت خداوند رهنمون سازد. امیرالمؤمنین علیه السلام پرچمدار عدالت در طول حیات بشری است. سخنان ایشان در نهج‌البلاغه در تعدیل و ساماندهی اقتصادی جامعه بسیار مهم است. امام در حکومت محدود خود تمام تلاشش را برای به کار بستن دستورات اسلام در تمام زمینه‌ها از جمله بُعد اقتصادی جامعه اسلامی مبذول داشت. دقت در امور کارمندان و نظارت بر کار آنها، سفارش به کارگزاران گرفتن مالیات درباره مدارا با مردم، لزوم عدالت در مصرف مالیات و برخورد شدید با مفسد اقتصادی مهم‌ترین دستورالعمل‌های حکومتی امام علی علیه السلام در زمینه اقتصادی بود. یکی از وظایف مهم و خطیر بر عهده کارگزاران اخذ مالیات است و از آنجا که اموال مردم به دست آنها می‌رسد، بیش از دیگران در کمینگاه شیطان قرار می‌گیرند. از جمله مواردی که به طور چشمگیری در نهج‌البلاغه وجود دارد و

امیرالمؤمنین درباره آن اهتمام و سخت‌گیری خاصی داشتند، دقت در مصرف مالیات و عدم ستم به مردم بود. امام برای مراقبت از کارگزاران ناظرانی را بر آن‌ها گماشته بود و هر گاه تخلفی از آن‌ها سر می‌زد، مطلع می‌شد و او را به شدت بازخواست می‌کرد.

شاخص‌های اقتصاد مطلوب از دیدگاه قرآن

محقق: زهرا اکبری سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمة الزهراء (علیها السلام) شهر: کله‌دار استان: فارس

واژگان کلیدی: اقتصاد، قرآن، اسلام، رفاه

رشد اقتصادی در کنار سالم‌سازی فعالیت‌ها و مقابله با مفاسد، گسترش عدالت اجتماعی و برخورداری عموم مردم از رفاه نسبی، از مهم‌ترین دغدغه‌های عصر حاضر در غالب جوامع است. با وجود این که کار نزد بسیاری از نژادهای بشری در روزگاران گذشته، امری سخت، سخیف و مخصوص برده‌ها بوده است، در معارف اسلامی، فعالیت‌های تولیدی جایگاهی بسیار ارجمند دارد.

قرآن کریم در آیه‌های فراوانی یادآوری می‌کند که خداوند، منابع و امکانات تولید را در اختیار انسان‌ها قرار داده است و با تأکید بر تصرف در عوامل تولید، آنان را به آباد کردن زمین و برطرف کردن نیازهای معیشتی خود تشویق کرده است.

اقتصاد مطلوب بخشی از آموزه‌های اسلامی است که از یک سو، مؤلفه‌های رشد، توسعه اقتصادی و رفاه عمومی را ارائه می‌کند و از سوی دیگر، شیوه‌ها و عناصر مقابله با مفاسد و سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی را برمی‌نمایاند و بستر لازم را برای رشد معنوی و سعادت ابدی انسان فراهم می‌سازد.

کم‌فروشی از عوامل فساد در زمین شمرده شده و در آیات قرآن مجید بارها نکوهش شده است. یکی دیگر از مفاصد اجتماعی که قرآن کریم آن را نهی کرده احتکار است. یکی از تدابیر مهم اسلامی برای تأمین زندگی و جلوگیری از فقر، ارائه الگوی صحیح است. از دیدگاه اسلام، چگونگی و مقدار مصرف، بر اساس معیارها و اصولی مشخص می‌گردد. نیاز، تقدیر معیشت، اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط در مصرف که با دو معیار «نیاز» و «شرایط زمان» تعیین می‌گردد و توجه به اولویت‌ها در هزینه‌های مصرفی، مهم‌ترین این اصول هستند.

ارزش‌های اقتصادی ماندگار (وقف و صدقه)

محقق: فاطمه اسمعیلی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهر: ارسنجان استان: فارس

واژگان کلیدی: اقتصاد، ارزش‌های اقتصادی، وقف، صدقه

انسان فطرتاً همواره به کار خیر تمایل دارد و در صورت آگاهی، توجه و وجود شرایط لازم در پی انجام کارهای خیر است. از جمله کارهای خیر، انفاق و وقف است. یکی از راه‌های مهم انفاق و سرمایه‌گذاری ماندگار، وقف است به ویژه که این نوع هزینه کردن و صرف مال همواره باقی است و در روزگار ماندگار می‌ماند و جامعه و افراد آن نسل اندر نسل پیوسته از آن بهره می‌برند. وقف در اموری که مورد نیاز جامعه و مناسب و سودمند به حال افراد آن باشد انجام می‌گیرد؛ مانند وقف مساجد، حسینیه‌ها، مدارس، بیمارستان‌ها، ورزشگاه‌ها، مراکز خوابگاهی، مراکز تفریحی. وقف می‌تواند دارای فوایدی بسیار مهم و سازنده و آثاری گوناگون و تکامل‌آفرین باشد که ایجاد اشتغال، فقرزدایی، نشر فرهنگ و تعدیل ثروت، از جمله آن‌ها است. وقف احکام خاص خود را دارد و در آن عقد و ستاندن لازم است. موقوفات نیز احکام خاص خود را دارند و در نگه‌داری و استفاده از آن‌ها باید قوانین مربوط به آن رعایت گردد. یکی دیگر از ارزش‌های اقتصادی ماندگار، انفاق در راه خدا و صدقه دادن است. حق صدقه این است که بدانیم صدقه نزد پروردگاران پس‌انداز و سپرده‌ای است که نیاز به گواه‌آوری ندارد و چون در نهان این امانت را بدهیم، بیشتر از آنچه آشکارا بدهیم اعتماد کرده‌ایم. شرط صدقه همانند هر عبادت دیگر

قصد خلوص و نزدیکی به خدا است. صدقه از جهت ماندگاری خود یا اثر آن ارزشی جاودانه دارد. البته در دادن صدقه نیز مانند هر کار دیگری باید اعتدال رعایت شود و از افراط و تفریط دوری گردد.

برآورده شدن حاجت‌ها، نجات از سختی‌ها، وسعت روزی، نجات از مرگ بد، آمرزش گناهان و طول عمر با رزق فراوان، از جمله آثار صدقه هستند. صدقه انواع مختلفی دارد و شامل صدقه مال، مقام، زبان، صدقه عقل و رأی و علم می‌گردد. صدقه دادن به فقیران برای از بین بردن نیازمندی و فراهم کردن سرمایه برای ایشان، سبب گردش ثروت، به راه افتادن چرخ اقتصاد و تشویق بیکاران به کار کردن می‌شود. در حالی که ربا که در نقطه مقابل انفاق قرار دارد، سبب پیدا شدن گروهی می‌شود که کار نتیجه‌بخشی ندارند و سبب عقب‌افتادگی اجتماعی می‌شوند.

سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام

محقق: مریم سادات مشیری سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء علیها‌السلام شهر: آبادان استان: خوزستان

واژگان کلیدی: اقتصاد، جهاد اقتصادی، اسلام، سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام

اقتصاد، یکی از ارکان اساسی در زندگی خانوادگی بشر است. مشکلات اقتصادی و معیشتی و مسائل مربوط به آن همچون فقر، گرانی، محدودیت تجارت و داد و ستد و تورم، از مهم‌ترین مشکلات حیات انسان است. از دیدگاه قرآن کریم، فعالیت‌های اقتصادی و مبادرت به بهره‌گیری از مواهب طبیعی برای تأمین معاش، می‌تواند یک عمل عبادی و مظه‌ری از عبودیت خداوند متعال باشد. یکی از اهداف اساسی اسلام و حکومت اسلامی ایجاد رفاه همگانی است.

اسلام به مسأله فقر بسیار حساس است و با ارائه احکام و دستوراتی، فقرزدایی را از اهداف مهم خود قرار داده و با تجمع ثروت در دست یک عده به خصوص به شدت مخالف است و آن را زمینه‌ای برای مشکلات و معضلات اجتماعی می‌داند.

در سیره پیشوایان معصوم علیهم‌السلام، فعالیت‌های اقتصادی افراد ارزش بالایی دارد. رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فعالیت‌های اقتصادی را بسیار ارزشمند می‌دانست. از دیدگاه وی، تمام فعالیت‌های مسلمانان می‌تواند نوعی برقراری ارتباط با آفریدگار جهان باشد و افزون بر ارزش اقتصادی و دنیوی، در جهان آخرت از

پادشاه‌های معنوی نیز برخوردار شود. حکومت چند ساله امیرالمومنین علیه السلام، نتایج و برکات زیادی برای عالم اسلام داشت. از جمله فواید مهم و شگفت‌انگیز آن این بود که بسیاری از مسائل حکومتی اسلام را در برنامه‌های خود روشن ساخت. روش عملی و سخنانی که امام برای فرمانداران خود در ایالات مختلف نوشته است می‌تواند سندی برای روش حکومتی اسلام باشد. امام حسین علیه السلام با روح بزرگ و والایی که از آن برخوردار بود به یاری نیازمندان می‌شتافت و به زنان بی‌سرپرست و یتیمان رسیدگی می‌کرد. از دیدگاه امام هشتم علیه السلام کسی که در مصرف به خود و خانواده سخت می‌گیرد و در مصرف، خسرت می‌ورزد و نیز کسی که اسراف و زیاده‌روی می‌کند از جاده مستقیم بیرون هستند. امام رضا علیه السلام نابسامانی، بی‌عدالتی، تبعیض، فقر و محرومیت را به عللی نسبت می‌دهد که مهم‌ترین آن‌ها، به کار گماردن جاهلان و اشخاص سفیه و ناآگاه است.

سیره حضرت محمد ﷺ در تأمین امرار معاش

محقق: سیده خدیجه حسینی سال : ۱۳۹۰
 مدرسه علمیه : فاطمیه علیها السلام شهر: فسا استان : فارس
 واژگان کلیدی: تأمین معاش، معیشت، روزی، حلال

اشتغال مسأله‌ای است که امروزه همه جوامع درگیر آن هستند و وجود آن بر جامعه تأثیر مثبت می‌گذارد و باعث پیشرفت جامعه می‌شود. تأمین معاش زندگی یکی از مسائلی است که همه ما انسان‌ها خواسته یا ناخواسته درگیر آن هستیم. معصومین علیهم السلام نیز مانند همه انسان‌ها برای تأمین زندگی تلاش و کوشش می‌کردند و همه زندگی آن‌ها به عبادت اختصاص نداشته است. آنان بخشی از روز را به کار، بخشی را به خانواده و بخشی را به مردم اختصاص می‌دادند.

یکی از خصوصیات بارز پیشوایان ما ساده‌زیستی آنان است. ایشان به خاطر اخلاق خوبی که داشتند، همیشه در امرار معاش موفق بودند. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله هیچ توجهی به دنیا نداشت. آن حضرت با کارگران با نرمی و خوشخویی برخورد می‌کرد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله کارهای خود را به دیگران واگذار نمی‌کرد و تا جایی که ممکن بود به دیگران نیز در کارهایشان کمک می‌کرد. پیامبر صلی الله علیه و آله بهترین سرمایه را گوسفندداری می‌دانست و افراد فقیر را به انجام کار و یادگیری حرفه و شغل

تشویق می‌کرد. از خداوند می‌خواست که نان را مبارک و سهل الوصول گرداند. وی سفر را بسیار دوست داشت، در سفر کار می‌کرد و آن را ارزش می‌دانست.

فقر و فقرزدایی در سیره معصومین علیهم‌السلام

محقق: سمیرا رحمانیان سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت نرجس علیها‌السلام شهر: جهرم استان: فارس

واژگان کلیدی: فقر، سیره، معصومین، فقرزدایی

فقر در لغت به معنای کم شدن مال و حاجت است و احتیاج را از آن جهت فقر گفته‌اند که به منزله شکسته شدن ستون فقرات در تعدّر رسیدن به مراد است و در اصطلاح هم به معنای حاجت در تمام زمینه‌های فرهنگی، مالی است . مسأله مهم در اقتصاد هر کشور، رفع فقر از جامعه یا به حداقل رساندن آن است . بیشتر نظام‌ها و مکاتب بشری مدّعی توجّه به فقرا و از بین بردن فقر در جامعه هستند. برخی از آن‌ها به طور نسبی موفق به این کار شده‌اند و برخی دیگر فقط ادّعای آن را داشته‌اند، اما نتوانسته‌اند فقر را از بین ببرند. دین اسلام تأکید بسیار زیادی بر پرهیز از طمع و دنیاگرایی دارد. طمع و دنیاگرایی، بخل، اسراف و خیانت از عوامل ایجاد فقر هستند. نفرین فرزند نیز جزء عوامل ایجاد فقر است که باعث بروز فقر در زندگی فرد نفرین‌کننده می‌گردد.

اسلام دین جامعی است و همان طور که عوامل ایجاد فقر را بیان کرده، عوامل فقرزدا را نیز معرفی کرده است؛ زیرا نمی‌توان انسان را از کاری منع کرد و جایگزینی برای آن قرار نداد. پناه بردن به خدا، عبادت، صدقه دادن و صله

رحم از عوامل فقرزدا هستند. از دیگر عواملی که در از بین بردن فقر اثر دارد، ازدواج است. در برخی روایات، از نظافت به عنوان عامل فقرزدا یاد شده است. اهمیت به کار، ترغیب به حاضر شدن در محل کسب، تجلیل از مقام کارگر و تلاش برای کسب روزی حلال، نمونه‌هایی از سیره عملی معصومین علیهم‌السلام در فقرزدایی هستند. ائمه معصومین علیهم‌السلام پیوسته در زندگی خود، یارانشان را به فعالیت‌های اقتصادی و کسب روزی حلال تشویق کرده‌اند و کار کردن در راه تأمین معاش خانواده را شایسته بزرگ‌ترین پاداش‌های دنیوی و اخروی دانسته‌اند؛ زیرا این امر ضمن حفظ کرامت انسان‌ها در برابر هم‌نوعانشان، آن‌ها را از فقر دنیوی نجات می‌دهد و ضامن سعادت‌مندی آنان در آخرت و رضایت خداوند می‌شود.

جایگاه قرض الحسنه در نظام اقتصادی اسلام

محقق: مرضیه حسین نژاد سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء (علیها السلام) شهر: شیراز استان : فارس

واژگان کلیدی: قرض، قرض الحسنه، اسلام، نظام اقتصادی

فرهنگ غنی اسلامی با برانگیختن انگیزه‌های معنوی، درصدد تنظیم رفتارهای اقتصادی در جهت رفع نیازهای اجتماعی است. اسلام باید دارای نظام اقتصادی ثابت و جهان‌شمول باشد؛ زیرا در غیر این صورت، انسان‌ها را به سوی اهدافی که در نظر دارد، هدایت نکرده است. از این رو، شریعت اسلام چنین نظامی را ارائه کرده است. یکی از ارکان این نظام بزرگ، قرض الحسنه است که پیشینه‌ای به قدمت زندگی اجتماعی انسان‌ها دارد.

خاندان رسالت (علیهم السلام) در گفتار و رفتارشان به قرض الحسنه اهمیت زیادی می‌دادند و خود در این راه پیشقدم می‌شدند و پیروانشان را با تأکیدهای بسیار به این امر مقدس دستور می‌دادند. مراجعه اجمالی به روایات نشان می‌دهد که معصومان (علیهم السلام) با بیان‌های گوناگون، تمام مسلمانان را به عرضه وجوه برای قرض و رواج هر چه بیشتر این قرارداد تشویق می‌کردند.

بسیاری از جرایم و مفسدات اقتصادی در جوامع ناشی از ناتوانی مالی و فشارهای اقتصادی است بنابراین، می‌توان قرض الحسنه را به عنوان یک ابزار فقرزدایی در نظر گرفت و در تخصیص وجوه و هدایت صحیح آن با توجه به سیاست‌های کلان، تصمیم‌گیری کرد. اطمینان وام‌دهندگان به رسیدن وجوهشان

به دست نیازمندان واقعی، نقشی مهم در تحقق انگیزه‌های معنوی و اخروی در عرصه قرض‌الحسنه و کارآمدی آن دارد. اجتناب از ربا، فقرزدایی، رفع نیاز نیازمندان و اطمینان به حصول آن و جلوگیری از جرائم و مفسد اقتصادی، از جمله آثار قرض‌الحسنه در جامعه اسلامی است.

بررسی رفتارهای تجمل‌گرایانه و تأثیر آن بر خانواده و جوامع

محقق: فرزانه طالقانی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت زهرا علیها السلام شهرستان: مشهد استان : خراسان رضوی

واژگان کلیدی: تجمل، اسراف، تجمل‌گرایی، هوای نفس

تجمل‌گرایی به معنای رغبت به تجملات و توجه به ظواهر زندگی است . اسراف، تبذیر، ریخت و پاش بی‌مورد و خرج کردن‌های بی‌برنامه، یک بیماری اجتماعی است که از یک سو معنویت را در افراد می‌خشکاند و از سوی دیگر، می‌تواند به یک معضل برای جامعه تبدیل شود.

انسان موجودی مرکب از دو بعد ماده و معنی است و هر یک از دو بعد وجودی او، نیازهای خاص خود را دارد که باید برآورده گردد. دین مبین اسلام در عین حال که به زندگی دنیایی انسان توجه دارد مسلمانان را به عدم افراط و تفریط در این زمینه فراخوانده است و آنان را به یک زندگی معتدل و خوب دعوت می‌کند.

یکی از معضلات مهم جوامع بشری در کشورهای توسعه‌یافته از جمله ایران، رواج فرهنگ مصرف‌زدگی و تجمل‌گرایی است . اسراف و تجمل‌گرایی به خاطر وجود دو دسته عوامل درونی و بیرونی در انسان به وجود می‌آید. از آنجا که روش‌های رفتاری و گفتاری مسئولان جامعه، به ویژه رهبران فکری و معنوی، در شکل‌گیری ارزش‌ها و ضد ارزش‌های اجتماعی تأثیر مستقیم دارد، روی آوردن آن‌ها به تشریفات و بهره‌وری بیش از حد از زیبایی‌های دنیوی، موجب روحیه «تجمل‌گرایی» در بین توده مردم می‌شود. رفاه، تجمل‌گرایی و

غرق شدن در دریای لذایذ و نعمت‌های دنیوی و دور شدن از معنویات، باعث طغیان و سرکشی انسان می‌شود. انحطاط اجتماعی، از جمله آثار زیانبار تجملگرایی است. ورود در بازار رقابت تجمل‌گرایی گنا‌هانی چون غرور، حسد، کینه‌توزی و شهوت‌پرستی را به دنبال خواهد داشت. پشت کردن به ارزش‌ها و امور معنوی و اخلاقی، از جمله آثار شوم تجمل‌گرایی است. اولین گام برای مبارزه با اسراف و اصلاح نمودن الگوی مصرف، تبیین و معرفی الگوی مصرف است تا آحاد جامعه بتوانند میزان بهره‌گیری خود از امکانات و سرمایه‌های مادی و معنوی را بر اساس یک الگوی صحیح تنظیم نمایند. ایمان و زهد دینی مهم‌ترین کارکرد را در جلوگیری از اسراف و زیاده‌روی دارد.

بررسی برخی قواعد فقهی و تأثیر آن بر بازار کار

محقق: ندا طاهری سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: نفیسه شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: اسلام، بازار، کار، قواعد فقهی.

فقه از علوم اسلامی برگرفته شده از متون اسلامی است. قواعد فقهی، احکامی کلی هستند که مجموعه‌ای از مسائل همگون و همانند از ابواب مختلف در آن‌ها مندرج است که خاستگاه آن‌ها را باید قرآن و روایات دانست. از آنجا که به خاطر سپردن یکایک فروع فقهی و حضور ذهن به آن‌ها، امری دشوار است علمای اسلام بر آن شدند تا از طریق دسته‌بندی احکام بر مبنای ملاک‌ها یا ابواب و نیز تدوین و باب‌بندی آن‌ها، کار احاطه بر آن‌ها را آسان سازند.

برخی از قواعد فقهی مربوط به بازار از این قرارند: قاعده «اتلاف» یکی از قواعدی است که نه تنها در شرع برای اثبات ضمان به آن استناد شده است بلکه عقلای عالم و اهل عرف نیز به آن استناد می‌کنند و مضمون آن این است که کسی که مال دیگری را تلف کرده ضامن است و باید مثل یا قیمت آن را بپردازد. در جریان قاعده اتلاف، طبق نظر مشهور شرط است که شیء تلف‌شده، مال باشد؛ در غیر این صورت، تلف‌کننده به موجب قاعده اتلاف ضامن نیست. یکی دیگر از شروط اجرای قاعده اتلاف این است که اتلاف به اذن مالک نباشد؛ چون در این فرض، مالک با رضایت خود به اتلاف، احترام مال خود را از بین برده است. یکی از آثار اتلاف، مترتب شدن خیار و حق فسخ برای مشتری یا

مستأجر است. قاعده صحت این حقیقت را ثابت می‌کند که اسلام آدمی را به دور از گناه و خطا می‌شمارد؛ مگر آن که عکس آن ثابت شود و این اصل در قوانین کیفی کشورهای جهان نیز راه یافته است. ادعا این است که مسلمانان از این جهت که مسلمانند و پایبند مقررات اسلامی هستند، مرتکب عملی خلاف این مقررات نمی‌گردند و در نتیجه، باید اعمال آنها را حمل بر صحت نمود. قاعده احسان چنین است که به مقتضای آیه «ما علی المحسنین من سبیل» و «هل جزاء الإحسان إلا الإحسان»، چنان که شخصی به قصد نیکوکاری برای دفع ضرر یا جلب منفعت دیگری کاری کند و این کار او باعث خسارت شود ضامن نیست و باید از اقدام شایسته او سپاسگزاری کرد. مؤاخذه شخص نیکوکار به خاطر احسانی که انجام داده عقلاً قبیح است. وجود این قاعده باعث می‌شود که نیکوکاران از انجام عمل نیک منصرف نشوند و با کار خود در حفظ اموال یکدیگر بکوشند.

نقش روحانیون و مبلغان در تبیین و تحقق جهاد اقتصادی

محقق: فاطمه فرهادیان سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : النقیسه شهر: اصفهان استان : اصفهان

واژگان کلیدی: روحانیون، مبلغان، جهاد اقتصادی، اقتصاد اسلامی

ترکیب جهاد اقتصادی از دو واژه جهاد و اقتصاد تشکیل شده است و به نوعی تلاش مقدّس همراه با انگیزه الهی در عرصه اقتصاد و معیشت اشاره دارد. شناخت اقتصاد اسلامی از اهداف مکتب اسلام است که تحقق آن موجب شکوفایی جامعه، زدودن فقر و ایجاد رفاه و عدالت می‌گردد. یکی از تدابیر مهمّ اسلام برای تأمین زندگی و جلوگیری از فقر، ارائه الگوی صحیح است. با مختصری مطالعه در تاریخ و تعلیمات اسلام روشن می‌شود که این دین تنها یک سلسله دستورات و مقرّرات اخلاقی و عقائد مربوط به مبدأ و معاد نیست، بلکه اسلام همراه خود حکومتی را آورد که همه نیازمندی‌های یک جامعه پاک و مترقّی را تضمین می‌کرد. یکی از ارکان این حکومت، تشکیل بیت‌المال برای رفع نیازهای اقتصادی بود.

بر اساس هویت اسلامی و انسانی باید اخلاق اسلامی در حوزه اقتصاد حاکم شود. اخلاق اقتصادی در حوزه اجتماع باید تغییر کند؛ زیرا بخشی از هویت اقتصادی جامعه اسلامی، مربوط به اخلاق اقتصادی است. اسلام در رسیدن به همه اهداف اقتصادی و مالی، از چهارچوب ارزش‌های اخلاقی خارج نمی‌شود و هرگز برای تحقق آن اهداف از توجه به اخلاق، انسانیت و معنویت

غافل نمی‌گردد. یکی از عوامل بسیار مهمی که می‌تواند به رشد و توسعه اقتصاد و افزایش کارآمدی در جامعه کمک کند، احیای فرهنگ غنی کار، تلاش و همت و توجه به آموزه‌های دین و ارزش‌های معنوی کار است.

روحانیون و مبلغان به عنوان سفیران دین و فرهنگ می‌توانند نقشی بسزا در این زمینه داشته باشند. لازم است که اقتصاد اسلامی به عنوان یک الگوی صحیح، جامع و تمام‌عیار برای مردم تبیین و روشن گردد و همه ابعاد و زوایای آن شناخته شود تا بتوان نقص‌ها و کاستی‌های جامعه را شناسایی کرد و در جهت رفع آن‌ها گام برداشت. این امر با همکاری همه نهادها و افراد جامعه به ویژه روحانیون و مبلغان ممکن است.

نقش توسعه اقتصادی در اقتدار جامعه اسلامی

محقق: معصومه آقاسی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه علیها السلام چیدر شهر: تهران استان : تهران

واژگان کلیدی: اقتصاد، توسعه، اقتدار، جامعه اسلامی

زندگی اجتماعی انسان‌ها بدون اقتصاد شکوفا و رشد یافته بسیار دشوار است. اقتصاد بیمار، همواره زمینه را برای نابودی ارزش‌های اخلاقی و حاکمیت فساد، فحشا، جرم و خیانت بیشتر مهیا می‌کند. مشکلات اقتصادی از مهم‌ترین مشکلاتی است که همه جوامع بشری به صورت نسبی با آن رو به رو بوده‌اند و به خاطر آن درگیری‌های داخلی و خارجی فراوانی را نیز متحمل شده‌اند، ضمن این که تلاش‌های فراوانی در جهت حلّ این مشکلات انجام داده‌اند و طرح‌ها و راه‌حلی‌هایی نیز در این زمینه ارائه داده‌اند. جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یک نظام انقلابی پس از پیروزی، رفاه اقتصادی، شکوفایی، رشد بهره‌ها و درآمد سرانه مردمی را نوید داده و تلاش‌هایی را در این زمینه کرده است.

در آغاز که توسعه مطرح شد رشد کمی و جنبه مادی آن مورد توجه بود و هر کشوری که درآمد سرانه‌اش بالا بود، توسعه یافته شمرده می‌شد؛ اما در دو دهه اخیر به جنبه کیفی و انسانی آن نیز توجه شده است. اگر بخواهیم با استفاده از منابع دینی درباره توسعه بحث کنیم، مناسب‌ترین معادل در این زمینه، واژه عمران است که در قرآن و روایات بسیار آمده و آن را به عنوان یکی از اهداف خلقت انسان بر روی زمین معرفی نموده است. این مفهوم می‌تواند واژه‌ای مناسب به جای توسعه باشد.

اسلام در باره همه جنبه‌های زندگی از جمله اقتصاد و مسائل مادی، قوانین مشخصی ارائه نموده است. این آیین الهی، خواستار انسان و جامعه رشديافته است. رشدی که اسلام در زمینه سرمایه‌های مادی در نظر دارد، همان توسعه و عمران اقتصادی است که انسان و جامعه رشديافته در مسیر آن قرار دارند. اسلام توسعه را به طور عام به موقعیتی اطلاق می‌کند که در آن افراد، در بالاترین قابلیت خود به مقام قرب الهی دست یابند، یعنی فعالیت‌های افراد آن، کاملاً جهت‌گیری الهی داشته باشد و هدف آن‌ها نیز رستگاری اخروی باشد. تقوا، از عوامل مؤثر در این راه است البته نقش تقوا در توسعه اقتصادی، در امتداد کار و تلاش قرار می‌گیرد.

اندیشه‌های اقتصادی در نهج البلاغه

محقق: اعظم نوربخش سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : نجس خاتون علیّه السلام شهر: دولت آباد استان: اصفهان

واژگان کلیدی: نهج البلاغه، اقتصاد، اسلام، عدالت

مسأله عدالت از دیرباز جزء مهم‌ترین مباحث و دغدغه‌های بشر، ادیان الهی و اندیشمندان سیاسی بوده است. در دنیای امروز مسائل اقتصادی از اهمیت بسیار برخوردار است. نهج البلاغه، کتابی جامع از گفته‌های امام علی علیه السلام، در موضوعات مختلف اعتقادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است. با نگاهی کلی و همه‌جانبه به نهج البلاغه و با توجه به اندیشه‌های این کتاب می‌توانیم اولین گام را در بهره‌برداری از اندیشه‌های اقتصادی آن برداریم. بحث عدالت در اندیشه امام علی علیه السلام، مبحث بسیار گسترده و عمیقی است که تأمل، تفکر و مجال زیادی می‌طلبد.

از دیدگاه آن حضرت برقراری عدالت در جامعه، بهره‌برداری صحیح از منابع و سرمایه‌های موجود و توجه به توسعه منابع انسانی، کشاورزی، صنعت و توسعه تجارت از اهداف نظام اقتصادی اسلام شمرده می‌شوند. همچنین مبارزه با مفسدات اقتصادی مانند احتکار، ربا و رشوه و نیز گرفتن مالیات‌های اسلامی مثل خمس و زکات و اعتدال در مصرف و دوری از اسراف و تجمل از مهم‌ترین برنامه‌های اقتصادی اسلام به شمار می‌آیند.

به نظر امام علی علیه السلام از دیگر اهداف نظام اقتصادی اسلام، فقرزدایی است؛ زیرا فقر در حوزه اقتصاد، آثاری ویرانگر بر جای می‌نهد. از نگاه ایشان، مردمی

که زمین و آب دارند و فقر بر آن‌ها سایه افکنده است از رحمت الهی دور و از عنایت خداوند جدا هستند. امام علی علیه السلام، برای صنعت نیز اهمیت زیادی قائل بود و آن را گنج می‌دانست، اگرچه جامعه‌ای که امام بر آن حکومت می‌کرد، از نظر اقلیمی، زمینه توسعه صنعتی نداشت. در صدر اسلام و نیز در دوران حکومت امام علی علیه السلام، تجارت بیشترین نقش را در اقتصاد داشت. امام بر لزوم حمایت از بازرگانان در ساختار حکومتی تأکید می‌کرد.

ضمان کاهش ارزش پول با رویکرد فقهی

محقق: لیلا عرب سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: النقیسه شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: فقه، رویکرد فقهی، ضمان، ارزش پول

یکی از مهم‌ترین مسائل نظام اقتصادی پول و احکام آن است. دگرگونی‌های سریع اقتصاد و ماهیت اعتباری پول، باعث شده است تا ارزش آن پیوسته سیر نزولی داشته باشد. اختلاف نظر فقها پیرامون جبران یا عدم جبران کاهش ارزش پول، در واقع ناشی از نگرش‌های متفاوت درباره ماهیت پول و مثلی یا قیمی بودن آن است.

در تعریف کاهش ارزش پول می‌توان گفت که این مشکل، روی دیگر توژم است و معنای پذیرفته شده و عملی آن همان «افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و کم شدن قدرت خرید پول در طول زمان» است. مسأله ضمان کاهش ارزش پول در ابواب متعدّد و در فقه و حقوق کاربرد دارد.

درباره مثلی یا قیمی بودن پول چهار نظریه در بین فقها وجود دارد که در تعیین حکم ضمان کاهش ارزش پول، نقشی بسزا دارد. نظر اول این است که پول‌های رایج امروزی مثلی هستند. شیئی مثلی است که به خاطر وجود صفاتی در آن، رغبت و تمایل عرف به آن تفاوت پیدا نکند و در نتیجه در نظر عرف در ارزش و مالیت تفاوت نداشته باشند.

بنا بر نظریه دوّم پول قیمی است؛ زیرا آنچه در پول معتبر است مالیت آن است یعنی ارزش کاربردی و توان خرید آن. نظریه سوّم نظریه تفصیل است با این مضمون که پول را می‌توان در دو عرصه افراد عرضی و افراد طولی ارزیابی کرد. بنا بر نظریه چهارم برخی از فقها معتقدند که پول نه مثلی است و نه قیمی؛ زیرا مثلی و قیمی درباره اجناس و کالاها که دارای ارزش ذاتی هستند به کار می‌رود.

با توجه به وظایف پول که توان انباشتن ارزش و دارا بودن ارزش داد و ستدی است و با توجه به نگاه عرف و عقلا به پول، مالیت آن اثبات می‌شود. با توجه به نتیجه‌گیری‌های انجام‌شده در این زمینه پیشنهاد می‌شود که حکم فقها درباره لزوم جبران کاهش ارزش پول در مسائل حقوقی بیشتر استفاده شود و اجرای آن در مصادیق مختلف عملی گردد.

جهاد اقتصادی و تولید اسباب بازی

محقق: سمانه نهاوندی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء (علیها السلام) شهر: شیراز استان: فارس

واژگان کلیدی: بازی، اسباب بازی، اسلام، کودک

کودک امانتی با سرشستی پاک است که نزد والدین خویش و جامعه انسانی به امانت گذاشته می شود. بازی برای کودک از جدی ترین موضوعات حیات وی و امری طبیعی محسوب می شود. اسباب بازی مجموعه وسایلی است که کودک با آن به رشد ذهنی یا فیزیکی بالاتری می رسد.

بازی و اسباب بازی در تمامی ابعاد رشد کودکان بسیار بااهمیت است و در متون اسلامی به آن اشاره شده و درباره ضرورت آن در رشد کودک سفارش شده است . پیشوایان گرامی اسلام به این اصل بزرگ تربیتی توجه کامل داشتند و درباره آن به مسلمین مؤکداً سفارش کرده اند. اهمیت بازی در دین اسلام به گونه ای است که حتی درباره سن شروع آن هم روایات متعددی از ائمه معصومین (علیهم السلام) ذکر شده است .

اولین فعالیت اجتماعی کودک به صورت بازی شروع می شود و طی آن کودک با مسئولیت ها آشنا می شود و می فهمد که برای رسیدن به هدف های مشخص باید تلاش کند. محرکی چون بازی بر رشد شناختی، عاطفی، اجتماعی و فیزیکی کودک تأثیری بسزا دارد. بازی مهارت های اجتماعی کودک را افزایش می دهد. اسباب بازی می تواند آثار روحی منفی مانند تهاجم فرهنگی و دوری و از خود بیگانگی کودک با فرهنگ و ارزش های اجتماعی خود را در پی داشته

باشد. طراحان به عنوان یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین عامل در ساخت اسباب‌بازی‌ها دارای نقشی بسزا هستند. کارشناسان تربیتی معتقدند که اسباب‌بازی باید سبب نزدیکی به واقعیت و فرهنگ جامعه باشد و با دیگر وسایل و محیط زندگی کودک و ارزش‌های موجود در جامعه تناسب داشته باشد. بخشی از هویت فرهنگی و ارزشی هر ملتی را می‌توان از خلال بازی‌ها و اسباب‌بازی‌های کودکان شناخت. برای تولید و ساخت اسباب‌بازی‌ها و پیشرفت اقتصادی در این زمینه، نیاز به حمایت سازمان‌هایی مختلف مانند دولت و سیاست‌گذاران فرهنگی و وزارت فرهنگ و ارشاد است. کارشناسان تربیتی معتقدند که اسباب‌بازی باید سبب نزدیکی به واقعیت و فرهنگ جامعه باشد و با دیگر وسایل و محیط زندگی کودک و نیز ارزش‌های جامعه تناسب داشته باشد. بنابراین، با طراحی و تولید انبوه وسایل بازی مطابق با فرهنگ کشور، می‌توان نیاز مردم را به سمت بازارهای داخلی سوق داد.

اصلاح الگوی مصرف و رابطه آن با توسعه فرهنگی

محقق: پروین جعفر پور سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: استهبان استان: فارس

واژگان کلیدی: اسراف، تبذیر، الگوی مصرف، تجمل‌گرایی

جامعه امروز، نیاز به یک تحول اساسی در زمینه مصرف امکانات موجود دارد. از مهم‌ترین راهبردها برای رسیدن به پیشرفت و عدالت، اصلاح الگوی مصرف است. این راهکار باید در دو بخش رفتارهای شخصی و اجتماعی، تمام اقشار جامعه و رفتارهای سازمانی و دولتی را در بر بگیرد.

الگوی مصرف تابع فرهنگ اقتصادی است و به میزان زیادی به آداب، عادات و رسوم اقتصادی نهادها و مردم بستگی دارد. آگاه کردن آحاد مردم و تغییر باورهای آنان نسبت به رسوم غلط مصرف و پیامدهای سوء آن با توجه به معارف دینی و سیره بزرگان و معصومین علیهم السلام نقشی مهم در اصلاح الگوی مصرف دارد. بنابراین زمان زیادی لازم است تا همه افراد جامعه، الزام رفتارهای اصلاح‌گرایانه در زمینه مصرف را احساس کنند.

تمام افراد جامعه، سازمان‌های دولتی، ادارات و شرکت‌ها باید در عملی شدن اصلاح الگوی مصرف مصمم باشند و در قبال دارایی‌ها، منابع، اموال و حقوق خود و شهروندان احساس مسئولیت کنند و بی‌تفاوت نباشند. استفاده از مراکز آموزشی و تبلیغاتی، صدا و سیما، مطبوعات و حوزه‌های علمیه، برای بیان معارف دینی و اهتمام دین مبین اسلام به مبارزه با اسراف، بخشی از عوامل فرهنگی برای اصلاح مصرف است.

جهاد اقتصادی با رهبری امام موسی صدر &

محقق: منصوره منصوری سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : مجتهده امین شهر: اصفهان استان : اصفهان

واژگان کلیدی: جهاد اقتصادی، امام موسی صدر، لبنان، اسلام.

لبنان در دهه سی، پیش از ورود امام موسی صدر به این کشور از نظر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، دینی و اقتصادی در شرایط بسیار ناگوار به سر می‌برد. امام موسی صدر که تکلیف خود را در هجرت به لبنان و حمایت از شیعیان مظلوم آن می‌دید به لبنان رفت. با ورود امام موسی به لبنان و نزدیک به بیست سال مجاهدت او در همه زمینه‌ها به ویژه در زمینه اقتصادی، جامعه لبنان به وضعیت بسیار مطلوب‌تری نسبت به قبل دست یافت. امام موسی صدر همزمان با آغاز فعالیت‌های گسترده دینی و فرهنگی خود در مناطق شیعه‌نشین لبنان، مطالعات عمیقی را به منظور ریشه‌یابی اسباب عقب‌ماندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شیعیان آن سامان به اجرا گذارد.

با توجه به نفوذ تأثیرگذار اقتصاد سوسیالیستی در زمان امام صدر در ایران، به ویژه پس از انتشار افکار اشتراکی کمونیستی به صورت فراوان در کشورهای مسلمان، آنچه تدوین و تبیینش بسیار لازم بود، مواضع اقتصادی اسلام بود. پیوند مستقیم اسلام با اقتصاد از آن جهت است که مستقیماً یک سلسله مقررات اقتصادی درباره مالکیت، مبادلات، مالیات‌ها، ارث، صدقات، وقف و مجازات‌های مالی دارد.

نوع ورود امام موسی صدر به اندیشه‌های اقتصادی، نگاهی است که در آراء شهید صدر نیز وجود دارد؛ زیرا تنها کسانی که در اندیشه اقتصاد اسلامی از مبانی فقها و احادیث استفاده کردند، امام موسی صدر و شهید صدر بودند. امام موسی صدر در سرلوحه برنامه‌های اقتصادی خویش، توجه به تمام ملل فقیر را قرار داد. امام موسی صدر همواره و در همه جا اخلاق را در تمام مسائل و از جمله مسائل اقتصادی یک اصل می‌داند.

ابعاد امنیت و آثار آن از دیدگاه قرآن کریم

محقق: حمیده رنگرز سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت نرجس علیها السلام شهر: زاهدان استان: سیستان و بلوچستان
واژگان کلیدی: امنیت، امنیت اخلاقی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی، اسلام.

امنیت فرایندی است که در آن مناسبات اجتماعی بین افراد، نهادهای مدنی و دولتی، توسعه می‌یابد و از نهادینه شدن فسادهای مختلف صیانت می‌شود و در نتیجه باعث کاهش ضریب ناامنی افراد از ناحیه سایر بازیگران اجتماعی است. واژه امنیت در مقابل تهدید مفهوم پیدا می‌کند، یعنی هر کجا تهدیدی مطرح می‌شود، امنیت به خطر می‌افتد. امنیت از نیازهای ضروری بشر است که در متون اسلامی بسیار بر آن تأکید شده است. ذهنی بودن، نسبی بودن و تجزیه‌ناپذیر بودن، ویژگی‌های امنیت هستند. امنیت ابعاد مختلفی دارد که امنیت اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را شامل می‌شود.

امنیت فردی به معنای امنیت فرد در زندگی خود و سلامت جسم در حدود قانون است. امنیت فردی در جامعه تنها در سایه امنیت سیاسی ایجاد خواهد شد و امنیت سیاسی نیز در هر جامعه به ساخت دستگاه‌های سیاسی و نحوه نگرش زمامداران به قدرت و حقوق مردم مربوط است. ناآرامی سیاسی، اطمینان و امید به آینده را که زمینه‌ساز توسعه هستند مختل می‌سازد و فضای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری جامعه را آلوده می‌کند و در مجموع به کاهش کارایی و مطلوبیت می‌انجامد.

امنیت اجتماعی عبارت است از: حالت فراغت همگانی از ترس و اضطراب و مصونیت جان، مال، آبرو، ناموس و شغل شهروندان از هرگونه تهدید و تعرض. تأمین امنیت اجتماعی و برقراری نظم عمومی از ضروریات اولیه هر جامعه بشری است. بین آموزه‌های دینی اسلام و امنیت اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد؛ یعنی هر قدر تربیت دینی در میان جوانان و شهروندان بالا باشد به همان نسبت امنیت اجتماعی افزایش می‌یابد و بالعکس. مهم‌ترین حوزه امنیت که اسلام بر آن توجه و تأکید دارد، امنیت اخلاقی است؛ زیرا امنیت اخلاقی اساس و پایه امنیت‌های دیگر است.

سیره اقتصادی معصومین علیهم‌السلام

محقق: مرضیه خوری نژاد سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها‌السلام شهر: دامغان استان: سمنان

واژگان کلیدی: اقتصاد، سیره، سیره‌شناسی، سیره اقتصادی

با نگاهی به سیره معصومین علیهم‌السلام در می‌یابیم که تلاش و پرداختن به فعالیت‌های اقتصادی از برجسته‌ترین ویژگی‌های آن بزرگواران بوده است. تأکید احادیث و روایات بر کار و تلاش سازنده، مفید و مولد، بیانگر تبیین ارزش کار مولد در جامعه است. ائمه معصومین علیهم‌السلام، در زندگی اقتصادی خود با برنامه کامل و منظم اقتصادی رفتار می‌کردند و هیچ تناقض و تعارضی در رفتارشان وجود نداشت. اگر هم گاهی رفتاری به ظاهر متناقض داشته‌اند، متناسب با همان دوران و شرایط خاص، قابل بررسی است. آنان در زندگی فردی خود سعی می‌کردند که با کار و تلاش و فعالیت به کسی متکی نباشند و استقلال اقتصادی داشته باشند. یکی از اصول راهبردی در سیره اقتصادی اهل بیت علیهم‌السلام، اهتمام و توجه آنها به حلّیت در آمد است. دوران حکومت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و به تبع آن، اداره امور بیت‌المال از ناحیه آن حضرت، محدود به مدینه و اطراف آن بوده است، ولی با این حال شیوه آن حضرت در گردآوری، حفظ و نگهداری، تقسیم و مصرف آن در موارد خاص خود، دارای جایگاه خاصی است. «زکات» یکی از منابع مالی تأمین بیت‌المال در زمان پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بوده است که بر گاو، گوسفند، شتر، خرما، گندم، جو، کشمش، طلا و نقره سکه دار تعلق می‌گیرد. روش رسول خدا این بود که پیوسته به عملکرد و حساب کارگزاران

خود با دقت رسیدگی می‌کرد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در تمام دوران رسالت خود به هیچ عنوان به اطرافیان و وابستگان اجازه نداد به سبب نزدیکی به آن حضرت یا خویشاوندی با وی، در جهت سوء استفاده از بیت‌المال گامی بردارد و یا از امتیازی برخوردار شود. اگر اموالی که به دست آن حضرت می‌رسید، حق جنگجویان، فقیران و امثال آن‌ها بود، در اسرع وقت بین آن‌ها تقسیم می‌کرد و سعی داشت چیزی از اموال عمومی نزد آن حضرت باقی نماند. پیامبر پس از تأسیس بیت‌المال، برای تقسیم اموالی که از راه غنیمت، زکات و دیگر موارد به دستش می‌رسید، برای هیچ فردی از مسلمانان حق و امتیازی بر دیگری قائل نمی‌شد و همگان از نظر او یکسان بودند و به همگان سهمی برابر می‌داد. در سیره امام علی علیه السلام نیز، همه مردم از حقوق مساوی برخوردار بودند و از مواهب اجتماعی یکسان بهره‌مند می‌شدند. امام علی علیه السلام در تقسیم غنائم به شیوه رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتار می‌کرد.

مبانی اقتصادی اسلامی و کاپیتالیستی

محقق: مریم قاسمی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه علیها السلام شهر: شهرکرد استان: چهار محال و بختیاری

واژگان کلیدی: مبانی، اقتصاد، اسلام، کاپیتالیسم

جهان در قرن گذشته تحت سیطره دو مکتب فلسفی لیبرالیسم و ماتریالیسم دیالکتیک که خود ساخته اندیشه ناقص بشری بودند، اداره می‌شد. این دو مکتب در عرصه سیاست به صورت نظام‌های دموکراسی و «کمونیسم» و در عرصه اقتصاد به صورت کاپیتالیسم و سوسیالیسم بروز و ظهور داشت.

کاپیتالیسم، نوعی سیستم اقتصادی است که در آن وسایل عمده تولید به وسیله سرمایه‌های شخصی فراهم می‌شود و صاحبان سرمایه مالک شخصی آن‌ها باقی می‌مانند. اداره و گرداندن دستگاه‌های تولیدی نیز در اختیار مالکان کارخانه‌ها است که کارگران را به شکل روزمزد اجیر می‌کنند و به کار می‌گمارند.

خصوصیت سیستم سرمایه‌داری جستجوی سود و یکی از اصول سرمایه‌داری رقابت در سود است. مبانی نظام اقتصاد سرمایه‌داری عبارت است از: آزادی، دولت محدود، مالکیت خصوصی، رقابت به انگیزه نفع شخصی، حاکمیت مصرف‌کننده، تجویز بهره و توزیع درآمد و ثروت. مالکیت خصوصی بر عوامل تولید (زمین، کار و سرمایه) از مبانی اصلی نظام اقتصاد سرمایه‌داری است. در اقتصاد سرمایه‌داری، مصرف هدف نهایی فعالیت اقتصادی شمرده می‌شود.

منظور از اقتصاد اسلامی، روش اقتصادی است نه دانش اقتصاد. اقتصاد اسلامی بر پایه سه اصل اساسی مالکیت مختلط، آزادی اقتصادی در کادر محدود و عدالت اجتماعی استوار است. اسلام در نوع مالکیتی که مقرر داشته است با سرمایه‌داری سوسیالیستی اختلاف اساسی دارد. آزادی تصرفات شخص در دارایی‌اش، به صورت‌های گوناگون محدود شده است. دولت اسلامی، حق مالکیت بر بیشتر منابع طبیعی را دارا است و به این ترتیب قادر است امور اقتصادی را تنظیم کند و از تمرکز ثروت و استثمار، جلوگیری نماید.

تولید اسلامی مبتنی بر دو اصل نیازمندی عمومی و نفع عمومی است. اسلام دولت و مسلمانان را مکلف کرده است تا با اجرای دستوراتی که خداوند متعال در این رابطه تنظیم و تعیین کرده است در رفع فقر و محرومیت بکوشند و پایه عدالت اجتماعی را استحکام بخشند.

نگرش اسلام به تلاش برای توسعه معیشت اقتصادی

محقق: آناهیتا بلدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : امام هادی (علیه السلام) شهر: شوشتر استان: خوزستان

واژگان کلیدی: اسلام، اقتصاد، توسعه، معیشت

افزایش تولید همراه با بهبود کیفی روش‌ها و وسایل تولید و رفع اختلاف درآمدها و مالکیت و کنترل اجتماعی کلیه دارایی‌های تولیدی، توسعه اقتصادی نامیده می‌شود. این امر مشروط به مبارزه با مفاسد اقتصادی و تأمین امنیت اقتصادی است.

انسان برای زندگی به خوراک، پوشاک و مسکن که وسایل معاش نامیده می‌شوند نیاز دارد. مسأله اقتصاد یکی از ارکان اساسی در حیات فردی و اجتماعی بشر است. با توجه به نقش اقتصاد در زندگی بشری، اسلام آن را در اولویت قرار داده است؛ زیرا در میان احتیاجات انسان، اولی‌ترین نیازهای وی مربوط به مسائل اقتصادی است یعنی آنچه انسان برای بقای خود به آنها نیازمند است و بدون آنها قادر به ادامه حیات نیست.

بر خلاف تصور بعضی که تحت تأثیر مکاتب انحرافی، جامعه دینی را به ترک دنیا و مواهب الهی متهم می‌کنند، خداوند، امنیت و توانایی اقتصادی را از شاخصه‌های بارز جامعه ایمانی در مقابل فقر، و ناامنی را نتیجه عصیان و کفران می‌داند. اسلام بر تلاش برای به دست آوردن روزی حلال تأکید فراوان دارد. البته در این بررسی به فقر به عنوان یک نعمت الهی که شعار صالحان و

ارتقادهنده درجه مؤمنان است نگاه نمی‌کنیم، بلکه جنبه دیگر آن را مدّ نظر داریم که فرد را به خواری، پستی و دست کشیدن از عقاید و افکار خویش وامی‌دارد و جوامع را مجبور به عدم استقلال، پیروی از زورمندان و قدرت‌های متکبر دیگر می‌سازد.

نگرش اسلام به تلاش برای توسعه معیشت اقتصادی

محقق: اعظم کریمی مهرآبادی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: اراک استان : مرکزی

واژگان کلیدی: اسلام، جهاد، اقتصاد، توسعه

توسعه یکی از اصلی‌ترین مباحثی است که از سال ۱۹۶۰ به دغدغه اصلی کشورهای جهان سوم و برخی از سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی تبدیل شده است. نگرش اسلام به توسعه بر این پایه استوار است که خداوند جهان را آفرید و انسان را در زمین جانشین خود قرار داد تا طبق روش و شریعت الهی، به عمران و آبادانی آن بپردازد. جهان و آنچه در آن است برای استفاده انسان آفریده شده و مصالح و نیازمندی‌های او در آفرینش این جهان، لحاظ گردیده است. انسان در روند تکاملی خود ناگزیر است مواد، آلات و ادوات موجود در طبیعت را تصرف کند و آن‌ها را در راه نیل به اهداف خویش به خدمت بگیرد. آنچه در نظام اقتصادی اسلام، بیش از هر چیز اهمیت دارد، حلال بودن کسب و کار است یعنی به دست آوردن مال از راهی که آزاد است و ممنوعیت شرعی ندارد. شریعت مقدس اسلام برای اداره جامعه، تعدیل ثروت‌ها، رفع نیازهای عمومی، تقویت روحیه نوع‌دوستی و مانند این‌ها، در اموال انسان حقوقی را قرار داده است که بعضی از آن‌ها مثل خمس و زکات واجب و بعضی دیگر مانند انفاق، صدقه و قرض‌الحسنه مستحب است.

فساد اقتصادی، پدیده‌ای شوم است که از دیرزمان در تمام حکومت‌ها وجود داشته و از جمله آسیب‌های اجتماعی و عاملی بازدارنده در توسعه معیشت اقتصادی است که اذهان جوامع بشری را به خود مشغول نموده است . بی‌شک گسترش آموزش فنی و ارتقای سطح کاردانی نیروهای مولد و کارآمد جامعه، اساس رشد و توسعه کشور را فراهم می‌سازد؛ زیرا هیچ جامعه‌ای بدون داشتن نیروهای کاردان و فنی، نمی‌تواند به خودکفایی، رفاه و استقلال نسبی دست یابد.

جایگاه اقتصادی وقف در جامعه

محقق: فاطمه مسچی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء العظيمة شهر: زنجان استان: زنجان

واژگان کلیدی: وقف، اسلام، موقوفات اقتصادی، اقتصاد اسلامی

اسلام به گونه‌ای اساسی و ریشه‌ای تمام نیازهای جامعه و پیروان خود را بررسی کرده است و راه حل‌هایی را ارائه داده که ضامن و دربردارنده گسترش عدالت و مساوات است. زکات، خمس، صدقه و وقف، بعضی از قوانین اسلامی هستند که به مدد آنها مشکلات اقتصادی جامعه برطرف می‌شود و طبقه سرمایه‌دار، هم‌ردیف گروه محروم و مستضعف می‌گردد. پدیده وقف از اعمال نیک و شایسته‌ای است که در شریعت مقدس اسلام از جایگاهی ویژه برخوردار است و یکی از ابواب مهم فقهی در دین مبین اسلام را به خود اختصاص می‌دهد و از اصلی‌ترین منابع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جهان اسلام در کلیه اعصار تاریخ اسلام به شمار می‌رود. عاقلان و نخبگان ملت‌ها راهکار تعدیل انسان و جامعه را در وقف یافته‌اند.

در حوزه اقتصاد، وقف در طول تاریخ آثار بسزایی داشته است. وقف توانسته است در بسیاری از تحولات مقطعی در راستای ترویج اسلام به ویژه تشیع و همچنین برآوردن نیات و مصارف واقف منشأ اثر گردد. جلوگیری از انباشته شدن ثروت در دست عده‌ای خاص و ایجاد توازن اقتصادی بین اقشار جامعه، پرداخت صدقه، ساختن حمام، پل و خانه‌های مسکونی برای افراد بی‌بضاعت و حمایت اقتصادی از اقشار کم‌درآمد را از آثار وقف است.

امروزه نیازهای اقتصادی جامعه پیچیده‌تر شده است و این نیازها، بدون حضور نهادهای مردمی در این عرصه، برطرف نخواهد شد. می‌توان با استفاده از روش‌ها و تمهیداتی مانند تهیه جزوات و بروشورهای تبلیغاتی و تبلیغ ارزش و اهمیت آثار گوناگون وقف، مردم را به وقف تشویق نمود تا قسمتی از اموال خود را به این اقدام انسانی و اسلامی اختصاص دهند. نیت پاک، وقف‌کنندگان خیراندیش را به سوی خیر و صلاح، رشد فکری و معنویت سوق می‌دهد، بنابراین محترم شمردن تمایل و خواسته واقف از مسائل اساسی در وقف به شمار می‌آید.

نقش عدالت اجتماعی در توسعه اقتصادی

محقق: معصومه صفری سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : نورالزهر الطیلة شهر: زنجان استان : زنجان

واژگان کلیدی: عدالت اجتماعی، توسعه اقتصادی، اسلام، سکولاریسم

عدالت یکی از مسائل مهم و ارزشمندی است که دین مقدس اسلام بر آن تأکید می‌کند و معانی مختلفی برای آن بیان شده است مانند موزون بودن. تساوی و نفی هر گونه تبعیض و اعطای حق هر کس به او. عدالت ابعاد مختلفی دارد که از بین آن‌ها، عدالت اجتماعی از همه مهم‌تر است. مقتضای عدالت اجتماعی آن است که به هر کس آنچه را بدهند که استحقاق آن را دارد، خواه سهم افراد برابر شود یا خیر.

ایمان به اجرای عدالت، فقدان دوگانه‌نگری حاصل از وجود تبعیض‌های اجتماعی، فقدان شکاف اقتصادی، پیشرفت و رفاه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، از جمله شاخصه‌های عدالت اجتماعی هستند. اگرچه پیوند خاصی میان رشد اقتصادی و توسعه انسانی وجود ندارد، اما رشد اقتصادی می‌تواند به نحوی مؤثر و سریع به بهبود توسعه انسانی کمک کند. رشد اقتصادی شرط لازم برای رفاه اقتصادی و برخورداری عموم مردم است که اگر نباشد، فقر بین آن‌ها توزیع می‌شود.

جهان سوم یا کشورهای عقب‌مانده، دنیای نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها است. توزیع نابرابر درآمد، به دلایل گوناگون از توسعه اقتصادی در جهان سوم جلوگیری کرده است. آنچه کشورهای اسلامی نیاز دارند این است که از

رویکرد سکولاری و متناقض اقتصاد توسعه فاصله بگیرند و سیاست‌هایشان را بر مبنای رویکرد نظام‌یافته اسلامی بازسازی نمایند. کشورهای اسلامی تا زمانی که نیازها و منابع خود را ارزیابی نکنند و به درکی روشن از جایگاه موجود و وضع مطلوب خود نرسند، نمی‌توانند به اهداف خود دست یابند.

جدی‌ترین مانع بر سر راه توسعه توأم با عدالت، تمرکز در مالکیت بر ابزار تولید در کشورهای اسلامی، همچون همه کشورهای دارای اقتصاد بازار است. بدون تحدید ساختار اقتصادی دقیق که همه ابعاد اقتصاد از جمله مصرف بخش خصوصی، تأمین مالی بخش دولتی، تشکیل سرمایه و تولید را دربرگیرد، تخصیص مجدد منابع مورد نیاز برای توسعه عادلانه امکان‌پذیر نیست.

چگونگی تلاش جهادی برای پیشرفت اقتصادی

محقق: سمیه بحرینی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمة الزهراء العظيمة شهر: کنگان استان: بوشهر

واژگان کلیدی: تلاش، جهاد، پیشرفت اقتصادی، جهاد اقتصادی

جهاد در لغت به معنای تلاش توأم با رنج و در اصطلاح به معنای حرکت مستمر و هدفدار به نیت خنثی کردن تلاش دشمن است. جهاد در راه خدا یکی از ارزشمندترین عمل‌ها نزد پروردگار است که شرافت و تداوم اسلام به آن بستگی دارد.

اقتصاد در لغت به معنای میانه‌روی در خرج کردن، میانه نگه داشتن، تعادل در دخل و خرج حفظ کردن و میانه‌کاری است. موضوع علم اقتصاد، رفتار یا پدیده ناشی از رفتاری است که با اعتقاد و عمل به اصول و مبانی چنین نظامی شکل می‌گیرد. اهداف اقتصادی اسلامی مقاصدی هستند که نظام اقتصادی اسلام با مبانی و ساختار خاص خود برای دستیابی به آن‌ها سامان یافته است. تقویت و تحکیم ارزش‌های والای الهی و انسانی و ایجاد و تثبیت بنیان‌های اقتصادی، اهداف نظام اقتصادی اسلام را تشکیل می‌دهند.

در واژه جهاد، دو مفهوم تلاش و حرکت فراگیر و انگیزه الهی مستتر است. منظور از کار جهادی، توزیع و تقسیم برنامه کلان کشور میان آحاد مردم است. هنگامی که انگیزه کافی در مردم ایجاد شود، دستگاه‌های اجرایی نیز باید در این زمینه همکاری لازم را بکنند؛ زیرا خدمت‌رسانی به مردم، فقط با اقدام عملی جهت رفع مشکلات گوناگون آنان تحقق می‌یابد.

در میان مسائل مهمّ جامعه، موضوعی که امروز از اهمّیتی ویژه برخوردار است مسائل اقتصادی است و دلیل این اهمّیت، ملموس بودن این مسأله در زندگی مردم است. مسائل اقتصادی مربوط به مصرف، بخش عمده‌ای از مباحث اقتصادی را به خود اختصاص داده است. اصولاً توانایی در قدرت اقتصادی هر کشوری نه تنها در حفظ استقلال و حاکمیت ملی نقشی مهم ایفا می‌کند، بلکه برای پیشبرد سیاست خارجی نیز مهم‌ترین عامل به شمار می‌رود. بدون داشتن اقتصادی سالم و پویا، نمی‌توان به سایر اهداف و آرمان‌های انقلاب رسید.

بررسی اولویت‌های طرح ساماندهی اقتصادی در حکومت امام علی علیه السلام

محقق: طیبه دشتی‌مکان سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزَّهْرَاءُ علیها السلام شهر: گناوه استان: بوشهر

واژگان کلیدی: سیره، اقتصاد، سیره اقتصادی، اصلاحات

جامعه اسلامی پس از رحلت نبی اکرم صلی الله علیه و آله بیست و پنج سال در حال رکود به سر می‌برد. به همین جهت، اولین سیاست اصولی امام علی علیه السلام از بین بردن امتیازهای ناروا و ظالمانه‌ای بود که در سایه بنیان‌گذاری سنت‌های غلط و حساب‌نشده خلفا در سال‌های گذشته شکل گرفت و به تدریج از حد تعیین شده در دفاتر و دیوان‌ها تجاوز نمود و به صورت سلیقه‌ای درآمد و موجب تاراج بیت‌المال و شکاف روزافزون طبقاتی شد. دو مین هدف بنیادی و اساسی امام علیه السلام از اصلاح امور معیشتی جامعه اسلامی، رفع فقر و تنگدستی کسانی بود که به دلیل بی‌عدالتی‌های گذشته، گرفتار تهیدستی ناخواسته شده بودند. مخالفت امام با سیره خلفای اول و دوم و مقابله با خواسته‌های بیجای چهره‌های سرشناس و اصحاب متنفذ، مهم‌ترین موانع حضرت علی علیه السلام برای اصلاح و ساماندهی امور معیشتی جامعه بود.

امام برای دستیابی به اهداف اصولی طرح خویش، روش‌ها و شیوه‌های گوناگون و ظریفی را به کار می‌گرفتند که برخی از آن‌ها به طور مستقیم و برخی دیگر به طور غیر مستقیم در عدالت اقتصادی، رفع تبعیض و فقرزدایی نقش داشتند. از جمله ویژگی‌های حکومت امام علی علیه السلام، اصلاح‌طلبی بود. از طرح ساماندهی اقتصادی امام علی علیه السلام می‌توان به عنوان درس عبرت و چراغ هدایت برای حلّ معضلات اقتصادی جامعه کنونی بهره گرفت.

وقف، یادگار ماندگار

محقق: مدینه کاراندیش سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : الزهراء علیها السلام شهر: گراش استان: فارس

واژگان کلیدی: وقف. واقف. موقوفه، صدقه

در قرآن مجید آیه‌ای که بر وقف و احکام فقهی آن صراحت داشته باشد، وجود ندارد، ولی می‌توان از باب اولویت از آیات مربوط به احسان، انفاق، قرض الحسنه، تعاون و صدقه به جواز و بلکه وجوب و استحباب وقف، استدلال کرد. از مهم‌ترین عواید وقف برخورداری واقفین از اجر و پاداش اخروی و الهی است که علاوه بر واقفین، عموم مردم نیز از آن بی‌نصیب نخواهند ماند.

وقف یکی از بهترین مصداق‌های نیکوکاری است که حتماً باید از اموال محبوب و دوست‌داشتنی واقف باشد؛ وگرنه اموال بی‌خاصیت و بی‌ارزش نزد خداوند جایگاه چندانی ندارند. از مهم‌ترین شرایط و آداب وقف این است که مالکیت شرعی واقف بر اموال محرز باشد و مال موقوفه شبهه‌ناک نباشد؛ زیرا مال غیر مشروع در درگاه الهی هرگز پذیرفته نمی‌شود.

یکی از فواید امر وقف، تأمین و تضمین عدالت در جامعه است؛ زیرا مردم با وقف اموال خود برای مصارف عام‌المنفعه موجب برخورداری اقشار فرودست و ضعیف جامعه از عوائد موقوفات می‌شوند. از دیگر فواید وقف، توسعه و رشد کشور در همه حوزه‌ها و عرصه‌ها از جمله تأمین بهداشت و درمان عمومی، گسترش علوم و فنون و الفت بین مسلمانان است، چرا که وقف،

عمدتاً در جهت مصارف عام‌المنفعه است و همین مسأله، موجب شکل‌گیری زیرساخت توسعه و کاهش هزینه‌های تولید می‌شود. بنابراین وقف می‌تواند به اهداف اقتصادی دولت‌ها، کمک فراوانی کند. ساز و کار فرهنگ نیز تا حد زیادی، منوط به کارکرد وقف است.

مردم نباید درباره عملکرد متولیان وقف، تردید داشته باشند. آنان باید اطمینان کامل پیدا کنند که اموال موقوفه آنان پایمال نخواهد شد و در مسیر درست خود استفاده می‌گردد. بیان آثار وقف نیز در پذیرش و ترویج وقف، تأثیر فراوانی دارد. با توجه به تغییر مقتضیات و شرایط و وجود محدودیت‌های اقتصادی ضروری است که اقداماتی مستمر در زمینه استفاده هر چه بهتر از منابع بالقوه موقوفات کشور صورت پذیرد و برای حل مشکلات راهکارهایی اتخاذ شود.

اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی &

محقق: مولود بیکی درونکلا سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : معصومیه علیّه السلام شهر: قم استان : قم

واژگان کلیدی: اقتصاد، اسلام، امام خمینی، تولید

از دیرباز و از زمان به وجود آمدن انسان تا کنون، اقتصاد در بین انسان‌ها نقشی بسیار مهم را ایفا می‌کند و از اهمیت برخوردار است؛ چرا که یکی از ارکان زندگی مادی به شمار می‌رود و خداوند جهان ماده را برای رسیدن به آخرت مهیا نموده است تا انسان از آن بهره‌مند شود.

یکی از مهم‌ترین بحث‌ها در هر جامعه اقتصاد آن است که اگر سمت و سوی دینی داشته باشد، به مرور زمان موانع بسیاری را از راه ملت برمی‌دارد و اگر نظام اقتصادی اسلامی نباشد، ممکن است مشکلات زیادی بر اثر زیاده‌طلبی افرادی که امور کشور بر عهده آن‌ها است به وجود آید.

اقتصاد در اصطلاح به معنای مطلق مسائل مالی و امور مربوط به ثروت و دارایی مادی است. اقتصاد تشریحی یکی از انواع اقتصاد است که شامل احکام اقتصادی، نظام اقتصادی، اقتصاد تدبیری و اقتصاد تحلیلی می‌گردد. مقصود از اقتصاد تشریحی، آن بخش از اقتصاد است که به صورت امر و نهی‌ها یا تفسیر و ارزیابی آن‌ها در یک مکتب ارائه شده است.

در نظام اقتصاد اسلامی، هر کس می‌تواند مالکیت خصوصی داشته باشد یا اگر مالک نیست به نوعی در اقتصاد کشور سهیم باشد. تولید کالاهای کشاورزی،

کالاهای صنعتی و دیگر شغل‌های خدماتی به اقتصاد کشور کمک شایانی می‌نمایند.

امام خمینی علیه السلام همان گونه که به تولید اهمیت زیادی می‌دادند، به توزیع و صادرات کالاها نیز سفارش می‌کردند. امام معتقد بود که مردم ما به خودکفایی و صادرات برسند؛ زیرا اگر جامعه‌ای در اقتصاد خودکفا نباشد، در مسائل فرهنگی و نظامی نیز وابستگی پیدا می‌کند.

شاخصه‌های اقتصاد اسلامی از دیدگاه امام خمینی &

محقق: فاطمه ملایرنژاد سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: جیرفت استان: کرمان

واژگان کلیدی: اقتصاد، اسلام، امام خمینی، ثروت

اسلام با اقتصاد پیوند مستقیم و غیر مستقیم دارد؛ زیرا یک سلسله مقررات اقتصادی درباره مالکیت، مبادلات، مالیات‌ها و ارث دارد. اسلام مردم را به امانت، عفت، عدالت و احسان توصیه می‌کند. این مفاهیم در زمینه ثروت مفهوم پیدا می‌کنند.

امام خمینی & عقیده داشتند که اسلام یک نظام است که در درون خود تعداد کثیری خرده‌نظام دارد و یکی از این خرده‌نظام‌ها، همان نظام اقتصادی اسلام است که با دیگر خرده‌نظام‌های اسلام در ارتباط تنگاتنگ قرار دارد و عملکرد صحیح آن به عملکرد درست بقیه اجزا بستگی دارد. در دیدگاه خاص امام خمینی &، اقتصاد اسلامی به هیچ وجه قابل جمع و آشتی با اقتصاد سرمایه‌داری یا سوسیالیسم نیست.

از دیدگاه امام خمینی تربیت انسان بر اساس ایمان به خدا راه حل پیچیده‌ترین مشکلات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جوامع بشری است. به نظر ایشان نتیجه اجرای قوانین اقتصادی اسلام، دستیابی به اقتصاد مرفعی، توسعه یافته و عادلانه خواهد بود.

در همین راستا ایشان معتقدند استخراج قوانین اقتصادی اسلام و انطباق آن‌ها با شرایط فعلی جامعه و سرانجام ایجاد و تأسیس اقتصاد اسلامی، کاری

خطیر و مهم است که متخصصان حوزه و دانشگاه باید به طور مشترک به آن بپردازند. مهم‌ترین عامل در خودکفایی و بازسازی، توسعه مراکز علمی و تحقیقات، هدایت امکانات، تشویق کامل و همه‌جانبه مخترعان و نیروهای متعهد و متخصص است.

تعدیل ثروت به شکل عادلانه، رفع اختلاف طبقاتی، تثبیت مالکیت مشروع و خودکفایی، مهم‌ترین شاخص‌های اقتصاد اسلامی از نظر امام خمینی است .

شاخص‌های اقتصادی مطلوب در قرآن

محقق: فاطمه نظیر سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: امام حسین علیه السلام شهر: یزد استان: یزد

واژگان کلیدی: اقتصاد، قرآن، عدالت اقتصادی، انفاق

چارچوب مکتب اقتصادی اسلام در آیات قرآن به روشنی بیان شده است. در بسیاری از آیات قرآن کریم به روابط و شئون معیشتی انسان‌ها اشاره شده است. در آیات فراوانی از مالکیت فردی انسان‌ها یاد شده که آیات میراث نمونه‌ای از آن است. هر چند در اقتصاد اسلامی انسان‌ها مالک درآمدهای خویش هستند، اما برای مردان و زنان دیگر نیز از آنچه آنان کسب می‌کنند بهره‌ای است. آزادی‌های فردی در اقتصاد اسلامی به وسیله ارزش‌های معنوی از درون افراد و قوانین اجتماعی از برون محدود شده است.

در آیات قرآن تصرف اموال دیگران بدون رضایت آن‌ها نهی شده است. کسب درآمد از هر گونه شغل تولیدی یا خدماتی نیز در اقتصاد اسلامی به قواعد اخلاقی معینی محدود شده است. یکی از بلاهای بزرگی که از زمان قدیم دامنگیر بشر بوده است و امروز با شدت بیشتری ادامه دارد، استفاده از درآمدهای حرام است که از بزرگ‌ترین موانع اجرای عدالت اجتماعی است. از جمله درآمدهای حرام و غیر منطقی که خداوند آن‌ها را معرفی کرده، رباخواری است.

در راستای تعدیل ثروت در جامعه و برطرف کردن احتیاجات لازم، قوانینی از جمله خمس، زکات و ... وضع شده است. یکی از مسائلی که قرآن به آن

توجه زیادی کرده تعاون و همکاری است. قرآن کریم به طور کلی درباره هر کار نیک دعوت به تعاون اجتماعی می‌کند.

یکی از مبانی اقتصاد اسلامی این است که نفع عموم را بر نفع فردی مقدم می‌دارد. در اسلام ترک تعاون اجتماعی و بی‌احساسی درباره نیازهای مردم محکوم گردیده است. در قرآن درباره بخشش به دیگران تحت عنوان انفاق و صدقه و همچنین وام بدون ربا (قرض الحسنه) پاداش اخروی فراوانی وعده داده شده است.

روحیه جهاد اقتصادی و راهکارهای ایجاد آن در عرصه اقتصاد

محقق: زهره رادان سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزَّهْرَاءُ الشَّيْخَاءُ شهر: اصفهان استان: اصفهان

واژگان کلیدی: جهاد، اقتصاد، جهاد اقتصادی، روحیه جهادی

اقتصاد اسلامی، روش دین مبین اسلام در تنظیم زندگی فرد، جامعه و حکومت است و بر پایه‌های مالکیت مختلط (خصوصی، عمومی و حکومتی)، آزادی اقتصادی و عدالت اجتماعی استوار است. یکی از اهداف نظام اقتصادی اسلام، رسیدن به عدالت اقتصادی است. توازن اقتصادی، منجر به رعایت حقوق همه افراد می‌گردد، بنابراین در جامعه اسلامی، نمی‌توان وجود طبقات فقیر و ضعیف را پذیرفت. یکی دیگر از اهداف نظام اقتصادی اسلام، رشد اقتصادی است که هدف آن، تحقق بالاترین حد ممکن از فعالیت‌های اقتصادی است؛ زیرا رفاه عمومی با توسعه و رشد اقتصادی به وجود می‌آید.

منظور از روحیه جهادی در عرصه اقتصاد، حالات روانی و کیفیات نفسانی است که کوشش انسان را در جهت صحیح روش میانه‌روی در زندگی و گذر از تنگناهای اقتصادی تقویت می‌کند. اولین راه ایجاد روحیه جهادی ارتباط با خداوند است و ثمره این ارتباط آرامش قلبی است. هدفمندی و برنامه‌ریزی برای ابعاد مادی و معنوی، اعتماد به نفس، خدمت به مردم و نابودی صفات ناپسند نیز از جمله تکنیک‌های ایجاد روحیه هستند. یکی از راهکارهای ایجاد روحیه مزین شدن به صفات پسندیده است که در عرصه اقتصاد این صفات

شامل نظم و انضباط مالی، استفاده از فرصت‌ها، توزیع عادلانه درآمد و در رأس همه زهد و قناعت است. زهد امری سلبی است یعنی عدم تمایل به نعمت‌های دنیا و دوری از آنچه در اختیار انسان قرار دارد، ولی قناعت به معنای کافی دانستن آنچه هست و رضایت به آن، امری وجودی به شمار می‌رود.

نظام اقتصادی اسلام از دیدگاه حضرت امام خمینی &

محقق: مژگان ساجدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: اراک استان: مرکزی

واژگان کلیدی: اقتصاد، اسلام، امام خمینی، عدالت

اندیشه‌های بلند بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران حضرت امام خمینی، چراغی پرفروغ را پیش روی جویندگان حقیقت اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله) در تمام عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی باز کرده است. حضرت امام خمینی نگرشی سیستماتیک به حوزه‌های مختلف از جمله اقتصاد دارد و معتقد است که حوزه‌های مهم سیاسی، فرهنگی و اقتصادی در یکدیگر تأثیر متقابل دارند و عملکرد آنها نظام اجتماعی اسلام را شکل می‌دهد. حضرت امام خمینی یکی از اهداف مهم نظام اقتصادی اسلام را استقلال اقتصادی و نفی وابستگی به بیگانگان می‌داند. نظام اقتصادی از دیدگاه امام خمینی مفهومی وسیع و فراگیر دارد، به گونه‌ای که همه ابعاد وجودی انسان را در برمی‌گیرد و او را از تک‌بعدی بودن مادی رها می‌کند.

نظام اقتصاد اسلامی، مجموعه قواعد کلی ارائه‌شده در اسلام، در زمینه روش تنظیم حیات اقتصادی و حل مشکلات اقتصادی، در راستای تأمین عدالت اجتماعی است. در نظام اقتصادی اسلام، اقتصاد وسیله است نه هدف.

اصل عدالت یکی از بنیانی‌ترین معارف قرآن کریم است و رعایت عدالت و برقراری قسط در شؤون فردی و اجتماعی انسان‌ها، یکی از اهداف بلند اقتصاد اسلامی محسوب می‌شود. در جامعه اسلامی نباید تفاوتی فاحش بین

افراد از حیث برخورداری از مواهب مادی وجود داشته باشد، هرچند اسلام تفاوت استعدادهای آدمیان را در دستیابی به نعمت‌های مادی انکار نمی‌کند. بر خلاف تصور برخی که تحت تأثیر مکاتب انحرافی، جامعه دینی را به ترک دنیا و اعراض از مظاهر مادی و مواهب الهی متهم می‌کنند، خداوند متعال امنیت و توانایی اقتصادی را از شاخصه‌های بارز جامعه ایمانی و در مقابل، فقر و ناامنی را نتیجه عصیان و کفران می‌داند. بدون شک برای تحقق عدالت اقتصادی و ایجاد رفاه عمومی، سطحی خاص از توانایی اقتصادی لازم است و برای رسیدن به این سطح ناگزیر از رشد اقتصادی هستیم.

نظام اقتصادی از دیدگاه امام خمینی &

محقق: راضیه حسینی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: فاطمیه علیها السلام شهر: شهرکرد استان: چهارمحال و بختیاری
واژگان کلیدی: امام خمینی، نظام اقتصادی، اقتصاد اسلامی، جهاد اقتصادی

اقتصاد به معنای اعتدال، میانه‌روی و تعادل در دخل و خرج است. علم اقتصاد، حیات اقتصادی، پدیده‌ها و جلوه‌های آن را تفسیر و ارتباط آن‌ها را با اسباب و عوامل کلی حاکم بر آن بیان می‌کند. اندیشمندان علم اقتصاد معتقدند که فعالیت‌های انسان در تولید، توزیع و مصرف، تابع قوانین طبیعی است که باید آن‌ها را شناخت تا بتوان روابط علمی بین پدیده‌ها را تبیین کرد. مذهب اسلام از هنگام ظهورش متعرض نظام‌های حاکم در جامعه بوده و خود دارای سیستم و نظام خاص اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که برای تمام ابعاد و شئون زندگی فردی و اجتماعی قوانینی خاص دارد و جز آن را برای سعادت جامعه نمی‌پذیرد. از نظر اسلام اقتصاد هدف نیست، بلکه وسیله است.

امام خمینی نیز با توجه به اهمیت خاصی که برای اعتلای معنوی انسان‌ها قائل است هدف مستقیم نظام اقتصادی اسلام را نیز در همین امر می‌داند و معتقد است ترقی واقعی آن است که رشد خود انسان هدف فعالیت‌های مادی گردد. امام تمامی مسائل را در راستای نظام اسلامی مد نظر داشته و بر استقلال اقتصادی کشور تأکید داشت و وابستگی اقتصادی را منشأ همه وابستگی‌های

فرهنگی، سیاسی و اجتماعی می‌دانست. به نظر ایشان، اقتصاد اسلامی به حمایت از فقرا و پابرهنگان تمایل دارد. از منظر ایشان، شناخت اسلام و عمل به احکام آن موجب بسط عدالت اجتماعی، از جمله تعدیل ثروت در جامعه می‌شود.

اقتصاد مطلوب در قرآن

محقق: زهرا مسعودی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : فاطمیه علیّه السلام شهر: دامغان استان: سمنان

واژگان کلیدی: اقتصاد، قرآن، عدالت اجتماعی، اقتصاد اسلامی

توانمندی اقتصادی، زیربنای همه توانمندی‌ها است و بدون آن جامعه با آسیب‌های فراوان رو به رو می‌شود، از فعالیت اقتصادی پویا بازمی‌ماند و بنیان‌های ارزشی و پایبندی به دین نیز متزلزل می‌گردد. شرط تداوم و پویایی هر حرکت و رسیدن به مقصد، این است که بتوان در هر زمان، بر اساس معیارهایی، وضعیت موجود خود را ارزیابی نمود و میزان موفقیت جامعه را در پیمودن مسیر توسعه اقتصادی به دست آورد تا با استفاده از تجربیات گذشته، کاستی‌ها یا اشتباهات احتمالی را جبران کرد و بهتر و سریع‌تر در جهت رسیدن به هدف حرکت نمود. با توجه به اهتمام دولت‌ها به مسأله اقتصاد و وضع سیاست‌های مالی در جهت بهبود تولید، توزیع و افزایش مطلوبیت در مصرف، ضرورت بازخوانی سیاست‌های مالی از منظر دینی اهمیت می‌یابد.

یکی از معانی اقتصاد در لغت، میانه‌روی و پرهیز از افراط و تفریط در هر کاری است. اصل اعتدال و تعادل، از اصول اساسی دین است. اقتصاد متعادل و مطلوب، اقتصادی است که از مبانی اسلام تبعیت کند. از دیدگاه اسلام، انسان محور تمام فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. اهمیت پردازش الگوی انسان اقتصادی در نظریه‌پردازی‌های اقتصادی، هر اقتصاددان

مسلمان را وامی دارد تا پیش از داخل شدن در هر گستره اقتصادی، درباره این موضوع بیندیشد.

از آنجا که مدل‌ها و الگوهای اقتصادی به شدت تابع شرایط زمانی و مکانی هستند، به طور کلی از سوی مکتب اسلام قابل تجویز نبوده‌اند. فعالیت‌های اقتصادی، گاه بر اساس نظام عرضه و تقاضا، در مسیری حرکت می‌کنند که باب طبع حکومت یا همسو با مصالح ملی نیست.

از دیدگاه اسلام، سه ابزار برای اعمال برنامه‌های دولت و هدایت فعالیت‌های اقتصادی در مسیر مطلوب و تأمین اهداف اقتصادی وجود دارد که شامل مالیات، مخارج دولت و سیاست‌های درآمدی می‌شود. امروزه سعی می‌شود با استفاده از ابزارهای سیاست مالی و پولی، روند رشد اقتصادی را باثبات و پایدار سازند و از نوسانات شدید در جهت مثبت و منفی جلوگیری کنند.

آثار عدالت اقتصادی از دیدگاه اسلام

محقق: زهرا سلیمانی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : قدسیه شهر : بهشهر استان: مازندران

واژگان کلیدی: عدالت اقتصادی، رفاه عمومی، تعدیل ثروت، رشد اقتصادی

هر جامعه باید بنیه اقتصادی سالمی داشته باشد. منظور از اقتصاد سالم اقتصاد قائم به ذات، بی‌عیب و غیر قائم به غیر است. از نظر اسلام هدف‌های اسلامی بدون اقتصاد سالم غیر قابل تأمین است. اسلام عدالت را به عنوان هدف ارسال رسل و انزال کتب معرفی می‌کند. یکی از عناصر عدالت اقتصادی در نگاه اسلام تعدیل ثروت است. بدون شک برای تحقق عدالت اقتصادی و ایجاد رفاه عمومی، سطحی خاص از توانایی اقتصادی لازم است که برای رسیدن به آن سطح، ناگزیر از رشد اقتصادی هستیم. همچنین قدرت اقتصادی و اقتدار مالی حکومت اسلامی، نیازمند از بین بردن فاصله اقتصادی بین کشورهای اسلامی و سایر کشورها است که این امر نیز به نوبه خود آهنگ سریعی از رشد اقتصادی را می‌طلبد.

یکی از اهداف اساسی دین مبین اسلام، تأمین رفاه مادی و معنوی انسان یا به عبارت دیگر، تحقق توسعه مطلوب در همه ابعاد آن است. اسلام برای جلوگیری از فقر، تعدیل ثروت و کاستن از فاصله بهره‌برداری‌های مادی در جامعه را هدف اقتصادی خود معرفی کرده است. از دیدگاه اسلام فقر به معنای عدم رفاه است و تمام آیاتی که فقرا را به عنوان مصادیق شایسته انفاق، خمس،

زکات و صدقات معرفی می‌کنند، بیانگر این نکته‌اند که رفاه عمومی، هدف اقتصادی اسلام است زیرا این احکام برای برخورداری کسانی که به کفاف و رفاه نرسیده‌اند، قرار داده شده است .

کرامت انسانی در پرتو جهاد اقتصادی

محقق: معصومه عنقایی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت فاطمه علیها السلام شهر: تهران استان: تهران

واژگان کلیدی: جهاد، کار، تلاش، اقتصاد

اولین انگیزه هر فرد برای جهاد اقتصادی این است که نیازهای فردی خود را تأمین کند. کار و تلاش اقتصادی سبب می‌گردد تا شخص از سلامت و قوای جسمی برخوردار گردد. اشتغال به کار و داشتن کسب و کار مناسب، سبب استحکام پایه‌های زندگی می‌گردد. کار ابزار تجربه آموختن است و به رشد عقلانی و اجتماعی فرد کمک می‌کند. انسان بر اثر کار و تلاش، به حکم آن که نیاز مادی و روانی‌اش برطرف می‌شود، احساس لیاقت و شایستگی می‌کند؛ به ویژه اگر با نوآوری و خلاقیت همراه باشد. انسان با داشتن اقتصاد مطلوب و کسب درآمد مناسب، از نظر روحی آرامش می‌یابد و فرد نیازمند از نظر روحی در اضطراب و نگرانی است. آزادی و رهایی قوه‌ی وهم و خیال انسان از نظارت عاقلانه و مدیرانه، موجب فساد و تباهی روح و جسم آدمی می‌شود. با پرداختن به کار و تأمین اقتصاد مطلوب، انسان این امکان را پیدا می‌کند تا خلاقیت‌ها و نبوغ خود را در زمینه‌های جدید کشف کند. به این ترتیب او هم به پیشرفت جامعه کمک می‌کند و هم خود را از لحاظ علمی و توانمندی‌های کاربردی در مرتبه‌ای بالاتر قرار می‌دهد. افرادی که دارای کار و حرفه مناسب هستند، بانشاط‌تر و شاداب‌ترند؛ زیرا همیشه با انگیزه، زندگی و برنامه‌ریزی می‌کنند و

اوقات خویش را برای پیشرفت و موفقیت خود و جامعه صرف می‌کنند. اسلام کار و تلاش را از بزرگ‌ترین عبادت‌ها و وسیله تقرب به خداوند می‌داند. نگاه قدسی و عبادی به کار، انگیزه تلاش را در انسان تقویت می‌کند و مرتبه معنوی و اجتماعی او را بالا می‌برد. انسان این قابلیت را دارد که با اندیشه و کار، شخصیت خود را بسازد. کار اقتصادی، شخص را از آمرزش الهی بهره‌مند می‌کند. بیکاری منشأ بحران اخلاقی فرد و جامعه است و زمینه فساد را در شخص پرورش می‌دهد. افراد می‌توانند با تلاش و جهاد اقتصادی نیازهای آحاد جامعه را برطرف کنند. با کار و تلاش و ایجاد اقتصاد مناسب، فقر اجتماعی از بین می‌رود و افراد با کسب درآمد، می‌توانند به دیگران نیز کمک کنند. اگر تمام آحاد جامعه و بخش‌های مختلف آن کار کنند، اقتصاد جامعه رشد خواهد کرد. از دیدگاه اسلامی جهاد اقتصادی در صورتی که بر مبنای ایمان، اخلاق، ایثار و برادری باشد، علاوه بر تحصیل درآمد و سود بیشتر، کرامات فردی و آثار اجتماعی را نیز به دنبال خواهد داشت.

نقش زن در اقتصاد خانواده

محقق: فاطمه مرشدی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه : حضرت زینب (علیها السلام) شهر: آران و بیدگل استان : تهران

واژگان کلیدی: زن، اقتصاد، خانواده، تربیت

اقتصاد خانواده به معنای چگونگی ساماندهی و مدیریت منابع خانه است . مدیریت بودجه و دارایی خانواده از وظایف اصلی زنان است . اصل اعتدال از معیارها و ارزش‌های مهم اسلامی در تمام ابعاد زندگی از جمله مصرف است . اصل ساده‌زیستی و قناعت، از ارزش‌های اخلاقی حاکم بر مصرف است که برای شخص قانع، خشنودی و رضایتمندی را به ارمغان می‌آورد. زیاده‌خواهی زن و فرزندان منجر به زیر پا نهادن اصول اخلاقی و احکام دینی توسط مرد می‌شود که این امر زمینه‌ساز اقتصاد ناسالم و کسب درآمدهای نامشروع می‌گردد.

خانواده سازمانی است که کالاهای مورد نیاز را فراهم می‌سازد و زن بدون مناقشه به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت، نقش اساسی را ایفا می‌کند. مدیریت دارایی‌های خانواده با توجه به نیازهای افراد آن تعیین می‌شود.

تدبیر امور اقتصادی و انضباط مالی از اصول مهم اسلامی در مصرف است که با عنوان «تقدیر معیشت» از آن یاد می‌شود. از پاره‌ای روایات چنین برمی‌آید که در تقدیر معیشت و تدبیر زندگی، افزون بر توجه به مقدار درآمد و هزینه‌های فرد و خانواده، باید به شرایط عمومی اقتصادی نیز توجه شود. قرآن

کریم در بیانی استوار، بر رعایت میانه‌روی در هزینه‌های زندگی و پرهیز از زیاده‌روی و سخت‌گیری تأکید فرموده است. همچنین بر اساس آموزه‌های دینی و بر پایه حکم عقل و تجربه، میانه‌روی در مصرف، در ساماندهی امور اقتصادی، کاهش هزینه‌ها و در نتیجه، پیشگیری از فقر و عقب‌ماندگی فرد و جامعه نقشی مهم دارد.

محدودیت درآمد و امکانات موجود از یک سو و مخارج و هزینه‌های سنگین و نیازهای گوناگون زندگی از سوی دیگر موجب می‌شود که قدرت پاسخگویی به همه آن‌ها مقدور نباشد. از این رو هزینه‌های زندگی باید اولویت‌گذاری و طبقه‌بندی شوند و بر اساس آن، کانون تلاش‌ها و اعمال هزینه‌ها در راستای تأمین نیازهای ضروری و محوری تمرکز یابد و اهداف فرعی و کم‌اهمیت در ردیف‌های بعد قرار گیرد. بر اساس آموزه‌های دینی، در شرایط عادی، تأمین نیازمندی‌های شخصی انسان در اولویت است.

آثار و فواید جهاد اقتصادی در قرآن و سنت

محقق: سیدمحمد سلجوقی سال : ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: حضرت زینب علیها السلام شهر: کرمان استان : کرمان

واژگان کلیدی: جهاد، اقتصاد، جهاد اقتصادی، اقتصاد اسلامی

آموزه‌های قرآن و احادیث معصومین علیهم السلام در طول تاریخ همواره به عنوان مهم‌ترین منبع برای تحقیق و پژوهش‌های اسلامی به شمار آمده است. آموزه‌های دینی سرشار از آیات و روایاتی است که نشان می‌دهد تلاش ایثارگرانه، همراه با انگیزه‌های الهی، به گونه‌ای که موجب استقلال اقتصادی و استغناء کشور از بیگانگان گردد، نوعی جهاد در راه خدا محسوب می‌شود. از دیدگاه اسلام، انسان محور تمام فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است.

اسلام به کار، تلاش و اشتغال اهمیت زیادی می‌دهد و بیکاری، تنبلی و کسالت را به شدت نکوهش می‌کند. جهاد اقتصادی هم واجد جنبه‌های اثباتی مثل تولید بیشتر، رشد و توسعه، پیشرفت علم، اقتصاد و صنعت است و هم واجد جنبه‌های سلبی که کاهش وابستگی به بیگانگان، کنترل مصرف و رعایت اعتدال، قناعت و جلوگیری از اسراف و تبذیر است. حد مطلوب بهره‌مندی و استفاده از نعمت‌های الهی و مصرف ایده‌آل از دیدگاه اسلام آن است که به قدر کفاف و همراه با رعایت اعتدال و قناعت باشد. اگر انسان در به‌کارگیری چیزی از حدود آن خارج شود و بیش از اشباع نیازهای خود مصرف کند، این کار او اسراف و درخور نکوهش است.

مقابله با تحریم‌های اقتصادی نظام سلطه، تمهید مقدمات برای تحقق اهداف دهه پیشرفت و عدالت، کسب اقتدار سیاسی و اقتصادی در منطقه و جهان و تحقق شعار جهاد اقتصادی، مهم‌ترین اهداف جهاد اقتصادی هستند. دیدگاه اسلام هر گونه اقدامی را که به سلطه بیگانگان بر کشور اسلامی منجر شود، مردود می‌داند. مسلمانان باید با تلاش و کوشش و رشد و پیشرفت کار کنند تا کفار بر آنان مسلط نشوند. ایجاد فرهنگ جهاد در عرصه اقتصاد، سبب پویایی و افزایش بهره‌وری می‌شود و در سطح جامعه، ارزش کار و کارآفرینی را افزایش می‌دهد و روحیه سعی و تلاش را در بدنه جامعه بالا می‌برد.

نقش خمس در اقتصاد اسلامی

محقق: ثریا غم‌شاه‌زهی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهرستان: اهواز استان: خوزستان

واژگان کلیدی: اقتصاد، خمس، اقتصاد اسلامی، اسلام

یکی از امتیازات مهم اقتصاد اسلامی، توأم بودن آن با عبادات است. احکام اسلامی بر اساس مصلحت‌ها و مفسده‌هایی که در ذات آن‌ها نهفته مقرر گردیده است و بی حساب نیست.

خمس یا قانون بیست درصد، یکی از فروع دین است که خداوند آن را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اولاد آن حضرت قرار داده است تا به عوض زکاتی که بر آنان حرام است موجب تکریم ایشان باشد.

اقتصاد در لغت به معنای میانه‌روی، به اندازه خرج کردن یا تعادل دخل و خرج را نگه داشتن است. در عصر ائمه (علیهم السلام) به جای اقتصاد، برای مسائل مالی تقدیر در معیشت به کار می‌رفت.

دین اسلام قوانینی را بر اساس جهان‌بینی الهی در امور مالی و دادوستد مقرر داشته تا با رعایت اعتدال و میانه‌روی از هرگونه ظلم و بی‌عدالتی و افراط و تفریط و اسراف و بخل جلوگیری کند.

تمام نظام‌های بشری برای تأمین نیازمندان جامعه طرح‌های زیادی مانند گرفتن مالیات، برقراری تأمین اجتماعی و ایجاد مؤسسات خیریه و صندوق‌های قرض الحسنه ارائه داده‌اند. اسلام نیز که مکتبی جامع و اجتماعی است برای فقرزدایی و حل مشکل محرومان جامعه طرح‌هایی ارائه داده که یکی از آن‌ها

خمس است. خمس نوعی تعدیل ثروت است که بر اساس قوانین اسلام پرداخت می‌شود و در موارد تعیین شده مصرف می‌گردد.

بعد از رحلت پیامبر اسلام ﷺ، مسأله خمس چه از نظر موارد و چه از جهت مصرف از مسیر اصلی خود خارج شد. این وضع تا زمان حکومت و خلافت امیرالمؤمنین ﷺ ادامه یافت و آن حضرت نیز نتوانست خمس را در مسیر واقعی و حقیقی قرار دهد.

از زمان امام محمد باقر ﷺ به بعد که ائمه اطهار فرصتی برای بیان معارف اسلام ناب و اجرای برخی مسائل اسلامی به دست آوردند، افرادی را برای دریافت خمس معین کردند. در زمان امام موسی کاظم ﷺ مسأله وجوب خمس مانند سایر واجبات مورد اهتمام و توجه شیعیان بود.

در زمان امام رضا ﷺ موضوع پرداخت خمس به علت فراگیرتر شدن مذهب اهل بیت اطهار رواج بیشتری یافته بود. در زمان امام جواد ﷺ نیز مسأله وجوب خمس و احکام آن مورد توجه شیعیان بود. امام حسن عسکری ﷺ نیز برای جمع‌آوری خمس در شهرهای مختلف وکلایی داشت. اما خلفای بنی عباس خمس را برای شراب‌خواری، هوس‌بازی و تشکیل مجالس لهو مصرف می‌کردند و خاندان عصمت و اهل بیت اطهار خانه‌نشین و مهجور بودند.

در نظام اقتصادی اسلام، اصل توازن اقتصادی و عدم تمرکز ثروت، یکی از اصول مهم سیاست اقتصادی است که با استفاده از روش توزیع مجدد درآمدها و بهره‌گرفتن از ابزارهایی مانند خمس، زکات، مالیات‌های حکومتی، وقف، انفاقات و قرض‌الحسنه و... زمینه تعدیل بیشتر درآمدها و ثروت‌ها را در جامعه فراهم می‌آورد.

رفاه‌زدگی از دیدگاه اسلام

محقق: طیبه رشیدی، ندا رجبی سال: ۱۳۹۰

مدرسه علمیه: الزهراء (علیها السلام) شهر: فامنین استان: همدان

واژگان کلیدی: اسلام، رفاه‌زدگی، اسراف، اتراف

رفاه‌زدگی اندیشه‌ای است که در انسان شکل می‌گیرد و کنش‌هسا و واکنش‌های وی را هدایت، مهار و جهت‌دهی می‌کند. رفاه‌زدگی بسیار زیانبار است و آثار سوء آن در جامعه بر جای می‌ماند. دور شدن از واقعیت‌های اجتماعی از مهم‌ترین آثار رفاه‌زدگی است. از بین رفتن رفاه و آرامش حقیقی افراد، پیامد رفاه‌زدگی و تجمل‌گرایی است که خسارت‌های بسیاری چون تزلزل در نظام خانوادگی و روابط اجتماعی را به همراه دارد. افراط در تجمل‌گرایی و دلگرمی بیش از حد به زخارف مادی، موجب قساوت قلب می‌شود. فساد اخلاق، یکی از پیامدهای زشت علاقه افراطی به بهره‌وری از مظاهر مادی و چشم و هم‌چشمی‌های نامعقول است. اصرار بر داشتن زندگی تجملی، علاوه بر کم‌رنگ شدن ارزش‌های انسانی و اسلامی، پوچی و بی‌هدفی را به دنبال دارد. تجمل‌گرایی، زمینه را برای انجام بسیاری از گناهان مانند غرور، حسد، طمع و شهوت‌پرستی آماده می‌سازد.

در اسلام، تنها بر رفع نیازهای ضروری و احتیاجات اولیه زندگی تأکید نشده، بلکه تأمین رفاه و آسایش و فراهم کردن امکانات برای زندگی بهتر و راحت‌تر نیز مهم است. تأمین رفاه و آسایش از وظایفی است که اسلام پدران و مادران را به آن ترغیب کرده و دولت اسلامی نیز موظف به رفع نیازهای اولیه

انسان است تا به کرامت وی لطمه‌ای وارد نشود. البته در تعالیم اسلام، توجه مفراط به ظواهر زندگی و خروج از حد اعتدال در استفاده از وسایل دنیوی که از آن به رفاه‌زدگی تعبیر شده، مذموم است. ساده‌زیستی و اجتناب از زخارف دنیوی، یکی از اصول سیره حکومتی پیامبر ﷺ و ائمه بوده است. غفلت، یکی از عوامل مهمی است که سبب می‌شود انسان به تجمل‌گرایی بپردازد. تبلیغات تجاری از جمله عوامل اثرگذار در ایجاد روحیه رفاه‌طلبی است؛ به گونه‌ای که می‌تواند در انسان‌ها احساس نیاز کاذب ایجاد کند و آن‌ها را به سوی خرید کالاهای غیر ضروری بکشاند. استعمار همواره می‌کوشد تا برای رسیدن به مقاصد خود که اسارت و بردگی کشورهای ضعیف است الگوهای در مصرف عرضه کند که آنان به جای استفاده صحیح و عاقلانه از سرمایه زندگی به مصرف‌گرایی علاقه‌مند شوند.

نمایه موضوعی

۱	
ارزش وجودی ۳۱	اجاره، ۷۱
ارزش های الهی ۴۵ ،	اجماع ۱۰۴
ارزش های انسانی ۲۳۰، ۳۵	احتکار ۱۷۸، ۱۶۰، ۱۳۸، ۸۱، ۷۲
ارزش های دینی ۱۴۶، ۶۹	احتیاجات مادی ۲۷
ارکان توسعه ۲۳۲	احسان ۲۰۸، ۲۰۴، ۱۷۳، ۱۴۹، ۹۸
استحباب ۲۰۴	احقاق حق ۷۱
استحکام ۲۲۲، ۱۹۲، ۵۹، ۲۸، ۲۴	احکام اقتصادی ۲۰۶
استفاده بهینه ۵۷	احکام خرید و فروش ۱۰۰
استقلال اقتصادی ۲۲۶، ۶۸، ۵۱	احکام دینی ۲۲۴
استقلال مادی ۲۷	احکام زن ۵۲
استقلال مالی، ۷۹	احکام کار ۲۷
اشتغال ، ۶، ۷، ۳۹، ۵۱، ۵۹، ۶۰	اختلاط ۸۶
۷۹، ۸۳، ۸۵، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۶۱،	اختلال ۶۲، ۶۰
۱۶۵، ۲۲۲، ۲۲۶	اخلاص ۱۱۵، ۲۸
اشتغال زنان ، ۵۱، ۵۲، ۶۰، ۷۹، ۸۳	اخلاق اجتماعی ۲۶
۸۵، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱	اخلاق اسلامی ۱۷۴، ۲۵
اشرافیت ۴۶	اخلاق انسانی ۲۰
اصطلاح فقهی ۵۳	ارتباطات اجتماعی ۱۰۱، ۷۹
اصطلاحات شرعی ۷۵	ارث ۲۰۸، ۱۸۵، ۱۲۰، ۱۰۳
اصلاح الگوی مصرف ۱۸	ارزش پول ۱۸۱، ۱۸۰، ۱۳۳، ۷۵
اصلاح فرهنگ ۴۰، ۳۲	ارزش معنوی ۲۹
اصلاح طلبی ۲۰۳	

اقتصاد سالم ۲۲۰، ۲۳	اصول اخلاقی ۲۲۴
اقتصاد متعادل ۲۱۸	اصول اساسی ۲۱۸
اقتصاد مطلوب، ۱۲۳، ۹۱، ۴۹، ۶،	اصول راهبردی ۱۰۸
۲۲۲، ۲۱۸، ۱۳۹، ۱۲۴	اعتدال، ۱۲۳، ۱۱۵، ۱۱۲، ۶۵، ۲۳،
اقتصاد ملی، ۸۶	۲۱۸، ۲۱۶، ۱۷۸، ۱۶۲، ۱۶۰، ۱۳۹،
اقتصاد مناسب، ۲۲۳	۲۲۴، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۱
اقتصاد ناسالم ۲۲۴	اغنیاء ۶۷
اقتصاد کلان ۷۳	افسردگی ۳۷
امامان معصوم ۱۰۸، ۲۹	اقتدار سیاسی ۲۲۷
امر عرفی ۷۵	اقتدار مالی ۲۲۰
امنیت اجتماعی، ۱۱۱، ۶۲، ۶۱، ۶،	اقتصاد کلان ۷۳، ۶۴
۱۸۸، ۱۸۷	اقتصاد مشرق زمین ۵۱
امنیت اقتصادی ۶۶، ۹۵	اقتصاد اسلامی، ۸۷، ۷۳، ۶۷، ۶۱،
امنیت جهانی ۷۷	۱۷۴، ۱۴۹، ۱۲۳، ۱۱۷، ۹۳،
انحصار اقتصادی ۱۷	۲۱۰، ۲۰۸، ۲۰۶، ۱۹۷، ۱۹۲،
اندیشه‌های اقتصادی، ۶۸، ۵۶، ۹،	۲۲۸، ۲۱۶، ۲۱۴،
۱۸۶، ۱۷۸	اقتصاد پویا ۹۲
اندیشه‌های سیاسی ۶۵	اقتصاد تحلیلی ۲۰۶
انزواطلبی ۴۰	اقتصاد تدبیری ۲۰۶
انسان الهی ۶۱	اقتصاد تشریحی ۲۰۶
انسجام ۲۴، ۲۱، ۱۴	اقتصاد خانواده، ۱۰۵، ۹۰، ۸۷، ۸۶،
انضباط مالی ۲۲۴، ۲۱۳	۲۲۴، ۱۵۴، ۱۵۳، ۱۳۲
انقلاب اسلامی ۲۱۴، ۲۴، ۲۱، ۱۸،	اقتصاد خانواده، ۹۰، ۸۸
انقلاب صنعتی ۵۱	اقتصاد ربوی ۶۴

بانکداری اسلامی، ۷۳، باورهای دینی، ۷، ۴۰، ۸۹، ۹۰، ۱۰۵	اولویت ۲۲۵، ۲۰۴، ۱۹۳، ۱۱۷، ۶۷، اولویت بخشی ۲۳۳ اولویتی ملی ۵۷ اومانيسم، ایده آل ۱۰۵، ۴۱ آزادگی ۳۹ آزادی‌های فردی ۲۱۰، ۱۲۳، آسیب‌شناسی ۲۳۲، ۵۹، ۱۰، ۶، آسیب‌های اجتماعی ۱۹۶، ۶۲، آموزه‌های اسلامی آموزه‌های اعتقادی ۸۹ آموزه‌های تربیتی ۹۷ آموزه‌های دینی، ۱۷، ۱۳، ۸، ۵، ۱۳۷، ۹۰، ۸۹، ۳۹، ۳۸، ۳۴، ۲۹، ۱۸، ۲۲۶، ۲۲۵، ۱۸۸، ۱۵۹، ۱۴۵، آمادگی‌های نظامی ۳۶
بحران اخلاقی ۲۲۳ بحران‌ساز ۸۷ بحران‌های اقتصادی ۹۲ بخل، ۱۶۶، ۶۳، برنامه‌ریزی، ۶۵، ۵۸، ۵۱، ۲۰، ۱۷، ۱۳۶، ۱۲۵، ۱۱۸، ۱۱۱، ۸۸، ۸۷، ۷۲، ۲۲۲، ۲۱۲، ۱۵۶، برنامه‌ریزی اقتصادی ۷۱ بصیرت آفرینی ۱۵ بطالت ۳۱ بلا ۶۵ بنیانگذار ۲۱۴، ۶۸، بهره‌وری، ۱۱۲، ۸۸، ۵۷، ۲۳، ۶، ۲۳۰، ۲۲۷، ۱۷۰، ۱۲۵، بهینه ۱۲۵، ۱۲۱، ۵۷، ۸، بیت‌المال، ۸۲، ۸۱، ۷۲، ۴۵، ۲۲، ۱۹۰، ۱۸۹، ۱۷۴، ۱۵۷، ۱۱۷، بی‌عدالتی، ۷۷، ۴۶، ۴۵، ۱۳، ۱۹۹، ۱۶۴ بیکاری، ۳۴، ۲۹، ۲۷، ۲۵، ۱۸، ۱۷، ۲۲۶، ۲۲۳، ۸۴،	ب بازار پول ۶۴، ۵۸ بازار کار ۱۰۱، ۸۶، ۷۹، ۵۱ بازارهای مالی ۶۴ بازرسی ۷۲، ۲۰ بازسازی ۲۰۹، ۲۰۰ بافندگی ۱۰۰ بالندگی ۴۱

- تحریم ۱۴۷، ۶۳
 تحریم های اقتصادی ۲۲۷، ۱۲۵،
 تزلزل ۲۳۰، ۶۹
 تساوی ۱۹۹، ۶۲
 تسلیحات ۳۶
 تسهیلات بانکی ۵۶
 تضمین ۲۰۴، ۱۷۴، ۱۵۴، ۹۷
 تعالیم اسلام ۲۳۱، ۴۹
 تعالیم آسمانی ۱۵۵، ۶۱
 تعالیم اقتصادی ۵۵
 تعاملات انسانی ۶۲
 تعاون ۲۱۱، ۲۰۴، ۱۴۹، ۵۳
 تعاون اجتماعی ۲۱۱
 تعدیل ثروت ۲۱۰، ۲۰۹، ۱۹۵،
 ۲۲۹، ۲۲۰، ۲۱۷
 تفریط ۱۷۰، ۱۶۲، ۱۶۰، ۲۳، ۱۵،
 ۲۲۸
 تکاثر ۵۵
 تکامل ۳۰، ۳۸، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۹۹
 تکامل اجتماعی ۱۰۱
 تکامل اخلاقی ۱۰۷
 تلاش جهادی ۲۰۱
 تنگدستی ۲۰۳، ۹۳
 تهیدستی ۲۰۳، ۹۳
- بیگانگان ۲۲۶، ۲۱۴، ۱۳۰، ۶۷
 بیهودگی ۴۲
- پ**
- پاداش معنوی ۷۳
 پارسایی ۴۵
 پدیده های طبیعی ۳۹
 پذیرش ذهنی ۳۳
 برکت ۸۹
 پیشرفت اقتصادی ۱۷، ۱۳، ۱۰،
 ۲۰۱، ۱۸۳، ۲۱
 پیشوایان معصوم ۱۶۳، ۱۰۷، ۸
 پیشینه تاریخی ۲۹
 پیامبران ۸۹
- ت**
- تنوری ۲۳
 تاراج بیت المال ۲۰۳
 تأویل ۷۷
 تبذیر ۲۲۶، ۱۸۴، ۱۷۰، ۱۵۳، ۱۲۳
 تبعیض های اجتماعی، ۱۹۹
 تبلیغات تجاری ۶۴، ۲۳۱
 تجدید حیات ۶۸
 تجمل گرایی ۱۲۳، ۷۰، ۶۹، ۶،
 ۲۳۱، ۲۳۰، ۱۸۴، ۱۷۱، ۱۷۰، ۱۵۴
 تحریف ۷۷

ج

جامعه ایده آل ۱۳۱، ۳۵،
 جامعه جهانی ۷۸
 جعاله ۱۱۳، ۶۳
 جنگال آفرینی ۲۲
 جهاد اسلامی ۵۰
 جهاد اقتصادی، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵،
 ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۶۳،
 ۷۹، ۸۰، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲،
 ۱۱۹، ۱۲۵، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۵،
 ۱۴۷، ۱۶۳، ۱۷۴، ۱۸۲، ۱۸۵، ۲۰۱،
 ۲۱۲، ۲۱۶، ۲۲۲، ۲۲۶، ۲۲۷
 جهاد علمی ۲۳
 جهاد نظامی ۲۱
 جهان بینی، ۱۳۷، ۱۳۶، ۱۱۹، ۴۷،
 ۱۵۵
 جهان بینی الهی ۲۲۸
 جهانی شدن ۷۷
 جوامع انسانی ۹۹
 جوامع بشری، ۱۲۱، ۳۹، ۲۸، ۱۳،
 ۱۷۰، ۱۷۶، ۱۹۶
 جوهره وجودی ۳۱

ح

حاکمیت سیاسی اسلام ۶۷

توازن اجتماعی ۶۲

توازن اقتصادی ۲۱۲، ۱۹۷، ۲۲۹،
 توانمندی اقتصادی ۲۱۸
 تورم ۱۸۰، ۱۶۳، ۱۳۳، ۷۳
 توزیع عادلانه ۲۱۳، ۱۵۵، ۸۱، ۱۷،
 توزیع ناعادلانه درآمدها ۷۴
 توسعه اقتصادی، ۱۵۵، ۹۹، ۴۷،
 ۲۱۸، ۱۹۹، ۱۷۷
 توسعه عادلانه ۲۰۰
 توسعه فرهنگ ۷۳
 توسعه کار ۲۹
 توکل ۱۰۸، ۲۸
 تولید، ۶۵، ۶۲، ۵۸، ۵۷، ۴۹، ۹، ۸،
 ۱۲۴، ۱۲۰، ۱۰۹، ۱۰۷، ۹۳، ۷۴،
 ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۵۱،
 ۱۹۲، ۱۹۱، ۱۸۳، ۱۸۲، ۱۵۹، ۱۵۴،
 ۲۱۶، ۲۰۷، ۲۰۶، ۲۰۵، ۲۰۰، ۱۹۳،
 ۲۲۶

ث

ثروت، ۶۲، ۵۰، ۲۳، ۱۷، ۱۵، ۸،
 ۱۱۹، ۱۱۵، ۱۰۸، ۹۹، ۹۵، ۹۱، ۶۷،
 ۱۶۱، ۱۵۵، ۱۴۹، ۱۳۱، ۱۲۹، ۱۲۰،
 ۲۰۸، ۲۰۶، ۱۹۲، ۱۹۱، ۱۶۳، ۱۶۲،
 ثروتمندان ۱۲۸، ۷۳، ۱۷

خانواده، ۸۷، ۸۵، ۵۹، ۵۲، ۲۹،
 ۲۲۴، ۱۵۳، ۱۳۱، ۱۲۱، ۱۰۵، ۸۹،
 خدمات اجتماعی ۹۹
 خدمت‌رسانی ۲۰۱، ۲۹
 خرده‌نظام ۲۰۸
 درآمد حلال ۳۵، ۳۰
 درآمد مشروع ۲۹
 درآمدهای حرام ۲۱۰
 درآمدهای نامشروع ۲۲۴
 دستمزد ۱۰۲
 دلایل شرعی ۵۱
 دوران غیبت ۳۶، ۱۴
 دولت اسلامی ۲۳۰، ۱۳۸، ۷۵، ۵۰
 دولتمردان ۳۷
 دین‌مدار ۳۴

ذ

ذخیره ملی ۱۹
 ذمه ۱۳۴، ۷۵

ر

رابطه‌سالاری ۴۵
 ربا، ۶۴، ۶۳، ۵۶، ۵۵، ۵۴، ۸، ۶،
 ۱۶۲، ۱۴۷، ۱۳۴، ۱۱۹، ۹۸، ۸۱،
 ۱۷۸، ۱۶۹
 رباخواری، ۱۵۰، ۱۲۳، ۸۱، ۶۳

حاکمیت ملی ۲۰۲
 حاکمیت مهدوی ۷۸، ۷۷، ۷
 حسن نیت ۹۷
 حقوق اقتصادی ۶۵
 حقوق انسانی ۱۰۳
 حقوق زوج ۵۲
 حقوق مالی ۱۰۳، ۷
 حقوق مدنی ۸۵
 حقوقی، ۱۸۱، ۱۰۳، ۸۲، ۷۵، ۶۳
 حکومت الهی ۹۲
 حکومت بازار ۶۹
 حکومت جهانی ۷۷
 حکومت‌داری ۲۰
 حلال، ۶۲، ۶۱، ۵۵، ۴۸، ۴۱، ۶،
 ۱۹۳، ۱۶۷، ۱۶۵، ۱۱۰، ۸۵، ۶۳
 حلیت شغل ۶۱
 حوزه‌های علمیه خواهران، ۱۱، ۵،
 ۲۳۲
 حیات طیبه ۶۵
 حیات اقتصادی ۸۷

خ

خانندان عصمت ۲۲۹
 خانه‌داری، ۱۰۱

ز

زبان شرع ۷۵
 زخارف مادی ۲۳۰
 زرق و برق ۴۱
 زکات ۱۰۵, ۱۲۰, ۱۴۲, ۱۴۹,
 ۱۵۰, ۱۷۸, ۱۸۹, ۱۹۵, ۱۹۷, ۲۱۰,
 ۲۲۱, ۲۲۹
 زمامداران ۱۴, ۸۱, ۱۸۷
 زمامداری مسلمین ۴۵
 زمینه‌سازی رشد ۴۹
 زندگی اقتصادی زنان ۹۰
 زندگی فردی ۱۷, ۳۰, ۳۱, ۱۸۹,
 ۲۱۶
 زندگی مادی ۸۹
 زندگی معنوی ۶۱
 زهد ۴۵, ۱۳۱, ۱۷۱, ۲۱۳
 زیاده‌روی ۱۶۴, ۱۷۱, ۲۲۵
 زیانبار ۱۷۱, ۲۳۰

س

ساختار اقتصادی ۳۱, ۸۱, ۲۰۰
 ساده‌زیستی ۴۵, ۴۶, ۱۳۱, ۱۶۵,
 ۲۲۴, ۲۳۱
 ساز و کار ۲۰۵
 سرلوحه ۱۸, ۲۰, ۴۴, ۱۸۶

ربای قرضی ۷۳
 ربای معاملی ۶۳
 ردّ مظالم ۱۰۵
 رژیم سیاسی ۸۱
 رسانه‌های تبلیغاتی ۶۹
 رشد اقتصاد ملی ۵۸
 رشد اقتصادی ۲۶, ۳۰, ۹۵, ۹۹,
 ۱۲۰, ۱۲۴, ۱۴۵, ۱۵۱, ۱۵۶, ۱۵۹,
 ۱۹۹, ۲۱۲, ۲۱۵, ۲۱۹, ۲۲۰
 رشوه‌خواری ۴۵, ۱۵۰
 رضایتمندی ۵۲, ۲۲۴
 رعایا ۸۱
 رفاه اجتماعی ۹۹
 رفاه عمومی ۴۹, ۲۱۲, ۲۱۵, ۲۲۰,
 ۲۲۱
 رفاه‌زدگی ۱۰, ۶۹, ۲۳۰, ۲۳۱
 رفاه‌طلبی ۲۳۱
 رفتار اقتصادی ۵۹, ۸۹, ۱۵۳
 رنسانس,
 ۱۴, ۱۸, ۲۱, ۲۴, ۴۵
 روابط اجتماعی ۵۴, ۶۹, ۷۳, ۲۳۰
 روابط زن و مرد ۸۶, ۱۳۲
 روانی ۳۱, ۳۷, ۱۱۱, ۲۱۲
 روحیه جهادی ۲۴, ۲۱۲

سیره معصومین، ۱۶۶، ۴۱، ۹، ۶، ۸،
۱۸۹

ش

شاخص ۱۵۱، ۱۳۹، ۱۲۳، ۷۱، ۴۹،
شاخص اقتصادی ۶۷
شاخص های اقتصاد، ۴۹، ۸، ۶،
۲۰۹، ۱۵۹، ۱۲۴، ۱۲۳
شاخص های اقتصاد اسلامی ۶۷
شاخص های اقتصادی مطلوب ۲۱۰
شاخص های کاربردی، ۷۷
شاخص های نظری ۷۷، ۷
شبهه ناک ۲۰۴
شتاب زدگی ۲۳۳، ۲۳۲، ۱۰،
شخصیت پایدار ۶۰
شخصیت معنوی ۶۱
شراب خواری ۲۲۹
شرایط مالی ۷۰
شرکت ۱۱۳، ۸۳، ۶۳
شریعت اسلامی ۵۱
شریعت الهی، ۱۹۵
شغل، ۹۹، ۶۱، ۴۳، ۳۹، ۲۹، ۲۸،
۲۱۰، ۱۸۸، ۱۶۵، ۱۳۲
شغل های رایج ۹۹، ۸۵
شغل های متنوع ۲۸

سرمایه، ۱۴۸، ۱۴۳، ۶۴، ۵۶، ۱۹،
۲۳۱، ۲۰۰، ۱۹۱، ۱۶۵، ۱۶۲، ۱۵۶،
سرمایه دار ۱۹۷، ۹۲، ۶۹
سرمایه گذاری، ۶۴، ۵۸، ۴۰، ۱۱،
۲۲
سقیفه ۴۵
سلامت ارتباطات، ۶۲
سلامت روح ۴۳
سلطه بیگانگان ۲۲۷
سنت نبوی ۴۵
سنت های الهی ۱۰۵
سنت های غلط ۲۰۳، ۹۳
سهم الارث ۱۰۳
سود، ۱۹۱، ۱۴۸، ۱۲۸، ۷۳، ۶۴،
۲۲۳
سیاست گذاری اقتصادی ۴۹
سیاست های اقتصادی ۷۱
سیاست های پولی ۷۵
سیاست های درآمدی ۲۱۹
سیاست های راهبردی ۱۷
سیر و سلوک ۸۳، ۲۹
سیره اقتصادی، ۱۸۹، ۱۰۸، ۱۰۷
سیره اقتصادی معصومین ۱۰۷
سیره حکومتی ۲۳۱

ظ

ظهور ۱۹۱، ۷۸، ۷۷، ۶۱، ۵۱، ۲۰،
ظهور اسلام ۸۳

ع

عادلانہ ۲۰۹، ۲۰۸، ۱۵۲، ۳۰، ۱۷،
عام المنفعہ ۲۰۵، ۲۰۴،
عدالت اجتماعی ۸۷، ۶۷، ۲۱، ۱۴،
۲۱۸، ۱۹۹، ۱۲۷، ۱۱۱، ۹۵،
عدالت اقتصادی ۷۷، ۷۲، ۶۵، ۶،
۱۵۲، ۱۳۸، ۱۲۵، ۹۵، ۹۴، ۸۲، ۸۱،
۲۲۰، ۲۱۲، ۲۰۳،
عدالت گستر ۴۶، ۴۵،
عدالت محوری ۱۳،
عدالت ورزی ۱۴،
عصر غیبت ۳۶،
عقاید خرافی ۷۷،
عقب ماندگی ۲۲۵، ۱۸۵،
عقل اکتسابی ۳۷، ۲۹،
عقیده توحیدی ۶۲،
علم اخلاق ۲۹،
علوم اجتماعی ۹۹،
عهدنامه مالک اشتر ۷۲،
عنیت خارجی ۶۴

شغل های نامعقول ۶۱

شکاف اقتصادی ۶۲

شهوت پرستی ۲۳۰، ۱۷۱، ۶۹،

شیعیان ۲۲۹، ۱۸۵، ۱۲۷، ۳۶،

ص

صادرات ۲۰۷،
صداقت ۷۶،
صدر اسلام ۹۹، ۷۹،
صدقه ۱۲۰، ۱۰۵، ۹۸، ۵۴، ۹،
۱۹۵، ۱۶۶، ۱۶۲، ۱۶۱، ۱۴۷، ۱۲۸،
۲۱۱، ۲۰۴، ۱۹۷،
صلح ۶۳،
صله رحم ۱۶۷، ۹۸،
صندوقهای قرض الحسنه ۲۲۸

ض

ضمان ۱۸۰، ۱۷۲، ۱۳۳، ۷۵، ۹،
ضوابط ۵۰، ۴۹

ط

طبقات ارث، ۱۰۳،
طراحی ۱۸۳، ۱۳۷، ۵۴، ۴۹،
طلاق ۱۰۳،
طمع ۲۳۰، ۱۶۶، ۱۴۸،
طهارت

ق

قائم به ذات ۲۲۰
 قاعده لاضرر ۱۳۳، ۷۵،
 قدرت اقتصادی، ۱۳۰، ۱۲۹، ۴۹،
 ۲۲۰، ۲۰۲، ۱۳۸،
 قراردادهای مالی ۱۳۴، ۷۳،
 ۲۱۱، ۲۱۰، ۲۰۴، ۱۸۷، ۱۷۶، ۱۷۲،
 ۲۳۲، ۲۲۶، ۲۲۴، ۲۱۸، ۲۱۴،
 قرب الی الله ۴۹
 قرض الحسنه، ۷۳، ۵۴، ۵۳، ۹، ۶،
 ۲۰۴، ۱۹۵، ۱۶۹، ۱۶۸، ۱۴۹، ۱۰۶،
 ۲۲۹، ۲۱۱،
 قرض گیرنده ۱۳۴، ۵۳،
 قسط ۲۱۴، ۱۳۳، ۶۵،
 قوانین اجتماعی ۲۱۰، ۴۸،
 قیاس ۱۴۳، ۱۰۴،
 قیمی ۱۸۱، ۱۸۰، ۷۵،

ک

کاپیتالیزم ۱۹۱، ۹۲،
 کار جهادی ۲۰۱
 کار مضاعف، ۲۷، ۲۵، ۱۱، ۶، ۵،
 ۴۱، ۳۸، ۳۵، ۳۰،
 کارآفرینی ۲۲۷
 کارآیی ۱۸۷، ۱۴۳، ۱۳۵، ۵۰،

غ

غریزه جنسی ۶۹
 غیر دینی ۳۸
 غیر عمدی، ۱۰۴
 غیر منقول ۵۰

ف

فاصله طبقاتی ۱۱۹، ۹۱،
 فرصت‌های شغلی ۱۲۹، ۱۰۲، ۸۴،
 فرهنگ بشری ۵۴
 فرهنگ جهاد ۲۲۷
 فرهنگ عمومی ۳۴
 فساد طبقاتی ۷۱
 فساد اخلاق ۲۳۰
 فساد اقتصادی ۱۹۶، ۲۲،
 فشار مضاعف، ۱۰۲
 فقر اجتماعی ۲۲۳
 فقرزدایی، ۱۶۳، ۱۶۱، ۹۴، ۷۸، ۹،
 ۲۲۸، ۲۰۳، ۱۷۸، ۱۶۸، ۱۶۷، ۱۶۶،
 فقهای امامیه ۱۰۳
 فقهای عامه ۱۰۳
 فقیه جامع‌الشرایط ۱۴
 فواید جهاد اقتصادی ۲۲۶

مالکیت مختلط ۲۱۲	کار بست ۳۹، ۳۱، ۶، ۵
مالیات شرعی ۱۰۵	کاهش ارزش پول ۱۸۰، ۱۳۳، ۷۵
مالیاتهای حکومتی ۲۲۹	کاهش بهره‌وری اقتصادی ۵۷
مبادلات، ۲۰۸، ۱۸۵	کاهش بهره‌وری ۵۷
مثالی جاودان ۹۶	کاهش مفاسد ۲۶
مثالی ۱۸۱، ۱۸۰، ۱۳۳، ۷۵،	کاهش نرخ جمعیت ۱۰۲،
مجتهد عادل ۱۰۵	۲۲۶
مدیریت اقتصادی ۸۷	کتاب و سنت ۱۰۴
مدیریت بودجه ۲۲۴	کرامت انسانی ۲۲۲، ۸۳، ۳۱
مدیریت خانواده ۸۷	کسالت ۲۲۶، ۲۷، ۲۶
مدیریت کارآمد ۳۰	
مدیریت منابع ۸۷	گ
مدینه فاضله ۳۵	گرافروشی ۸۱
مردم‌سالاری دینی ۶۵	ل
مسائل اقتصادی، ۱۱۰، ۶۵، ۴۷	لیبرالیسم ۱۹۱، ۱۳
۱۲۷، ۱۵۳، ۱۸۶، ۲۰۲	م
مسامحه ۶۶	مؤسسات خیریه ۲۲۸
مستمدان ۸۱	مالک، ۱۷۲، ۹۲، ۷۹، ۷۲، ۵۰،
مصرفانه ۴۶	۱۹۱، ۲۰۶، ۲۱۰
مشارکت ۲۳۳، ۱۰۱، ۸۵، ۷۹، ۵۲	مالکیت، ۱۵۰، ۱۴۹، ۱۳۹، ۸۵، ۴۹،
مشارکت زنان ۱۰۱، ۹۹، ۸۵، ۷۹	۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۰۰، ۲۰۴،
مشاغل زنان ۱۰۰	۲۰۶، ۲۰۸
مشروع بودن ۶۱، ۲۸	مالکیت خصوصی ۱۹۱، ۵۰
مشروعیت درآمد ۶۲	مالکیت فردی ۲۱۰، ۱۴۰

مهلك ۴۸، ۲۲	مصرف ایده آل ۲۲۶
مواهب طبیعی ۱۶۳، ۱۵۱، ۱۳	مصرف بیت المال ۶۶
موقوفات ۲۰۴، ۱۹۷، ۱۶۱	مصرف گرایبی ۲۳۱، ۴۲، ۱۷
موکد ۱۹۶، ۱۸۹، ۱۰۷، ۳۵	مضاربه، ۶۳
میان‌روی ۱۲۳، ۱۱۵، ۸۹، ۲۳	مضمون له ۷۵
۲۲۵، ۲۱۸، ۲۱۲، ۲۰۱، ۱۲۴	معاملات ربوی ۸۱
ن	
نامشروع ۱۱۶، ۶۲، ۶۱	معضل ۱۷۰، ۷۴، ۱۸
نرخ بهره ۶۴	معضلات جامعه ۸۹
نظام اقتصادی ۶۳، ۶۱، ۱۸، ۱۷،	معیشت اقتصادی ۱۹۵
۶۷، ۷۴، ۸۱، ۹۵، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۳۷،	معیشت حلال ۶۱
۲۱۲، ۲۰۶، ۲۰۱، ۱۶۸، ۱۵۲، ۱۴۷،	مفاسد اجتماعی ۱۰۷
نظام خانوادگی ۲۳۰، ۶۹	مفاسد اقتصادی ۱۵۷، ۱۲۵، ۷۲،
نظام سرمایه‌داری ۹۲، ۶۹	۱۶۹، ۱۹۳
نظام سلطه ۲۲۷	مفسد ۷۲
نظام‌های اجتماعی ۴۹	مفسدان ۷۱
نگرش اقتصادی ۸۹	مفسدان اقتصادی ۷۲
نگرش اومانستی ۶۱	مکتب اقتصادی اسلام ۷۳
نوآوری ۲۲۲	مکتب‌های اقتصادی ۳۱
نیاز کاذب ۲۳۱	منابع اقتصادی ۱۹۷، ۴۹
نیازمندی‌های مشروع ۳۰	منابع انسانی ۱۴۴، ۱۴۳، ۴۰، ۸،
نیازهای اقتصادی ۱۱۷، ۸۶	مهجوریت ۴۵
ه	
هدف غایی ۹۵	مهدویت ۱۵۱، ۳۵، ۸، ۵
	مهرورزی، ۵۴
	مهریه، ۱۰۳

وجوب نفقه ۱۰۳	همّت مضاعف ۲۹, ۳۰, ۳۳, ۳۸
ورشکستگان ۱۰۷	همسرداری ۱۰۱
وقف, ۹, ۱۰, ۱۲۸, ۱۶۱, ۱۸۵, ۲۲۹	و
۱۹۷, ۱۹۸, ۲۰۴, ۲۲۹	واقف ۱۹۷, ۱۹۸, ۲۰۴
ولیّ عصر (عج) ۳۵	واقفین ۲۰۴
ولیّ فقیه ۱۴	وام ۵۳, ۵۶, ۷۳, ۲۱۱
ویژگی های زنان ۸۳	وام دهنده ۵۵
	وجوب ۱۰۳, ۲۰۴, ۲۲۹

نمایه اعلام

ح

حضرت علی، ۱۹، ۴۵، ۶۵، ۶۶، ۸۱،
۸۲، ۲۰۳

حضرت مهدی، ۳۵، ۳۶، ۷۷، ۷۸،

ق

قائم آل محمد، ۷۷،
۱۰۴، ۱۴۳

ن

نبی اکرم، ۲۰۳
نهج البلاغه، ۶۶، ۶۵، ۸، ۷، ۶،
۷۱، ۷۲، ۸۱، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۱۱۷،
۱۵۷، ۱۷۸

ا

امام خمینی، ۲۰۶، ۴۲، ۶۸، ۶۷،
۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۴

امام جواد (ع)، ۲۲۹

امام حسن عسکری (ع)، ۲۲۹

امام رضا (ع)، ۲۲۹، ۱۶۴

امام علی (ع)، ۴۵، ۴۲، ۲۰، ۱۰، ۶،

۱۵۷، ۹۶، ۹۵، ۹۳، ۸۱، ۷۱، ۶۶،

۲۰۳، ۱۹۰، ۱۷۹، ۱۷۸

امام محمد باقر (ع)، ۲۲۹

امام موسی کاظم (ع)، ۲۲۹

پ

پیامبر اکرم، ۱۰۴، ۸۵، ۷۹، ۲۷،

۲۳، ۲۲۸، ۱۸۹، ۱۶۵، ۱۳۲، ۱۰۹